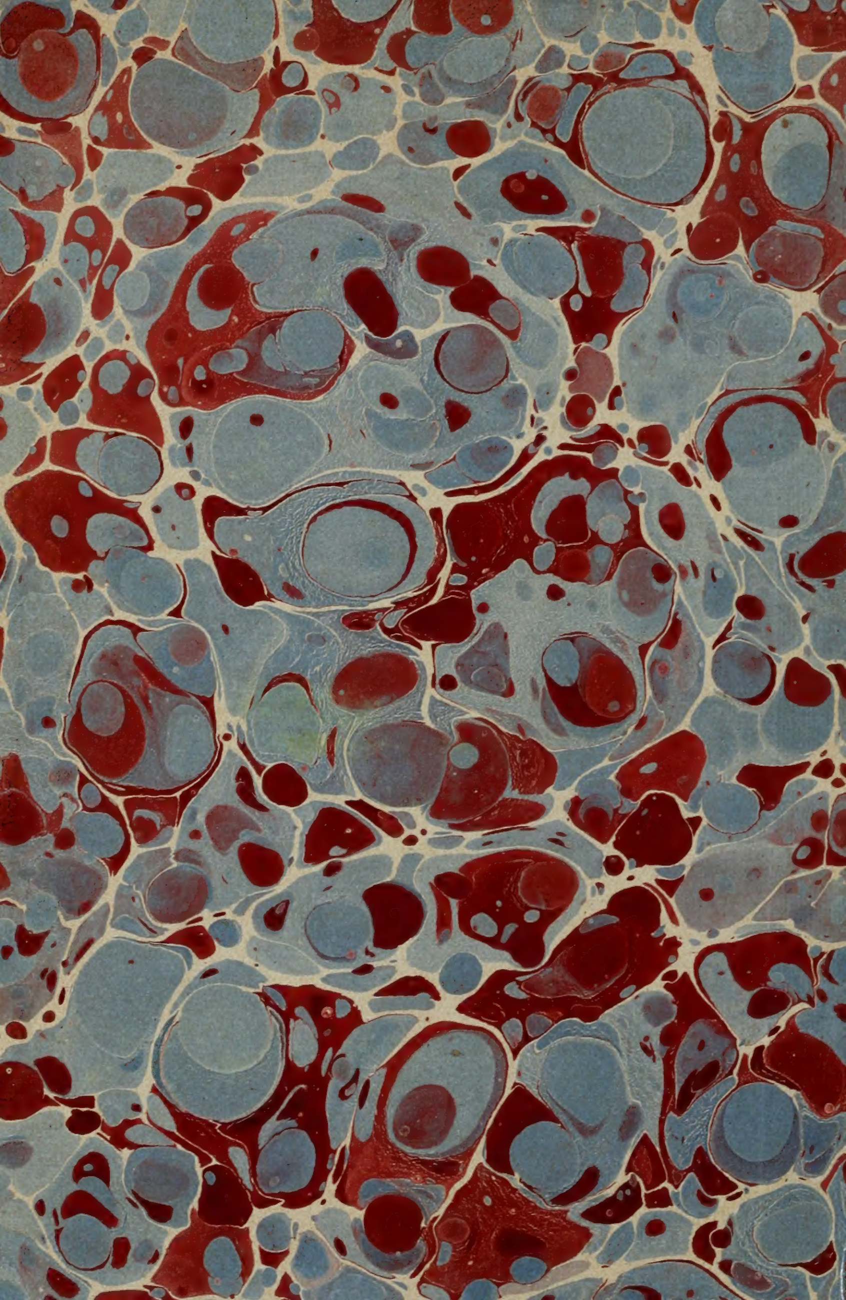
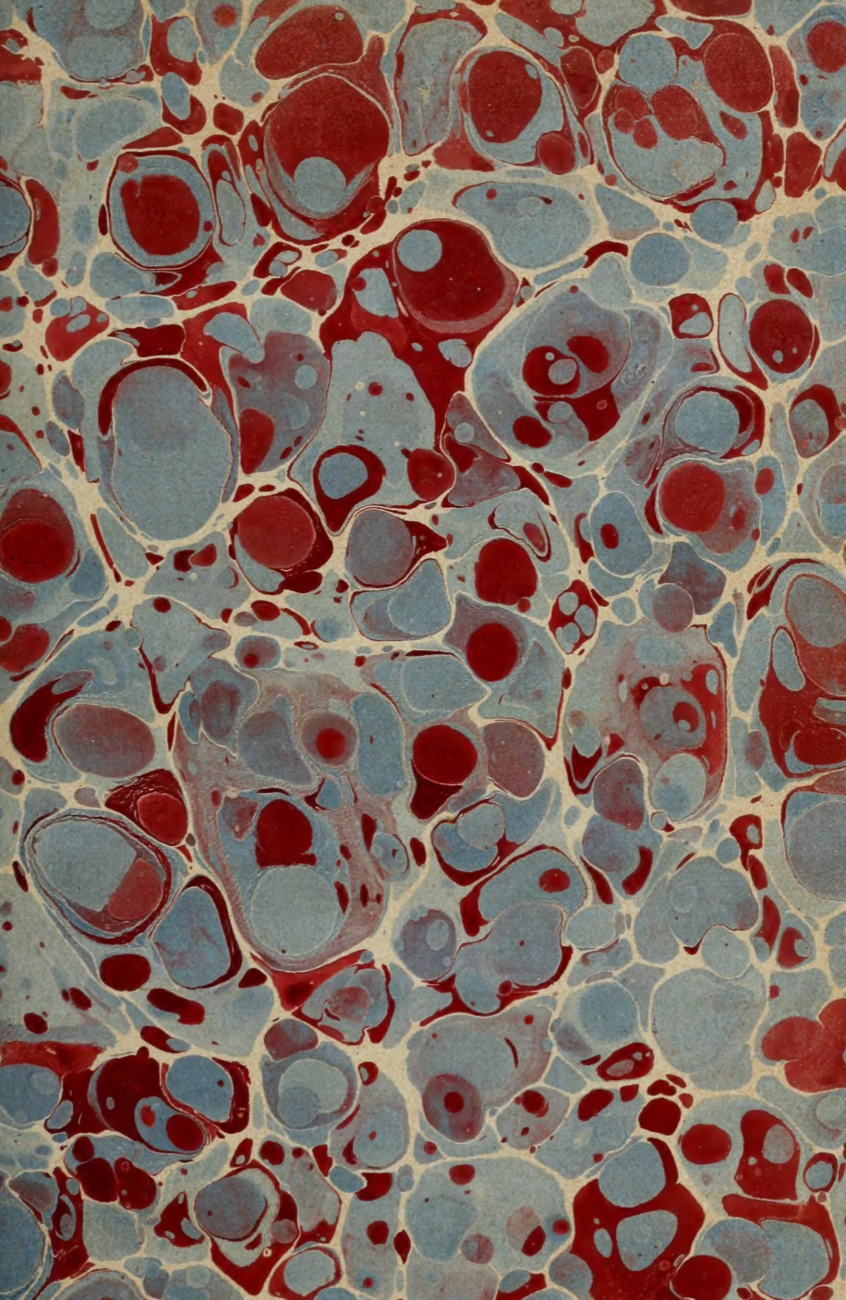

3 1761 06558759 4

HENRIK WULFF

DA FJENDEN VAR I LANDET

OG ANDRE UNGDOMSOPLEVELSER

DA FJENDEN VAR I LANDET

OG ANDRE UNGDOMSOPLEVELSER

AF

HENRIK WULFF

KØBENHAVN
DET SCHØNBERGSKE FORLAG
ERNST BIERBERG & MICHAEL H. JENSEN
1906

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

INDHOLD

FORORD

I de efterfølgende Meddelelser er jeg nødsaget til at tale oftere om mig selv, end jeg synes om. Da det er mine egne Oplevelser og Indtryk, hvorom jeg vil berette, kan dette imidlertid ikke undgaas; men jeg skal bestræbe mig for saa objektivt som muligt at skildre de Begivenheder, der foregik for mine Øjne og de Personer, der spillede en Rolle i dem.

Der er nu gaaet en lang Række af Aar siden hine Oplevelser, og man kunde med Føje undre sig over, at jeg, naar jeg overhovedet vilde skrive om den Tid, da har ventet saa længe. Jeg har ogsaa mange Gange havt Lyst til at tegne et Billede af, hvad der i hine Dage passerede forbi min Synskreds, men er altid vegen tilbage for Opgaven. Jeg har for flere Aar siden holdt et enkelt Foredrag om hine Oplevelser, og afdøde Kaptajn Jagd, der paahørte Foredraget, opfordrede mig indtrængende til at nedskrive mine Erindringer, som han formente havde kulturhistorisk Interesse, og gentagne Gange mindede han mig derom. Jeg gav den Gang et halvt Løfte, men andre Virksomheder lagde efterhaanden stærkt Beslag paa min Tid og

mine Kræfter, saa jeg ikke kunde overkomme Udarbejdelsen.

Nu tør jeg ikke vente længere med at nedskrive de Erindringer, jeg har om hin sørgelige Tid; thi Afstanden bliver efterhaanden saa stor, at selv det mest levende Minde staar Fare for at udviskes, og jo mere jeg under Udarbejdelsen dvæler ved hine Dage, forekommer dette mig at være Synd for flere af Begivenhedernes Vedkommende.

FRA KRIGENS TID.

I.

Før Krigen, Kongens Død og Krigens Udbrud.

I 1862 var jeg som ganske ungt Menneske bleven første Fuldmægtig paa Viborg Byfoged- og Borgermesterkontor. Min Principal var forlængst afdøde Justitsraad Zingelmann, en original og interessant Personlighed. Han havde som Student været et virksomt Medlem af det den Gang existerende Studenterkorps og var heri avanceret til Officer. Da Krigen brød ud i 1848 var han blandt de første Frivillige, og han gjorde med Bravour det treaarige Felttog med, var med i de store Slag, og hentede sig sit Ridderkors og sin Kaptajns-Titel paa Valpladsen. Dette var hans Livs Bedrift, hvoraf han med Rette var stolt, og i Erindringen herom hentede han Trøst og Opmuntring, hver Gang en hypokonder og trist Sindsstemning tog Magten over hans oprindelig livfulde og bløde Temperament; han blev svagelig af Helbred med Aarene, levede som en gammel Pebersvend et udmærket Samliv med sin højtbedagede Moder; men en ensom Mand var han, der meget sjældent og meget nødig tog Del i Selskabslivet, hvorimod et Par Timers Ophold

i Byens Klub hver Eftermiddag var ham en Opmuntring og en Nødvendighed, naar han skulde befinde sig vel. Saa var han livlig og interesseret i Dagens Begivenheder, og saa fandt han hvert Øjeblik Anledning til at citere sin Yndlingsforfatter — Holberg —, som han næsten kunde udenad, og selv under alvorlige Retsforhandlinger kunde han komme med et rammende Citat af denne Klassiker.

Han var som sagt stolt af sin militære Fortid, og det var med Vemod han ombyttede sin Kaptajnstitel med den ham senere tildelte Justitsraadstitel. Hans Gang og Holdning var Soldatens, og ogsaa i hans Embedsvirksomhed gjorde hans militære Tilbøjeligheder sig gældende i hans meget strixe Politiregimente; han var en langt dygtigere Politimester end Borgmester og Byfoged; men han var streng og derfor mere frygtet end afholdt af den store Befolkning. Hans udprægede Retfærdighedssans, der gjorde sig gældende uden Personsanseelse, skaffede ham dog i Aarenes Løb en meget respekteret Stilling indenfor Borgerskabet, og de, der kom ham lidt nærmere, lærte at vurdere hans personlige Egenskaber meget højt. Han skyede al Popularitet nedad, og han laa i Reglen i Krig med sin Amtmand, ofte ogsaa med Ministeren, og havde Byraadet en afvigende Mening fra hans, hvad det ofte havde, kunde det formelig irritere ham.

En selvstændig og ejendommelig Personlighed var han, men ogsaa paa mange Maader sær; hans prikne Selvstændighedsfølelse og hans lidt stolte og selvsikre Optræden stødte ofte an, og det var ham næsten behageligt, at Befolkningens Stemning overfor ham var respektfuld kølig, og han havde

lige saa lidt drømt om som ønsket, at han skulde blive populær. Og dog blev han det; Krigen gjorde ham til det; hans mandige og djærve Optræden overfor Fjenden, hans hensynsløse Udsætten sig selv for Følgerne af sine Handlinger, bragte ham den Kærlighed og Sympathi, han ikke i Fredens Dage havde kunnet vinde, og da han efter Krigen drog bort fra Byen, var det som den fejrede og afholdte Embedsmand, som Borgerne nødig vilde af med. Han døde kort efter, og han skænkede sin efterladte Formue til det Viborg, han i Sorgens og Trængselens Dage havde faaet saa kær. Jeg har dvælet saa udførlig ved denne Mand, fordi han ifølge sin Embedsstilling og sin Personlighed kom til at spille en betydelig Rolle i de Begivenheder, der kom.

Livet i Viborg var vistnok den Gang lidet forskelligt fra Livet i andre jyske Provinsbyer af Mellemstørrelse. Men da Embedsstanden i Viborg var langt talrigere end i de fleste andre Provinsbyer paa Grund af, at Overretten havde sit Sæde der, ligesom ogsaa en Straffeanstalt var beliggende i Byen, havde dette til Følge, at Embedsstanden i selskabelig Henseende isolerede sig en Del fra Borgerskabet, og kun undtagelsesvis aabnede dette Adgang til Embedshjemmene. Dette gav ganske vist Tonen et noget stift Præg; men iøvrigt var Forholdet mellem Embedsmænd og Borgere særdeles godt; man fandt det baade naturligt og i sin Orden, at denne gennem Selskabeligheden markerede sociale Adskillelse nu en Gang var til Stede. Saadant hørte jo hine Tider til.

Men et Fælleshjem for Embedsmand og Borger var Klubben. Her samledes man nogle Eftermiddagstimer til Læsning af Bladene og til Drøftelse af Dagens Spørgsmaal, og her gjorde Rangsforskellen sig ikke gældende. Om Aftenen var der faste Spillepartier, og ikke saa sjældent Punchesold med Visebøger i den Rahbekske Aand. Man fejrede Kongens Fødselsdag og Nytaar med obligate Fester og obligate Taler og stod vistnok i denne Henseende paa Standpunktet fra Trediverne.

Politik interesserede nok, men optog ikke. Man var sædvanligvis Nationalliberal og Beundrer af Ploug og Bille, mere af den Sidste end af den Første; men naturligvis var der endnu den Gang — ikke mindst hos Embedsstanden — skarpe Kritikere af den frie Forfatning og dens Mænd, og til dem hørte Justitsraad Zingelmann, der nærmest ansaa Mænd som Orla Lehmann og Bille for Oprørere, der fortjentes at behandles som saadanne.

Vi Unge saa jo anderledes paa Tingene, vi var frihedsbegejstrede og glødende Beundrere netop af Mænd som Lehmann og Bille, hvorimod Begejstringen for en Mand som Hall var langt køligere. Blodet kan endnu fare mig til Kinderne, naar jeg tænker paa, med hvilken Suffisance og Overlegenhed, jeg da offentlig udtalte mig imod, at Regeringen fortsatte paa „Indrømmelsernes Skraaplan“ i Forhandlingerne med Tyskland om Slesvigs statsretlige Forhold. Ak, jeg var jo saa ung den Gang.

Et Folketingsvalg vakte den Gang ikke synderlig Opsigt. Etatsraad Bregendahl var Byens Re-

præsentant, og man kunde slet ikke tænke sig Andet end, at han skulde vedblive at være det, ja, man fandt det endog formasteligt, at der et Par Gange vovede sig Modkandidater frem.

Heller ikke de kommunale Valg vakte videre Opmærksomhed; de gik jævnt stilfærdig af, og man valgte uden Indsigelse de af Kliken opstillede Mænd. Og det skal indrømmes, at det næsten altid var ansete, dygtige og habile Mænd, der foresloges og valgtes. I Kommunalbestyrelsen sad Mænd, som den nylig afdøde højtbedagede Raadmand Boye, et fint og skarpt Hoved og en praktisk og virksom Natur, forhenværende Højesteretsassessor H. Lund, der maaske nok ved sin aandelige Overlegenhed øvede en noget dominerende Indflydelse paa Repræsentationen, den højt ansete Konsul Jensen, afdøde Købmand A. Thomesen og flere andre, baade dygtige og praktiske Købmænd og Haandværkere. Det var i det Hele en meget respektabel Repræsentation, og den omfattede Byens Interesser med Alvor og Pligttroskab. Borgmesteren — Zingelmann — passede maaske nok mindre godt med sine Fortidsanskuelser ind i denne mere moderne Forsamling, og han havde da ogsaa til Tider ret alvorlige Rivninger med den, under hvilke han lidt for ofte truede med at anvende sit Veto, men som Regel endte det med, at man talte sig til Rette, og at Zingelmann lidt knurrende gav Noget efter. Trods slige Sammenstød var dog det personlige Forhold mellem Borgmesteren og Medlemmerne ganske godt; de respekterede gensidig hinanden.

Livet sled sig paa den Maade jævnt og stilfærdig hen, og ingen mægtig Bevægelse tog Sindene fangen. Man var ganske i Almindelighed patriotisk sindet, holdt paa Slesvigs statsretlige Forbindelse med Danmark — Ejderpolitiken — og raabte ved alle Lejligheder beredvillig sine Hurraer for Konge og Fædreland; men hvis Nogen den Gang skulde have spaaet, at inden faa Maaneder vilde Fædrelandskærlighedens ulmende Gnist slaa ud i Flammer i det stille Samfund, da vilde man med et Skuldertræk have smilet deraf. Og dog blev det saaledes: Kærligheden til Konge og Fædreland blev sat paa en alvorlig Prøve, der med Ære blev bestaaet.

Det var en raakold og sludfuld Novemberaften i Aaret 1863. Der var kommen ildevarslende Rygter til Byen om, at Kong Frederik laa syg paa Lyksborg Slot, og at hans Tilstand ikke var uden Fare. Paalidelige Meddelelser havde man dog ikke; thi vel havde man ogsaa den Gang Telegrafforbindelse med Omverdenen, men det var kun i en begrænset Tid af Dagen, og det var langtfra alle vigtige Efterretninger, der ad den Vej bragtes til Byen.

Man var urolig og spændt og samledes i Klubben for at høre og spørge Nyt. Da traadte ud paa Aftenen en Mand bleg og forstyrret ind i Forsamlingsværelset og meddelte under dyb Bevægelse og med lav Røst, at Kongen var død. Alle foer op, og jeg saa stærke og alvorlige Mænd

fælde Taarer. Inden ret længe var Klublokalerne fyldt af en bevæget Menneskemasse, der drøftede den sørgelige Begivenhed og de Følger, den sandsynlig vilde faa for Landet. Der gik ligesom en Anelse hen over Nationen om, at man nu gik en skæbnesvanger og faretruende Situation i Møde.

Sorgen over Kongens Død var dyb og alvorlig, ikke mindst i Viborg, hvor Kongen ved sin Interesse for Domkirkens Genopførelse og sine jævnlige Besøg i den Anledning havde vundet alle Hjerter; men denne Sorg trængtes alligevel meget tilbage af Frygten for, hvad der nu vilde ske og af de truende Uvejrsskyer, der hurtig optaarnede sig.

Interessen for den nye Novemberforfatning, som Rigsdagen den 13. November havde vedtaget, var ikke synderlig stor, ihvorvel der overvejende var Stemning for dens Vedtagelse, men nu drejede pludselig alle Tanker og Interesser sig om den, da det rygtedes, at Kong Christian tøvede med at underskrive den. Der var enkelte Klartseende, der billigede denne Tøven, men vi Unge var naturligvis paa det Rene med, at Kongen burde sanktionere den af Folket vedtagne Forfatning — ak, hvor har jeg ogsaa i denne Henseende maattet forandre mit Synspunkt!

I Anledning af Tronskiftet foregik der en Højtidelighed paa Viborg Torv, idet Byens Korporationer samledes der med Embedsmændene i Galla i Midten, og Stiftsamtmand Bretton proklamerede da Kong Frederik den Syvendes Død og Kong Christian den Niendes Tronbestigelse. Der blev raabt Hurraer for Kong Christian, og da disse var hendøde hørte man pludselig fra Embeds-

mændenes Kreds et: „Leve Forfatningen af 13. November.“ Dette Leve vakte under de foreliggende Omstændigheder en meget pinlig Opsigt og fandt ingen Tilslutning, men for mig er det interessant at mindes, at den unge Embedsmand, der da devoverede sig, senere blev en af den yderste Radikalismes Tilhængere her i København.

Den 18. November fløj Rygtet ud over Landet, at Kongen havde bøjet sig og underskrevet, og i Viborg som mange andre Steder fik Kongen i den Anledning et ærligt Hurra. Man følte nu, at Konge og Folk stod sammen, i hvad der end maatte komme, og med god Fortrøstning saa man den truende Fremtid i Møde.

Vi stolede paa Pagten mellem Konge og Folk; vi stolede paa Mythen fra 3-Aars Krigen, at een Dansker sagtens kunde tage det op mod flere Tyskere; vi stolede paa Dannevirkestillingens Uindtagelighed — den havde man jo indpræntet Befolkningen — og i sidste Instans stolede vi paa Frankrig og Englands Hjælp eller dog i alle Tilfælde paa Sverrig-Norges. Ak, hvor vi skuffedes! De Tider, der kom, kuldkastede alle disse herlige Forestillinger, og kun i een Henseende slog Forudsætningen til: Kongen og Folket stod sammen i Kampen!

Imidlertid sneglede Aarets sidste Maaneder sig hen under en ivrig Notevexlen mellem Danmark og det tyske Forbund; Hæren samledes ved Dannevirke, og man ventede med Spænding, hvad det nye Aar vilde bringe. Den første Nytaarshilsen blev ikke modtaget med Glæde, den, at Ministeriet Hall var blevet afløst af Ministeriet Monrad; thi man

havde en ubevidst, men rigtig Følelse af det højst Uheldige i paa dette kritiske Tidspunkt, da man stod overfor en tilsyneladende uundgaaelig Krig med to Stormagter, at skifte Ministerium. Ministeriet Hall havde den Gang vundet stærk Tilslutning i Befolkningen, og det havde ført os til Krigen og burde ogsaa føre os igennem den. Saa tyktes man, ganske sikkert med Rette, og det bragte kun Forvirring og Ængstelse, at et nyt Ministerium, til hvilket man ikke paa Forhaand havde særlig Tillid, havde grebet Statens Ror. Tiden, der fulgte, bekræftede denne Opfattelse, og Alle er vel nu enige om, at det havde været bedre og rimeligvis ogsaa lykkeligere for os, om Ministeriet Hall havde faaet Lov til at føre Krigen og slutte Freden.

Den 1. Februar 1864 faldt det første Skud, der gav Genlyd over hele Europa, og ganske særlig over Norden. Tærningerne var kastede, og Tæppet rullet op for det store Drama. Det lille Danmark stod ene i Kampen mod Preussen og Østerrig, men det gjaldt dog formentlig kun om at tage den første Tørn, saa kom England og Frankrig os til Hjælp, ikke at tale om „Han selv og de 22,000“. Og vi havde let ved at tage Tørnen; thi vi havde jo Dannevirke — — — — — — Dannevirke!

Med den største Spænding afventede man rundt om i Landet Beretningerne fra Krigsskuepladsen, og vi fik snart i Viborg dannet en Forening, der gennem et Telegrambureau skulde skaffe os hurtige Efterretninger. Saa kom den 2. Februar med Sejren ved Mysunde. Hvor jublede vi, og hvor var vi stolte af vore Soldaters Heltemod og Kampdygtighed! Vi saa Alt i Rosenskær og var trygge

og sikre paa et godt Udfald. Paa Klubben, dette Samlingssted, hvor man mødtes for at udvexle Nyheder og glæde sig i Forening, maa jeg sagtens have lagt min Tro og Begejstring noget højlydt for Dagen; thi en ældre og alvorlig Embedsmand, afdøde Konferensraad Borgen, lagde Haanden paa min Skulder og sagde: „Jeg har Sympathi med Deres lyse Syn, unge Mand, og jeg haaber ikke mindre varmt end De, at Danmark maa komme vel ud af denne frygtelige Klemme, men hvordan skal vort lille Land dog i Længden kunne tage Kampen op med to af Europas Stormagter?" Harmfuld over denne pessimistiske Røst, der saa lidt passede til min daværende Stemning, svarede jeg lidt flot: „De skal nok faa at se, at vi klarer os, og at vi oven i Købet maa faa Hjælp fra andre Sider, kan man jo sige sig selv." Han smilede venlig til mig, klappede mig paa Skuldren og svarede blot: „Ja, vi faar at se."

Jeg vilde ikke tilstaa det for mig selv, men alligevel, denne livserfarne og kloge Mands rolige Ord virkede afdæmpende paa min blinde Tro og min Begejstring, og jeg gik ærgerlig og i daarligt Humør min Vej.

Saa kom de følgende Dage Kampen ved Bustrup og Jagel, og ihvorvel det var klart, at vi her var blevne trængte tilbage, svækkede det ikke vort Mod og vort Haab. Nu først kom Kampen for Alvor. Kampen ved Dannevirke — — — — — — Dannevirke!

II.

Dannevirkes Rømning.

Det var Torvedag i Viborg, og jeg kom om Formiddagen gaaende op imod Torvet, da Byraadsmedlem, Rebslager Werring, der havde Torvestade lige ved Opgangen fra St. Mikkelsgade, kom hen til mig, bleg og forstyrret og sagde med taarekvalt Stemme: „Har Fuldmægtigen hørt, at Dannevirke er rømmet, og at vor Hær er paa Tilbagegang til Als.“ Jeg lo ad ham og svarede: „Hvor kan De dog tro sligt, kære Werring. Nej, der vil vanke braadne Pander, inden Tyskerne faar Dannevirke.“ Han vedblev imidlertid at paastaa, at der var kommen Efterretninger om Tilbagetoget, og at det desværre vistnok var rigtigt nok. Jeg vendte mig harmfuldt fra dette taabelige Menneske; men jeg var kun kommet faa Skridt bort, da Zingelmann kom og sagde mig, at Dannevirke virkelig var rømmet og vor Hær paa Tilbagetog.

Efterretningen virkede formelig lammende paa Alle, og da jeg hurtigt ilede op til det sædvanlige Tilflugtsted, Klubben, saa jeg stærke Mænd græde. Rundt om hørte man Raabet: „Forræderi — Forræderi,“ og uagtet jeg personlig ikke troede paa Forræderi, var dog dette ogsaa for mig det eneste Hvilepunkt for Tanken.

Der er nu hengaaet langt over en Menneskealder siden; men jeg paastaar den Dag i Dag, at Intet virkede saa lammende paa den danske Nation og derigennem tilbage paa Hæren, som hin frygtelige og uventede Efterretning. Et tabt Slag ved Dannevirke vilde ikke have virket nær saa deprimerende,

og ingen af vore senere Ulykker bragte Folket Fortvivlelsen saa nær, som den pludselige og overraskende Meddelelse om, at Dannevirke var rømmet. Jeg veed vel, at det fra et militært Standpunkt var en klog og en nødvendig Foranstaltning, der blev tagen i rette Tid og godt gennemført, men Hærens Frelse kostede Nationen dens Tro og Tillid, og den Slaphedstilstand, der indtraadte hos Befolkningen, virkede efter min Opfattelse tilbage paa Krigens Gang, og vore Soldaters heltemodige og opofrende Kamp var under disse Forhold dobbelt beundringsværdig, men ogsaa dobbelt haabløs. Den Løftelse og Begejstring, Soldaten i Felten mindst kan undvære, og som Stemningen fra Hjemmet skal bringe ham, den ikke blot udeblev, men Folkets Modløshed og Tvivl forplantede sig uvilkaarlig til Soldaterne for Fronten. Et tabt Slag kuer ikke et Folk og tager ingensinde Modet fra det; det har Historien tidt nok belært os om, og det har vi en nærliggende Bekræftelse paa fra det tabte Slesvigslag i 1848; men bliver Folkets Haab og Tro med et Slag lammet saaledes som det skete hin 6. Februar 1864, da er Oprejsningen næsten ikke mulig. Derfor mener jeg vedblivende, at vi hellere maatte have tabt et Slag ved Dannevirke end berede Nationen den uhyre Skuffelse, som Rømningen var. I første Tilfælde vilde Nationen have sørget dybt over sine faldne Sønner, og muligvis var vi da blevne tvungne til at slutte en hurtig Fred, men den nationale Lammelse, der holdt sig under hele Krigen og en rum Tid efter, den vilde man da have undgaaet. Et tabt Slag vilde ikke have bragt Fortvivlelse; det bragte der-

imod Rømningen af Dannevirkestillingen, ja mere end det, den bragte Selvopgivelse.

Jeg beder om Undskyldning for denne almindelige Betragtning, der tilmed rimeligvis ægger mangen Læser til Modsigelse; men jeg veed ingen Begivenhed i mit Liv, der i den Grad har virket forstyrrende ind paa mit Naturel, som hin bitre Skuffelse.

Op ad Dagen blev der opslaaet Telegrammer paa Gadehjørnerne om Kampen ved Sankelmark, om at 1. Regiment ved et glimrende Bajonetangreb havde standset den forfølgende Fjende og frelst Hærens Tilbagetog. I al vor Sorg gjorde en Stolthedsfølelse sig gældende, en jublende Tak til de Helte, der med deres Blod havde tvættet noget af den Skam, Dannevirkes Rømning den Gang syntes os at være. For os stod det, som om 1. Regiment havde reddet Danmarks Ære, og vi velsignede disse stolte Københavnere og Kulsviere for deres Daad. Jeg maa her indskyde, at jeg som Jyde blev endnu mere lykkelig og stolt over Bedriften, da jeg senere erfarede, at det tapre Ellevte, hine støtte og solide Nordjyder, havde sin meget store Andel i Dagens Hæder. Men i hint Februartelegram taltes der kun om 1. Regiment, og følgelig var det alene Genstand for vor Beundring.

Der var ikke Tale om at arbejde den Dag, dertil var Sindet for optaget, og følgelig var der fuldt i Klubben, hvor Begivenheden drøftedes og en fælles Sørgestemning raadede. Da var det atter hin gamle og ansete Embedsmand, jeg før har omtalt, der saa klogere og besindigere paa Tingene, end vi andre. Han trøstede os med, at det, der var

sket var klogt og rigtigt; thi hvor var det tænkeligt, at vor lille Hær midt i Vinterens Hjerte, hvor et bærende Isdække lagde sig over Ejderen, skulde kunne værne en 11 Mil lang Strækning overfor en overlegen og bedre bevæbnet Fjende. Nej, Tilbagetoget var netop en klog Foranstaltning; thi nu kunde Kampen trækkes i Langdrag, og derved Muligheden aabnes for, at Hjælpen kunde naa os i Tide, hvis Nogen virkelig vilde hjælpe os.

Hvor har jeg ikke mange Gange senere beundret denne Mands klare og overskuende Blik netop paa et Tidspunkt, hvor ellers al klar Tanke var lammet af Sorgen; men den Gang lyttede vi kun hovedrystende til, forstod ham ikke og vilde ikke forstaa ham. Man sank nærmest sammen i stum Resignation, det gjaldt i alle Tilfælde ikke mindst mig.

Ud paa Aftenen kom den udmærkede Arkitekt Tholle, der havde med Domkirkens Genopførelse at gøre, hen til mig og sagde med sin dybe, alvorlige Stemme: Vil De være med, saa melder vi os frivilligt, nu har Fædrelandet Brug for os? (Vi var begge blevne kasserede ved Sessionen Aaret forud). Det kom som en Forløsning, og jeg svarede uden Betænkning Ja. Nogle havde hørt Samtalen mellem os, og det spurgtes jo snart, at nu vilde Tholle og Wulff med. Zingelmann kom, strax han havde erfaret dette, hen til mig, og vilde for enhver Pris have mig til at opgive denne Beslutning. Han besvor mig at blive, forklarede mig, at han nu var ældre og skrøbelig, og at vi nu sagtens gik Tider i Møde, hvor der blev Brug for al vor Kraft, og han forklarede mig,

at jeg i højere Grad kunde tjene mit Land ved at blive paa min Post, end ved uøvet og uerfaren, som jeg var, at føje et Ettal mere til vor Hær. Jeg stod imidlertid imod, hvor meget jeg holdt af ham, stod fast ogsaa, da han bebrejdede mig, at jeg vilde gengælde hans Tillid til mig daarligt, idet jeg, uprøvet og uerfaren, som jeg var, desuagtet var sat paa den Plads, han havde betroet mig, og saa vilde jeg forlade ham, da han havde mest Brug for mig.

Før om nogle Dage kunde vi dog ikke drage afsted; men Dagen efter kom Distriktslæge Berg til mig og bad mig om at opsætte at tage afgørende Beslutning ialt Fald i nogen Tid af Hensyn til En, jeg havde kær, hvis Helbred da var meget daarligt, og som Ængstelsen og Spændingen kunde virke faretruende paa.

Jeg lovede at se Tiden an, og jeg kom ikke med. Heller ikke Tholle, der altfor tidligt blev undergravet af en Sygdom, der lagde denne fortræffelige og talentfulde unge Mand i Graven.

Det var med en egen Følelse, jeg maatte se to af mine Kolleger, Fuldmægtig Mønsted, nu Ejendomsbesidder paa Mols, og Fuldmægtig Langballe, nu Sagfører i Randers, ile til Hæren. Mine to bedste Venner, Fuldmægtig ved Overretten Angelo, nu Redaktør af „Viborg Stiftstidende", og Provisor Wewer, nu Apotheker i Nykøbing paa Falster, var forlængst indkaldte. Jeg følte mig som den lille bitte Mand, Erik Bøgh synger om, der bliver hjemme hos Pigerne, medens de store Karle ere ude at værge Landet.

Uagtet jeg veed, at jeg gjorde min Pligt paa

den Plads, jeg var sat i 1864, og herom fik smigrende Tilkendegivelser baade fra Autoriteternes og fra Borgernes Side, har det dog altid været det mørke Punkt i mit Liv, at jeg ikke kom til at stille mit Bryst til Skærm for det Fædreland, jeg netop i Sorgens og Trængselens Tid kom til at elske dobbelt.

Mange Aar senere havde jeg en meget heftig Polemik om Forsvarssagen med afdøde Godsejer Oldenburg. Han rettede ved en privat Lejlighed et Stød mod dette mit Livs saarbare Punkt og ramte mig saa føleligt, at min Modstand lammedes.

Krigen gik sin Gang, og vi lyttede med Spænding og Interesse til Efterretningerne fra Dybbøl og Als. Hver ærefuld Bedrift for vore Vaaben hilstes med Begejstring og Beundring, og hvert smertefuldt Tab, vi led, vakte vel Sorg og Vemod, men blandet med Stolthed og Tak til dem, der gav sig hen for Fædrelandet.

Troen paa Hjælp fra Stammefrænderne bristede hurtigt; men endnu var der Mange, der hengav sig til Forhaabninger om, at Frankrig eller dog England nok vilde sætte en Stopper for Tyskernes Ødelæggelsesværk. Nogen stærk Tillid til Dybbølstillingens Hævdelse havde vi ikke; dertil havde vi endnu Skuffelsen fra Dannevirke for meget i Blodet; men en Maanedstid vilde den vel nok holde, og for hver Dag, denne forøvrigt ret løse Beregningstid, overskredes, voxede vor Beundring for vor lille Hærs Modstandskraft. Aviserne slugtes i hine Dage, og et opslaaet Telegram samlede hurtig en tæt Masse omkring sig, for hvilken de Nærmest-

staaende Gang efter Gang maatte oplæse Beretningerne.

Saa kom Kampen ved Vejle den 8. Marts; atter en hæderfuld Kamp, atter 1. og 11. Regiment. Mange havde jo Slægtninge, Venner og Paarørende i de Kæmpendes Rækker, og efter ethvert Sammenstød var derfor Spændingen stor. Jeg telegraferede gentagne Gange til Overkommandoen om bestemte Personer og fik mærkværdigvis ret hurtig udtømmende Svar. Ad den Vej fik jeg først Meddelelse om, at en Svoger, der var Officer ved Ellevte, var saaret.

Efter Kampen ved Vejle var det os klart, at Fjenden vilde trænge længere op i Jylland, og at vore herværende Tropper ikke vilde kunne standse ham, og vi var paa det Rene med, at den Tid næppe var fjærn, da Fjenden vilde naa frem til Viborg. Der gik dog betydelig længere Tid end formodet, inden dette skete.

En Dag fik vi Meddelelse om, at der vilde komme et Jernbanetog med danske Saarede fra Vejleaffæren. Med den største Bevægelse modtoges denne Efterretning; thi det var jo en direkte Hilsen fra Valpladsen, der saaledes naaede til os. Følgelig var Alle paa Benene, beredte til at yde Hjælp og til at modtage vore Tapre, der skulde anbringes paa Byens Sygehus.

Fra midt paa Eftermiddagen var Jernbanestationen formelig belejret af Mennesker, der med Spænding og Ængstelse imødesaa det ventede Tog. Dette kom først ud paa Aftenen, og der var ikke mange Saarede med og næppe nogen Haardtsaaret. Da saa man Byens Damer trænge sig frem med

Forfriskninger og Levnedsmidler, og de første kærlige Hænder der raktes imod vore Soldater i Viborg, var fra Byens ældre og yngre Damer. Allerede da lærte jeg at beundre deres patriotiske Kærlighed, deres Betænksomhed, og deres Evne til at yde Trøst og Opmuntring. Jeg lærte senere at beundre disse Egenskaber endnu højere.

Ogsaa den forsamlede Mængdes Holdning og Takt var den største Ære værd. Der lød selvfølgelig intet Hurra, men med sympathetiske Ord og Blik hilstes de Saarede, efterhaanden som de bragtes ind, og de syntes som Regel ret fornøjede og frejdige.

Saa kom der en Aftenstund uventet danske Dragoner til Byen. Det var et barskt og koldt Vejr, og vore Soldater, der holdt oppe paa Torvet, var synligt forkomne og medtagne. Da saa jeg atter Byens Damer, fattige og rige imellem hinanden, trænge sig ind imellem de urolige Heste for at bringe disse og Mandskabet Forfriskninger, og det var forbavsende, hvilke Ladninger af Spise- og Drikkevarer, der hin Aften under et Par Timers Ophold sattes til Livs af vore Jenser. Byen havde ikke i lange Tider set danske Soldater, og de Forhold, hvorunder det her skete, var naturligvis særlig egnede til at gøre Velkomsthilsenen varm og hjertelig, og jeg skal indestaa for, at dette blev Tilfældet. Det blev Midnat, men Damerne holdt ud, og efterhaanden blev Dragonerne synlig opmuntrede og glade, og da de rykkede bort, var det med hjertelige og kraftige Hurraer fra begge Sider. Hvor dog en saadan lille Begivenhed under den daglige Spænding, man gik i, var opmuntrende

og forløsende, og hvor var det velgørende at se den Kærlighed og Beundring, hvormed den civile Befolkning modtog vore Soldater. Der laa en ejendommelig patriotisk Stemning over hin natlige Scene paa Viborg Torv, der i lige høj Grad føltes af Militære og Civile.

Nu fik vi af og til kortvarige Besøg af militære Afdelinger, altid Hestfolk; men saa rygtedes det, at nu kom 1. og 11. Regiment. Det var jo vore Helte baade fra Sankelmark og fra Vejle, og følgelig skulde der beredes disse Tapre en særlig ærefuld Modtagelse. Ellevte fik vi imidlertid ikke den Gang at se, men Første kom, og det kan nok være, at Befolkningen var paa Benene. Under Jubel og Hurraraab rykkede de trætte og udasede Soldater gennem Byens Gader. Alt, hvad der kunde bære et Dannebrogsflag, var i Brug, og det var synligt, at Soldaterne skønnede paa og opmuntredes af den Tak, Viborg Borgere ydede dem for deres tapre Bedrifter.

Jeg fandt i Geleddet en ung Mand, der havde været Markør ved et Billard, som jeg altfor ofte besøgte i mine Studieaar. Den Gang regnede jeg ham ikke for Stort; men nu var han bleven en Helt, der modig og kækt havde sat sit Liv ind for Fædrelandet, hvor det for Alvor gjaldt. Ham tog jeg mig specielt af og saa En til, en Ungdomsven, daværende Løjtnant — nu Oberstløjtnant — Volkersen, om hvem jeg vidste, at han havde kæmpet med særlig Bravour ved Sankelmark. Hvor var jeg stolt af disse To, og det blev slet ikke saa ringe et Traktement, de fik. Da de rykkede bort igen fyldte jeg Markørens Lommer med Forfriskninger,

Cigarer og Penge. Jeg har truffet ham senere i Livet, og han kunde da aldrig blive træt af at fortælle om den Forbavselse han følte over mit forandrede Forhold til ham. Ak, han kunde ikke forstaa dette Selvfølgelige.

Regimentet blev Natten over i Viborg for at udhvile sig; men da Rygtet gik, at Fjenden trængte paa, og et Sammenstød rimeligvis var forestaaende, blev der taget Stilling udenfor Byen. Da jeg var særlig godt kendt med Marker og Veje paa Viborg Bymark, var jeg anmodet om at følge med ud i Stillingen for at forklare Bivejenes Udløb o. s. v.

Det var under disse Forhold, at jeg første Gang hørte Carl Plougs prægtige Soldatersang „Nattens dæmrende Taager". Den blev sungen af en Kreds af Underofficerer og lød gribende og betagende ud i den stille Nat. Den gjorde paa mig et uudsletteligt Indtryk, og hele Situationen egnede sig jo ogsaa ganske særlig til at give den Relief. Vore Tropper havde indtaget Kampstilling, og jeg ventede hvert Øjeblik, at det vilde komme til at gaa løs for Alvor. Allerede om Eftermiddagen havde der lydt Beretninger om, at Fjenden var rykket gennem Kjellerup, og ud paa Aftenen var han ganske paalidelig set ved Aunsberg, saa hvis disse Beretninger var rigtige, kunde vi ved Midnatstid vente hans Ankomst. Det viste sig imidlertid her som saa ofte, at vor Hær var daarlig underrettet; thi Fjenden var den Gang mellem Skanderborg og Silkeborg, og følgelig var der ingen Fare for os den Aften, men det vidste vi ikke. Det saa ud som Alvor, og det gav hin Soldatersang en særlig Evne til at trænge ind i et modtageligt Gemyt.

Paa Troppernes Retræte til Mors fik vi nu oftere korte Besøg af Stabe og Afdelinger, og ogsaa Kronprinsen overnattede ved hin Tid i Viborg. Den unge, slanke og smukke Prins tog sig brillant ud, da han kom ridende til Byen, naturligvis modtagen af Befolkningens Jubel. Hans frejdige, venlige Smil, hans jævne, vindende Fremtræden, vandt ham allerede den Gang Alles Hjerter, og man fik Følelsen af, at han ejede en sjælden Gave til at gøre sig populær, hvad jo senere i høj Grad har bekræftet sig.

Den følgende Morgen Kl. 5 red han ud af Preislers Hotel efterfulgt af en Stab af Officerer og af Kavaleri. Jeg var ifølge Ordre paa Benene, og fik derved det smukke Syn at se, at i Mathiasgade Købmand A. W. Sandbergs Port aabnedes og hans unge, hvidklædte Datter ilede hen til Kronprinsen og nejende overrakte ham en pragtfuld Buket i de danske Farver. Synlig glad og overrasket bøjede Kronprinsen sig ned til den unge Pige, tog Buketten og takkede hende hjertelig, og det gjorde vi Andre ogsaa for denne velbetænkte Hilsen til vor unge Kronprins hin aarle Morgenstund.

Ogsaa General Hegermann-Lindencrone kom igennem Byen, og da denne smukke og statelige Officer tog bort med et Jernbanetog havde en stor Forsamling givet Møde, der hilste ham med livlige Hurraraab og ønskede ham Lykke paa hans Færd. Han takkede og udtalte, at Enhver maatte føle sig overbevist, at den danske Soldat vilde gøre sin Pligt og sit Mulige for at værne Fædrelandet.

Nye jublende Hurraer hilste Generalens kønne og med den dybeste Alvor udtalte Ord.

De sidste danske Soldater, vi i lange Tider derefter saa, var en Kavalerieskadron, der kommanderedes af den bekendte Ritmester Allan Dahl. Denne frejdige og joviale Officer, der altid syntes uforknyt og i godt Humør, faldt naturligvis i Borgernes Smag; paa Preislers Hotel blev der drukket Afskedsbægere med ham, og da han fra Torvet red bort i Spidsen for sin Eskadron, hilstes han med livlige Hurraraab. Det hed sig, at Fjenden nu var lige i Hælene paa Vore, — atter en gal Efterretning, Fjenden var endnu den Gang langt borte.

Men i lange, lange Tider saa Viborg ikke danske Troppeafdelinger igen.

III.

Okkupationen.

Vort Efterretningsvæsen var, som tidligere bemærket, meget daarligt i 1864. Skønt Krigen førtes paa dansk Grund, var vi altid slet underrettede om Fjendens Bevægelser, og derigennem fik ganske naturligt de vildeste Rygter frit Spillerum.

Vore Tropper var ilsomt gaaede mod Mors, uagtet Fjenden var langt borte, og der havde ikke været det Mindste i Vejen for, at Viborg kunde have beholdt dansk Belægning i flere Uger, efter at den sidste Soldat havde forladt os. For os Civile var det allerede den Gang forunderligt, at ikke i alt Fald en Kavaleriafdeling bevarede Føling med

Fjenden, hvilket utvivlsomt vilde have været til Beroligelse for Befolkningen, samtidig med, at vor Hær derigennem kunde have fulgt Fjendens Fremrykning Skridt for Skridt og truffet sine Dispositioner derefter.

Uagtet vi ret ofte baade før Okkupationen og under denne havde Forbindelse med det danske Feltpoliti, var de Efterretninger, vi fik, som Regel yderst upaalidelige. Vi vidste med Sikkerhed, at Fjenden rykkede mod Nord, og at den Dag næppe kunde være fjærn, da Viborg vilde blive okkuperet, og derfor havde Embedsmændene med offentlige Kasser i god Tid bragt Kassebeholdningerne og de vigtigste Protokoller i Sikkerhed paa Øerne, men Tiden sneglede sig hen, og Fjenden kom ikke. Fantasien var derimod overordentlig levende og snart var Fjenden set her, snart der i vor umiddelbare Nærhed; senere viste det sig, at det var Tørvestakke eller andre fremragende Terrængenstande, som en livlig Fantasi havde omformet til Soldater.

Hvert Øjeblik hed det: Nu er Preusserne her lige uden for; men da det altid viste sig at være blind Allarm, blev man efterhaanden saa mistroisk, at man slet ikke vilde lytte til disse Rygter.

Saa oprandt den 26. April 1864, en solklar og prægtig Foraarsdag. Allerede tidligt paa Formiddagen hed det: Fjenden er ved Rindsholm! Man trak paa Skuldrene og tvivlede. Da kom en Mand, der alt længe paa egen Haand havde været i Virksomhed for at udspejde Fjendens Bevægelser, og som senere under Okkupationen gjorde os uvurderlig Nytte ved sin dristige Spejden, sine stadige Forbindelser med Dele af den danske Hær og ved

sine paalidelige Efterretninger, Mølleejer L. K. Willesen af Nørremølle, jagende paa en rød Kleppert, stoppede op udenfor Politikammeret og meldte, at nu var Fjenden under Fremrykning fra Rindsholm og kunde i Løbet af en halv Times Tid ventes til Byen.

Nu tvivlede vi ikke længere; denne Mands Udsagn stolede vi paa og skuffedes ikke. Justitsraad Zingelmann kaldte mig til sig og anmodede mig om at gaa ned paa Søndersogns Kirkegaard, hvor der var en Udsigtshøj, fra hvilken der var et udmærket Overblik over Vejsvingningen fra Rindsholms Bakke forbi Østerteglgaard og ind imod Byen. Jeg skulde der forvisse mig om, hvorvidt det var en større Hærafdeling, der rykkede frem, eller kun en lille Fortrop, og naar Fjendens Tète var naaet til Østerteglgaard, skulde jeg vende tilbage til Kontoret og afgive Beretning.

Jeg stod altsaa paa den nævnte Udsigtshøj og saa Fremmarschen af de 11,000 Mand, der samme Dag besatte Viborg. Det var et glimrende Syn, der dog skar mig dybt i Hjertet. Først kom Kavaleri af forskellige Afdelinger langsomt ridende, saa Infanteri ligeledes af forskellige Vaabenarter. Som en Slange snoede dette Krigslegeme sig frem ad den bugtede Vej. Vaaben, Hjælme og Knapper forgyldtes af Solens Straaler, og gennem min lille Kikkert var Uniformerne lette at skelne fra hverandre. Det saa som sagt brillant ud, og hvor sorgbetynget, jeg end var, kunde jeg ikke lade være med at gøre denne Iagttagelse. Hvor dog Foraarssolen gav disse forskellige Vaabenarter og de vexlende Uniformer et glimrende Relief!

Jeg havde set nok. Det var mig klart, at her var Tale om en større Hærafdeling, og jeg ilede tilbage til Kontoret og bragte min Melding. Zingelmann hørte roligt paa min Beretning, saa derefter fast paa mig og spurgte: „Er De bange?“ Jeg kunde med fuld Sandhed svare ham et harmfuldt Nej; den Følelse, der nærmest betog mig, var Nysgerrighed: Hvad vilde nu ske? Zingelmann smilede venligt til mig, nikkede og sagde, at jeg skulde blive inde hos ham og være Vidne til, hvad der skete.

For at forklare, hvad der derefter passerede, maa jeg forudskikke den Bemærkning, at Politikammeret, der jo ogsaa var Borgmesterkontor, laa paa Hjørnet af Vestergade og Torvet med Façade saavel til Gaden som til Torvet, paa 1. Sal i Købmand Vaters Ejendom. Zingelmann havde et 3 Fags Værelse ud til Torvet, midt i dette Værelse stod hans Skrivebord ligefor to Fløjdøre, der førte ud til en Forstue, som ligeledes ved Fløjdøre stødte op til Trappegangen.

I dette Værelse blev jeg placeret ved det midterste Vindue, hvorfra hele Torvet og Tilgangen til dette kunde overses, og Zingelmann forlod Værelset. Til min store Overraskelse vendte han kort efter tilbage i fuld Gala, med trekantet Hat, Kaarden ved Siden og sit Ridderkors paa Brystet. Han satte sig ved Skrivebordet midt i Værelset og bad mig berette ham Alt, hvad der passerede paa Torvet. Der var i hans Ansigt et Udtryk, der tydeligt tilkendegav, at han vidste, hvad han vilde, og jeg imødesaa med den største Spænding og Interesse, hvad der nu vilde paafølge.

Ventetiden blev ikke lang. Igennem Byens Gader foer i susende Karriere og med spændte Karabiner en Kavaleriafdeling, der fordelte sig med en mindre Deling til hver Gade for at afsøge, om der var danske Tropper eller anden Fare i Vente. Gaderne var næsten mennesketomme, kun nogle Drenge og Arbejdere iagttog nysgerrig de fremmede Krigsmænd, der standsede dem og spurgte, om der var danske Soldater i Byen. Drengene maabede i Stedet for at svare; de Voxne, der forstod Spørgsmaalet, svarede Nej. Op over Torvet susede 6 Mand, standsede midt paa Torvet og kaldte en der staaende Mand hen til sig og spurgte ham, om der var danske Soldater i Byen. Paa det benægtende Svar galopperede Rytterne bort igen ud til Infanteriet, der havde taget Stilling udenfor Byporten, og i hvis Midte holdt en Stab af højere Officerer.

Jeg berettede Zingelmann om de 6 Kavaleristers korte Visit, og han svarede, at paa denne flygtige Maade plejede Preusserne at afsøge Byer, inden Infanteriet rykkede ind; nu kunde det ventes hvert Øjeblik.

Ikke et Kvarter efter hørtes Militærmusik, Hestetrampen og Marschetrin: Fjenden rykkede ind i Byen!

Det store Torv var aabenbart bestemt til Samlingsplads for saa mange Afdelinger, det kunde rumme; man saa forskellige Troppeafdelinger i taktfast Marsche og med Militærmusik i Spidsen rykke op paa Torvet og tage Opstilling der. Nu kom der en prægtig Stab af Officerer, omgivende

en høj, graasprængt Mand, der aabenbart var den Højstkommanderende.

Staben gjorde Holdt paa Midten af Torvet, vinkede en derstaaende Mand, et Avisbud, hen til sig og spurgte ham, hvor Borgmesterkontoret var. Jeg saa ham pege op imod det Vindue, ved hvilket jeg stod, og saa den Øverstkommanderende give ham en Ordre. Et Øjeblik efter kom Avisbudet op paa Kontoret og skulde anmode Borgmesteren om at komme ned paa Torvet til den ventende General. Et kort, tordnende Nej var Svaret, og Budet bortfjærnede sig hurtigt med den Besked. Da Melding herom blev bragt Generalen, vendte denne sig til en yngre Officer i Staben og beordrede ham afsted.

Jeg berettede alt dette til Zingelmann, som nu rejste sig, lukkede Fløjdøren op ud til Forstuen, tog sin trekantede Hat og stillede sig op ved Skrivebordet. Jeg følte, at der nu vilde ske noget Interessant. Der hørtes raske Trin og Sabelklirren paa Trapperne, Fløjdøren blev slaaet op, og en ung, køn Officer traadte rask og determineret ind. Saasnart han fik Øje paa den høje, gamle Embedsmand i fuld Mundur og i Positur inde i det indre Værelse, slog han Hælene sammen, rettede sig og gjorde stram Honnør. Zingelmann førte fornemt og afmaalt sin Haand til Hatten. Officeren traadte nærmere og forebragte sit Ærinde. General, Grev Münster, Chef for de 11,000 Mand, der inden Aften vilde belægge Byen, holdt paa Torvet og ønskede, at Borgmesteren skulde komme ned til ham.

Zingelmann svarede koldt og kort, at Borgmesteren var paa sit Embedskontor, og hvis

Generalen vilde ham Noget, maatte han søge ham der.

Officeren studsede, gentog høflig og indtrængende sin Anmodning, som Zingelmann besvarede med forstærket Røst. Officeren gjorde Honnør og fjærnede sig. Jeg saa ham meddele Generalen den besynderlige Borgmesters Svar. Man saa Generalen smile, der forhandledes lidt, og derefter steg Generalen af og begav sig, ledsaget af Officeren, op imod Kontoret.

Zingelmann stod strunk og ret paa samme Plet: ikke en Mine forandredes i hans alvorlige Ansigt, da jeg berettede ham, at nu kom Generalen.

Derefter samme Scene: Fløjdøren til Trappen smækkes op; Generalen træder ind, og saasnart han faar Øje paa den trodsige Borgmester, standser han, studser og gør stram Honnør.

Zingelmann besvarer Hilsenen, men gaar ikke Generalen et Skridt i Møde. Denne nærmer sig da Borgmesteren, præsenterer sig og meddeler, at Byen vil blive belagt med 11,000 Mand af forskellige Vaabenarter, som krævede Indkvartering og Forplejning.

Rolig og alvorlig svarede Borgmesteren, at Byen var rede til at bringe de Ofre, som Folkeretten krævede af en okkuperet Landsdel, men heller ikke ud over dette, og at Byens kommunale Styrelse fra nu af vilde være at betragte som permanent samlet og Dag og Nat at træffe paa Byens Raadhus.

Dermed hilste Zingelmann, vendte sig til mig, hvem han nu overgav Byfoged- og Politimesterembedets Varetagelse, idet han dog paalagde mig

at være Mellemmand mellem Kommunalbestyrelsen og den beskikkede Kommandant samt Stabsintendanturen.

Imidlertid havde Generalen og den unge Officer igen bortfjærnet sig, og ude blandt de forsamlede Soldater paa Torvet var det aabenbart rygtedes, at Borgmesteren havde været kratzbørstig; thi da han et Øjeblik efter rolig og afmaalt gik over Torvet, saa man alle Blikke vendte mod den djærve Borgmester, og alle Officerer og Menige gjorde stram Honnør for ham.

Hvor var jeg den Dag stolt af min Principal. Jeg syntes, at hans Optræden havde været værdig og kæk, og jeg lovede mig selv at følge i hans Fodspor. Det er muligt, at mangen En, der nu saa mange Aar efter læser dette, vil trække paa Smilebaandet og betragte Justitsraad Zingelmanns Optræden ved hin Lejlighed som ufarlig og halvkomisk; men den Gang var hele Byen stolt af den, og selv de fjendtlige Officerer indgød han fra hint Øjeblik en Respekt, der senere paa flere Maader kom Byen til Gode. At han var beredt paa at tage, hvilke Følger der maatte resultere af hans Optræden, er absolut vist, og han kunde i det givne Øjeblik slet ikke overse Følgerne; men hvorom Alting er, jeg takker ham i hans Grav for det Exempel, han ved hin Lejlighed gav mig paa en stolt og værdig Optræden overfor Fjenden, og der kom senere Lejligheder, hvor den samme uforfærdede og kække Optræden gentog sig. Han var en modig Mand og blev i hine Tider for mig et Forbillede og en Helt.

Jeg skulde altsaa være en Art Mellemmand

mellem Kommunalbestyrelsen og den fjendtlige Intendantur, og herigennem fik jeg min første personlige Berøring med Fjenden. I Amtmandsboligen oppe paa Torvet havde Stabsintendanten, der Intendanturrath v. Igel, faaet anvist sit Kvarter. Han havde rettet en Henvendelse til Kommunalbestyrelsen om en uhyre Levering af formalet og uformalet Korn „inden 24 Timer", et Krav, det var ganske umuligt at opfylde. Jeg blev da kaldt ned paa Raadhuset og anmodet om at begive mig til Intendanturraaden og foreholde ham det Umulige i inden for den angivne Tidsfrist at skaffe et saa stort Kvantum formalet Korn, som der var forlangt, selv om Byens og dens nærmeste Omegns Møller sattes i Virksomhed, og hertil kom, at Byen ikke saa sig i Stand til at præstere det forlangte Kvantum Rug.

Det var mig en yderst ubehagelig Mission, navnlig da jeg ingenlunde var stiv i Tysken; men her var der intet Andet at gøre end at parere Ordre. Paa Vejen op til Amtmandsgaarden øvede jeg mig i at forme de Sætninger, jeg vilde anvende, paa akademisk og grammatisk Tysk, men jeg fik aldeles ingen Brug for mine møjsommelig konstruerede, akademiske Vendinger.

Udenfor Stabsintendantens Værelse var der posteret en Soldat, som anmeldte de Ankomne. Efter et Øjebliks Venten kom jeg ind, og imod mig foer en høj, mørk, midaldrende Mand med et Par lynende Øjne og tiltordnede mig et: „Hvem er De, og hvad vil De"?! Jeg begyndte nu at udkramme min sproglige Viden, men jeg var ikke kommen længere end til en Bemærkning om, at Byen ikke

kunde præstere Leverancen, før han afbrød mig med den største Voldsomhed: „Byen skal!" Og nu forefaldt der en Scene, som vakte min højeste Forbavselse. Under en Ordstrøm, hvoraf jeg kun opfattede en Række Eder og Forbandelser, for melig dansede han rundt i Stuen, drog sin Sabel, huggede den med Fladen ned mod Borde og Stole, foer hen imod mig med Klingen hævet og brølede, at han skulde baade lære mig og Byen, at hans Villie havde vi at bøje os for.

Jeg stirrede maalløs af Forbavselse paa det gale Menneske, der ved sin Adfærd kaldte min Trods frem, og jeg begyndte meget energisk og meget krigerisk en Protest; da skete der i et Nu et Omslag. Som om Manden pludselig havde udraset, forandredes hans Ansigtsudtryk; hans Blik blev roligt; hans Stemme sænkedes, og idet han drog Vejret dybt, smilede han til mig og sagde med en yderst venlig Betoning: „Ja, naar Byen ikke kan, saa kan den jo ikke, saa maa vi se at læmpe os."

Jeg var lige saa overrasket over det pludselige Omslag som over hans første Optræden, og stod tvivlende overfor hans nu næsten forcerede Venlighed; men jeg lærte senere, at saaledes var denne mærkelige, koleriske Mand; han maatte af og til skaffe sig Luft i en voldsom Paroxysme, hvorefter han blev den elskværdigste og medgørligste Mand af Verden.

Han bad mig nu tage Plads, vilde absolut, at jeg skulde drikke et Glas Portvin med ham, og spurgte mig nøje ud om Byens Evne til at opfylde de stillede Krav. Vi blev hurtig enige, thi han gik beredvillig ind paa de Forslag, jeg var bemyndiget

til at stille; men saa kom han med et Forlangende, der generede mig i allerhøjeste Grad: han vilde, at jeg skulde køre med ham om i Byen og vise ham de offentlige Bygninger og andre Lokaler, der bedst egnede sig til Proviantdepoter. Jeg vilde undskylde mig med, at jeg savnede Bemyndigelse til at udpege slige Lokaler, men det vilde han slet ikke høre paa; han gav en i Gaarden holdende forspændt, aaben Landauer Ordre til at køre frem, og enten jeg vilde eller ikke, placeredes jeg ved hans Side. Han vilde køre gennem alle Byens Gader, og jeg skulde da forklare ham Anvendelsen af de Bygninger, hans Opmærksomhed henledtes paa.

Aldrig har jeg kørt en saa pinlig Tur; aldrig har jeg følt mig mere ydmyget. Jeg syntes, det maatte se ud for Enhver, der mødte os, som om jeg var bleven Forræder mod mit Fødeland, og jeg turde ikke se mine Landsmænd i Øjnene. Paa den anden Side havde jeg ikke Kraft til at ryste Fortryllelsen af mig, idet jeg hele Tiden havde en Følelse af, at det dog vistnok var min Pligt at gøre det, jeg gjorde. I to langsommelige Timer, der aldrig syntes at skulle faa Ende, varede denne pinlige Køretur, under hvilken Intendanten forlangte Oplysninger om enhver Bygning, der enten ved Størrelse eller Arkitektur afveg fra den almindelige Type. Han udvalgte særlig Jernbanegaarden og Tugthuslofterne til Depoter.

Endelig — endelig hørte Torturen op, og jeg ilede ned til Zingelmann for at berette ham Udfaldet af min Expedition til Intendanten og min fortvivlede Køretur. Jeg var i stor Spænding for,

hvorledes han vilde optage denne. Det gik langt over min Forventning; han kunde godt forstaa, sagde han, at det havde været en pinlig Køretur for mig; men han vilde have gjort som jeg. Vilde jeg yde ham og Byen nogen virkelig Støtte, maatte jeg udsætte mig for Meget af den Slags, og Ingen vilde eller kunde af den Grund mistænke mig for ikke at være en god, dansk Mand.

Hvor det lettede! Senere fik jeg grumme Meget med Hr. v. Igel at gøre. Han var en særdeles dygtig og i sit Inderste elskværdig Mand; men han var til Tider ikke rigtig klog, og den Slags Paroxysmer, som jeg foran har skildret, var ligefrem nu og da en Nødvendighed for ham. Det gentog sig oftere overfor mig; jeg satte mig da rolig ned og afventede Tilfældets Ophør, og jeg lærte hurtig, at jeg aldrig fik ham saa vidt i Eftergivenhed som umiddelbart efter et saadant Anfald. Han holdt meget af et godt Glas Vin, drak vist ikke saa lidt, dog uden nogensinde at være beruset, og det blev betragtet som en skyldig Høflighed, man ikke burde unddrage sig, at drikke et Glas med ham. Han inviterede mig en Gang til Middag, men det afslog jeg bestemt og slap ogsaa.

Han var i flere Maaneder i Viborg og styrede Intendanturen med stor Dygtighed, og vi Danske havde egentlig aldrig begrundet Anledning til at klage over ham; tværtimod læmpede han sig efter os, saa godt han kunde, og han fattede efterhaanden en vis Sympathi for de Danske, han kom i jævnligere Berøring med. Af Soldaterne var han ikke afholdt. Man kunde paa Plankeværker og Mure læse saadanne Inskriptioner som: „Der Intendan-

turrath von Schweinigel", og paa den malede Plade, der anviste, hvor Intendanturraaden boede, saa man med Blyant sat et „Schwein" foran Igel.

Hvad der senere er blevet af ham, veed jeg ikke. Han blev ret hovedkulds kaldt bort fra Viborg, saa Afskeden blev meget flygtig, og siden har jeg hverken hørt om ham eller set ham.

Ogsaa med Kommandantskabet traadte jeg paa Byraadets Vegne i Forbindelse, og der var her Tale om næsten daglige Forhandlinger. Den første preussiske Kommandant, Byen havde, og som i lang Tid forblev i denne Stilling, var en Garderkaptajn le Beauld de Nans, en høj, statelig og smuk Mand, der, som hans Navn angiver, var af fransk Afstamning, men igennem flere Generationer havde hans Slægt været hjemmehørende i Tyskland.

Jeg havde ikke tænkt mig Muligheden af, at en Fjende i hine Dage kunde afvinde mig Sympathi, og dog tvang denne Kommandant mig først til at respektere sig og siden til at holde af sig, hvor meget jeg end stred imod, og til det Sidste vogtede mig for at lægge mine personlige Stemninger overfor ham for Dagen.

Han var en ualmindelig ridderlig Personlighed og en bravt tænkende Mand, som Viborg havde Meget at takke for; han læmpede sig, hvor han kunde, efter Byens Ønsker, og han holdt udmærket Justits og gav ved mangfoldige Lejligheder de danske Klagere Medhold.

Han var Soldat og som saadan fuldt ud disciplineret, saa at han aldrig udtalte sig paa anden

Maade end til Forsvar for sine Overordnede og sin Regering, men han var aldeles aabenbart ingen Ynder af denne Krig, og han udtalte ved alle Lejligheder sin Beundring for den danske Patriotisme og sin Sympathi for den danske Nation.

Derimod nærede han hverken Hengivenhed eller synderlig Respekt for Østerrigerne, og han gned Hænderne fornøjet, naar han omtalte de „Børst", som han kaldte det, de danske Soldater ved Sankelmark havde givet Østerrigerne.

Han var en begavet og en meget belæst Mand, og det var i forbavsende kort Tid, han lærte sig saa meget Dansk, at han kunde læse „Viborg Stiftstidende". Inden han forlod Viborg, kunde han nogenlunde forstaa dansk Tale; men han kunde dog ikke udtrykke sig paa vort Sprog.

Med ham kom jeg som sagt næsten daglig i Berøring, og han fattede efterhaanden stor personlig Velvillie for mig, uagtet jeg ingenlunde lagde Fingrene imellem, naar jeg talte om det røveriske Overfald, Danmark her var Genstand for. Han klappede mig da paa Skuldren og sagde smilende: „Naa, naa Hr. Fuldmægtig, ikke saa stærke Ord — De veed jo, at jeg respekterer Deres patriotiske Følelser."

Det var i Reglen om Formiddagen, at jeg kom til ham, oftest ved hans Frokost, og det gentog sig da hver Gang, at han absolut vilde have mig til at spise med, hvad jeg altid vægrede mig ved; men af og til maatte jeg dog drikke en Kop Kaffe eller et Glas Vin med ham.

En mig nærstaaende Dame var ved Okkupationens Begyndelse meget syg, og Lægen krævede,

at hun skulde have Saltvandsbade. Der var ikke Tale om, at jeg kunde forlade Byen, og at lade hende ene eller kun ledsaget af en Dame køre til Aalborg igennem det af Fjenden besatte Land, fandt jeg var en betænkelig Sag, ligesom det ogsaa vilde volde Vanskeligheder at faa nogen Vognmand til at vove sin Befordring. Rejsen blev imidlertid anset for nødvendig, og da jeg hos Kommandanten skulde have Pas til hende og hendes Ledsager for at komme igennem de fjendtlige Linier, klagede jeg min Nød til ham. Han tilbød da øjeblikkelig at sende militær Bedækning med Vognen, og under Eskorte af en Underofficer og 3 menige Kavalerister blev Rejsen saa foretagen og gennemført uden saa meget som en Standsning fra den fjendtlige Belægning i alle de Landsbyer og Købstæder, Vognen passerede.

Yderst generende kom Kommandantens Velvillie mig, da han en Dag overleverede mig et Kort, der gav mig Ret til til enhver Tid at passere de militære Linier, der var trukne omkring Byen. Sagen var, at jeg allerede den Gang havde ret jævnlige Forbindelser med enkelte Medlemmer af det danske Feltpoliti, og i den Anledning af og til maatte snige mig ud af Byen om Natten.

Man vil kunne forstaa, at den Tillid, Kommandanten af egen Drift viste mig, just ikke var mig velkommen; jeg kunde jo dog ikke godt sige ham, at jeg bragte det danske Feltpoliti Meddelelser, og lade være hermed vilde jeg ikke. Jeg beroligede da min Samvittighed med, at jeg aldrig benyttede Passerkortet, naar jeg var ude paa slige Expeditioner, hvilket forøvrigt ikke var ofte, men sneg

mig da ud langs Søerne; men den Tanke paatrængte sig ret naturlig, om jeg ikke vilde benytte det, hvis jeg blev attraperet; dog denne Tanke slog jeg hen, og mine Expeditioner gik ogsaa alle af uden Uheld.

Kaptajn le Beauld de Nans var vistnok i et Par Maaneder Kommandant i Viborg; men da Preusserne en Tid rykkede bort for at give Plads for Østerrigerne, forlod den sympathetiske Kommandant Byen og vendte ikke senere tilbage, og jeg tabte hans Spor, indtil en Meddelelse, om hvis Paalidelighed jeg dog nærer nogen Tvivl, i 1870 berettede, at han var falden ved Gravelotte.

Til Adjutant havde Kommandanten en Løjtnant Märker, ogsaa en sympathetisk og fint dannet Personlighed, der i sit Forhold til Borgerskabet gjorde sig velfortjent til dettes Velvillie. Saa vidt vides, faldt den unge Løjtnant to Aar efter ved Sadowa.

Saa længe Byen havde dette Kommandantskab, var den forholdsvis vel hjulpen, og de Beretninger, der nu og da indløb fra okkuperede Nabobyer, virkede da ogsaa saaledes, at man skønnede paa det.

Endnu en preussisk Officer maa jeg omtale, som jeg kom i nærmere Berøring med derved, at han i længere Tid var indkvarteret i det ene af mine Værelser. Det var en Friherre von und zu Gilza, der var Ritmester ved Kyrassererne. Han var en særdeles statelig Soldatertype med et velvilligt, frejdigt Væsen, og som aldeles ikke kunde forstaa, hvorfor vi ikke kunde være gode Venner. Da jeg indvendte, at jeg dog ikke kunde være

Ven med mit Lands Fjende, og at jeg intet højere Ønske nærede, end at danske Soldater vilde komme og banke Preusserne ud af Viborg, smilede han og sagde, at det kunde være ganske rask, og det havde han heller ikke noget imod; han havde været med til en Gang før at faa Prygl af de Danske; han var nemlig som ung Løjtnant med i Dragonfægtningen ved Aarhus, hvor han kæmpede ved Siden af Prinsen af Salm-Salm og selv blev saaret af en dansk Dragonklinge, men dog slap bort.

Han vilde saa inderlig gærne spille Whist med mig, hvad jeg ikke vilde, og han vilde, naar Krigen var endt, komme for at hente mig og Dyrlæge Lorentzen, som han ganske havde forelsket sig i, til en Tur til Himmelbjerget; dette havde han tidligere set og nærede en sand Beundring for. Han var meget rig, ruttede stærkt med Penge og blev grundig trukken til Vands af sin Oppasser, der snød ham i en ganske urimelig Grad, hvad jeg en Gang sagde ham; han rystede kun paa Hovedet og smilede. I 1869 havde jeg virkelig Besøg af Friherren og tilbragte en Dag sammen med ham.

Viborg var fra Okkupationens Begyndelse afspærret fra al Forbindelse med det øvrige Land, herfra dog undtaget den allernærmeste Omegn, hvis Beboere under Iagttagelse af visse Formaliteter kunde faa Lov til at passere ind og ud af Byen. Ingen af Borgerne fik Lov til at forlade Byen, før de havde sikret sig et Pas og givet tilfredsstillende Oplysninger om Rejsens Maal og Hensigt, men i denne Henseende var forøvrigt Kommandanten ikke

nøjeregnende, saa Vanskelighederne nærmest var af formel Natur.

Det var en ejendommelig Følelse, saaledes at være udelukket fra Omverdenen. Vi vidste Intet om, hvad der passerede i det øvrige Land eller om Krigens Gang. „Viborg Stiftstidende“ kunde, selv naar den fik Lov til at udkomme, ikke bringe noget virkeligt Nyt, og ad anden Vej var det kun overordentlig faa paalidelige Meddelelser, der kom til vor Kundskab.

At Rygterne under disse Omstændigheder havde særlig travlt, er jo ikke til at undres over; men hvad der under de givne Forhold maatte vække Forundring, var deres optimistiske Karakter. Det var altid Sejre, vi havde vundet, og hvert Øjeblik hed det for ganske sikkert, at General Hegermann forberedte et Overfald paa de til Viborg og Skive fremskudte fjendtlige Afdelinger. Ja, det gik saa vidt, at en iøvrigt paalidelig Mand med Sikkerhed mente at have set Fortroppen af den danske Undsætningshær i Nærheden af Skive. Saadanne Folk var ligefrem hallucinerede.

I Begyndelsen troede man altfor villig paa slige gode Efterretninger, og jeg var mange Gange Overbringer af saadanne til Byraadet paa Raadhuset. Efterhaanden blev jeg udleet og gjort Nar af for min Godtroenhed, og jeg lærte selv at tvivle; men alligevel laante man jo saa gærne Øre til en opmuntrende Efterretning.

Den 10. Maj om Eftermiddagen gik jeg som sædvanlig op til le Beauld de Nans for at forhandle med ham paa Byraadets Vegne, da han straalende af Glæde kom mig imøde og lykønskede mig som

Dansk til den stolte Sejr, vor Flaade havde vundet ved Helgoland Dagen forud. Jeg anede jo Intet og var bleven skeptisk; men Kommandanten forsikrede mig, at han havde paalidelige Efterretninger om, at den danske Flaade Dagen forud havde vundet en stolt Sejr over Østerrigerne ved Helgoland; dog kendte han endnu ikke Enkelthederne. Han var synlig glad ved Efterretningen, og vi skulde naturligvis have et Glas paa denne gode Nyhed, hvad jeg den Dag beredvillig gik ind paa.

Jeg ilede ned paa Raadhuset og berettede jublende om vor stolte Sejr; men hvor blev jeg ikke flad, da jeg fra alle Sider mødtes med en halvt medlidende Hovedrysten, og Zingelmann sagde til mig: „Hvor kan De dog vedblive at lade Dem bilde slige Ting ind.“

Der laa hele min Glæde og Stolthed, og jeg havde selv en nedtrykkende Følelse af, hvor dumt det var, at jeg efter saa mange indhøstede Erfaringer dog kunde lade mig besnære af slige falske men lokkende Toner.

Jeg stod helt flov overfor de tilstedeværende Byraadsmedlemmer, da Døren gik op, og Kommandanten i fuld Gala og ledsaget af sin Adjutant traadte ind i Salen.

Han bøjede sig i dyb Alvor for Justitsraad Zingelmann og overbragte Byraadet en hjertelig Lykønskning til den „glorreiche“ Sejr, den danske Flaade havde tilkæmpet sig ved Helgoland.

Nu foer Byraadets Medlemmer op med straalende Ansigter og spurgte, om det da virkelig var paalideligt, og da Kommandanten foreviste den officielle Depeche om Sagen, var al Tvivl udelukket,

og den livligste og fornøjeligste Stemning bredte sig til Alle. Zingelmann slog mig paa Skulderen og sagde: „Denne Gang havde De lykkeligvis Ret; gaa nu ud i Byen og udbred den herlige Efterretning blandt Borgerne."

Jeg skyndte mig at efterkomme denne Anmodning og beredte den Dag mange Mennesker et lykkeligt Øjeblik. Hvor dog et saadant Lyspunkt i tunge Tider virker oplivende! Der laa deri et Varsel om, at hvor tunge Tiderne end var, Danmarks Dage var dog ikke talte, og vi fangede nyt Haab. Om Aftenen samledes en større Kreds af Danske til et jublende Gilde for Sejren ved Helgoland og for de Helte, der hin Dag havde kæmpet og blødt for Danmarks Sag, og da en smuk Baryton intonerede: „Vort Fødeland var altid rigt . . . ." rungede gode danske Hurraraab i den stille Nat ud over Viborg By!

Jeg har tidligere nævnt Mølleejer L. K. Willesen fra Nørre Mølle tæt ved Viborg. Han blev os i hine Dage en udmærket Støtte. Igennem sin stadige Forbindelse med det danske Feltpoliti og vore Tropper fik vi de paalideligste Efterretninger gennem ham, og han udsatte sig ved mange Lejligheder for den største Fare for at give vor Hær god Underretning. Selv havde jeg ogsaa, om end i mindre Grad, Føling med vort Feltpoliti, og nu og da kom Medlemmer af Feltpolitiet forklædte til Byen, og jeg havde da næsten altid Forhandlinger med disse; men Willesen havde Æren af at bringe baade de fleste, de bedste og de sikreste Efterretninger.

Dog han nøjedes ikke dermed. En glad Dag overraskede han os med en hel Bunke københavnske Aviser, som han havde set Lejlighed til at indsmugle, og ihvorvel de just ikke var af nyeste Dato, blev de jo modtagne med den største Begejstring. Der etableredes hurtig et Læseværelse hos Købmand Vater paa Torvet, hvor man i en Bagstue og med tildækkede Vinduer samledes som Sammensvorne til hemmelige Møder, men Formaalet her var blot at sluge de københavnske Blade og at tale om de Efterretninger, de bragte.

Senere blev denne Indsmugling af Blade baade planmæssig og ret regelmæssig, og den blev, saa vidt mig bekendt, aldrig opdaget af Fjenden, medens den var os til stor Trøst og Glæde, og jeg mindes endnu med Taknemlighed de Tjenester, Willesen paa hin Tid gjorde baade os og den danske Sag.

I denne Forbindelse vil det være paa sin Plads at bemærke, at Willesens Fortjenester var saa meget værdifuldere, som han meget godt vidste, at Preusserne havde ham mistænkt for at være dansk Spion og flere Gange arresterede ham paa denne Mistanke, uden dog nogen Sinde at faa Bugt med ham.

Jeg mindes levende en Dag, jeg kom gaaende gennem Reberbanen, da jeg saa en preussisk Patrouille, der førte en civil Mand imellem sig. Det var Willesen, der var nappet, og vi vexlede et hurtigt og forstaaende Blik, hvorefter jeg gik videre i den tristeste Stemning; thi for mit Syn var Willesen udsat for den alvorligste Fare ved saaledes Gang efter Gang at lede Mistanken hen paa sig. Ganske vist stolede jeg paa hans Snuhed; men kunde den nu ogsaa stadig frelse ham?

Hvor glad blev jeg derfor, da jeg faa Timer efter mødte Willesen frank og fri og ved frejdigt Mod som altid. Det var atter lykkedes ham at narre Fjenden ved en fjoget Optræden, der stod i skarp Modstrid med Mandens naturlige Intelligens. Det har altid undret mig, at denne Mand aldrig fik nogen Paaskønnelse for sin patriotiske og modige Optræden i 1864.

En anden Mand, jeg i hine Dage lærte at sætte højt, var en ung Bondekarl ude fra den Del af Hedeegnen ved Viborg, der endnu kaldes den tyske Egn, hvorfor han da ogsaa kaldtes „Den lille Tysker". Der gemtes i hans forvoxede og skrøbelige Legeme en ganske ualmindelig varm og offervillig Kærlighed til Danmark, og da han ikke kunde tjene Fædrelandet som Soldat, skaffede han sig i alle Slags Forklædninger Indgang i de Byer, der var stærkest belagt af Fjenden. Med et kyndigt Spejderøje gjorde han sine Iagttagelser, og det betegnedes altid som særdeles gode Oplysninger, han bragte.

Mange Gange var ogsaa han arresteret, men slap altid fri. Dog bragte den Medfart, han saa mange Gange maatte lide i 1864, hans svage Bryst den Helsot, der kostede ham Livet i en ung Alder. Her er ikke Anledning for mig til at dvæle yderligere ved denne gode danske Mand, eftersom jeg i sin Tid i Wisbechs Almanak har givet en udførlig Skildring af ham.

Iøvrigt hørte det at blive arresteret ingenlunde til Sjældenhederne. Under de vexlende Belægninger, Viborg havde, blev Zingelmann flere Gange

arresteret, og det Samme var Tilfældet med mig; men slige Arrestationer var altid af ganske kort Varighed.

Da Justitsraad Zingelmann første Gang blev arresteret og under militær Bedækning ført over til Brohuset og indsat der, blev jeg meget altereret og ilede derover for at faa Forbindelse med ham, hvad ogsaa lykkedes mig, men han bad mig bare vende tilbage og passe mine Ting; han skulde nok klare sig, hvad der saa kom. Faa Timer efter var han atter paa fri Fod.

Det var ogsaa med nogen Undren, at jeg første Gang fandt mig placeret mellem 3 opplantede Bajonetter og maatte passere Byens Gader i dette Optog med en Underofficer foran og en Række Gadedrenge bagefter, der havde en vis triumferende Følelse af, at den Øvrighed, for hvem de var de Smaa, nu havde fundet sin Overmand.

Jeg førtes ned til Preislers Hotel, hvor jeg anbragtes i et Værelse; en Soldat posteredes udenfor Døren, og det betydedes mig, at jeg vilde blive skudt, hvis jeg gjorde Forsøg paa at undvige. Dette tænkte jeg slet ikke paa, snarest forekom Situationen mig komisk, og den blev efterhaanden ganske tiltalende, idet det hurtig rygtedes over Byen, at jeg sad arresteret nede hos Preisler, og mine Venner ilede da derned, og det lykkedes dem igennem Vinduet at tilføre mig Vin og Cigarer og andre Herligheder. Det gjaldt den Gang om et Jyllandskort, der var fundet nede paa Hotellet, og som en Officer forlangte Udleveringsseddel paa, hvad jeg bestemt vægrede mig ved at give; han tog det da

med Vold, men den Sanktion fra dansk Side, Preusserne næsten altid satte stor Pris paa, fik han ikke.

Kort Tid efter blev jeg løsladt og klagede da strax til Kommandanten over det Skete. Jeg mindes ikke, om der kom noget Resultat ud af denne Sag.

I slige ufarlige og halvkomiske Situationer var vi ret ofte og vænnede os efterhaanden til dem som uundgaaelige. Men det Ejendommelige ved dem var, at jeg altid var bange, naar Zingelmann var arresteret, og han var et Par Gange næsten ude af sig selv, naar jeg blev holdt for længe fast af Fjenden. Men saa længe vi havde le Beauld de Nans til Kommandant, skete det aldrig; de andre Kommandanter, vi efterhaanden havde, savnede le Beauld de Nans' Interesse for, at Alt skulde gaa roligt og besindigt, og ganske sikkert ogsaa hans Evne til at gennemføre en strix Disciplin.

IV.
Kontributionen. Gidsler.

General Grev Münster rykkede allerede den 27. eller 28. April ad Hobro og Aalborg til med Hovedstyrken af sit Armekorps, medens Viborg dog beholdt en forholdsvis stærk Belægning, nemlig af den 21. preussiske Infanteribrigade, der kommanderedes af Generalmajor v. Bornstedt.

Denne tilstillede den 29. April Stiftamtmanden en Skrivelse, hvorefter General Wrangel, som Erstatning for den Skade de preussiske og tyske Undersaatter led derved, at danske Orlogsskibe op-

bragte og kondemnerede tyske Skibe og Ladninger, havde paalagt Jylland en Pengekontribution af 605,000 preussiske Thalere — ca. 1,735,000 Kr. —, og at der heraf faldt paa Viborg By 50,000 Thaler — ca. 135,000 Kr. —, der vilde være at betale senest den 2. Maj Kl. 12 Middag. Saafremt Beløbet ikke erlagdes til den angivne Tid, vilde der blive anvendt Tvangsforanstaltninger mod Byen.

Under 30. April meddelte Viborg Stiftamt Kommunalbestyrelsen dette, og man vil kunne forstaa, hvilket Indtryk Efterretningen om dette Krav fra Fjendens Side gjorde paa Befolkningen.

Allerede Dagen efter vedtog Kommunalbestyrelsen i et Møde at afvise Fordringen, hvilket meddeltes General Bornstedt gennem Stiftamtet, og da Kommandanten, Kaptajn le Beauld de Nans havde forudset dette, havde han anmodet Byraadet om samme Dags Eftermiddag at indkalde en Kreds af Byens mest ansete Borgere til et Møde paa Raadhuset, hvor da Kommandanten vilde komme til Stede. Saaledes skete det. Kommandanten oplæste en „aaben Ordre" fra Feltmarskal Wrangel om den ommeldte Pengekontributions Udredelse inden den næste Dags Middag Kl. 12. Beløbet skulde være til Stede til den angivne Tid, da ellers de offentlige Kasser vilde blive beslaglagte, og naar der ikke fandtes tilstrækkeligt i disse, vilde det komme til at gaa ud over de Private. Han vilde selv den følgende Dag til det angivne Klokkeslet møde paa Raadhuset for at modtage Beløbet.

Om Aftenen blev der afholdt et offentligt Møde om Sagen i Haandværkerforeningen, hvis Festsal

var stuvende fuld af Borgere. Her blev der talt mangt et godt og varmt Ord imod dette Plyndrings-Attentat fra Fjendens Side, og der blev foreslaaet en Resolution gaaende ud paa, ikke under nogen Omstændighed at betale det forlangte Beløb eller Dele deraf. Der maatte da ske, hvad der vilde. Stemningen var udmærket, begejstret og patriotisk, og Alle stolede paa, at Byens vise Fædre nok paa en værdig Maade vilde afvise et saa uværdigt Krav.

Jeg var selv voldsomt oppe, og for første Gang i mit Liv stod jeg paa en Talerstol. I Begyndelsen gik det godt; jeg manede i store Ord til Modstand til det Yderste, da — Bum! Pludselig brast Traaden, og det var mig ganske umuligt at finde paa et Ord mere. Jeg maatte flov og ulykkelig ned ad Talerstolen, men man tog venligt og velvilligt paa min gode Hensigt, og en halv Times Tid efter var jeg atter paa Talerstolen, og nu gik det under Bifald og Tilslutning.

Resolutionen vedtoges enstemmig, og Begejstringen var almindelig. Jeg fulgtes fra Mødet med Byraadsmedlemmet den rige Købmand Moses Samson, en meget afholdt og anset Borger, og han bragte mig pludselig ned fra Kothurnen ved tørt og roligt at sige: „Ja, Fuldmægtig Wulff, De har jo egentligt let ved at tilraade Nægtelsen; thi De har jo Intet at risikere derved. Anderledes med os Andre, der har Noget at tabe, og dog — dog siger vi det Samme.“ Jeg trykkede hans Haand og gik og følte mig for anden Gang den Aften i en flov Situation; thi Manden havde jo ganske Ret; jeg havde Intet at tabe og kunde derfor sagtens

føre det store Ord; hvor ganske anderledes højt stod ikke de, der virkelig satte Noget i Vove, og dog ikke betænkte sig!

Den 2. Maj Kl. 12 Middag var Raadhussalen fyldt af Borgere. Præcis traadte Kommandanten ind for at afvente Kommunalbestyrelsens Svar. Dette indskrænkedes paa hin Dag til en Henvisning til det Afslag, Kommunalbestyrelsen havde sendt General Bornstedt gennem Stiftamtet.

Kommandanten spurgte da, om ikke et mindre Beløb kunde tilvejebringes, hvortil Kommunalbestyrelsen svarede et bestemt Nej. Herpaa erklærede Kommandanten, at de offentlige Kasser vilde blive beslaglagte, hvorimod yderligere Tvangsforanstaltninger vilde blive udsatte til næste Dags Middag.

Atter indfandt han sig til den angivne Tid, og der oplæstes et af Overretsassessor Lund redigeret Svar, hvori det hedder:

„Kommunalbestyrelsen er bestemt paa ikke at vige af fra den Vej, som Pligten foreskriver, og saavel den som Byens Borgere er fattede paa at underkaste sig hvilke som helst yderligere Trængsler fremfor at blive vor Konge og Fædreland utro. Vi gentager derfor, Hr. Kommandant, at vor Pligt forbyder os at fyldestgøre den udskrevne Pengekontribution.“

Efter en Udvikling af, at Byen overhovedet ikke under de forhaandenværende Forhold saa sig i Stand til, selv om den vilde, at udrede det Beløb, hvorom der her var Tale, hedder det videre:

„Vil den fjendtlige Kommando end ikke anerkende vort Fædrelandssind og vor Pligtfølelse som

gyldige og tilstrækkelige Retfærdiggørelsesgrunde for vor Vægring, da tør vi i alt Fald forvente, at den fuldstændige Umulighed af Kontributionens Tilvejebringelse i Forbindelse med almengyldige Humanitetshensyn, lige overfor vor af Krigens Tryk og Byrder helt udmattede By, vil kunne forskaffe Byen Fritagelse for de yderligere Tvangsforanstaltninger, hvis Indtræden Hr. Kommandanten har stillet i Udsigt. I modsat Fald vil denne Byes Borgere, besjælede af den velgørende Bevidsthed om at have gjort sin Pligt, vide at bære forestaaende Ulæmper med Ro og Fatning."

Endelig slutter Svaret med følgende direkte Henvendelse til den personlig afholdte Kommandant:

„Hr. Kommandant! Vi staar i den Formening, at Afgørelsen ikke ligger i alt Fald udelukkende i Deres Haand; saa meget desto bedre kan vi, uden at frygte for Misforstaaelse, benytte denne Lejlighed til at udtale, at den smukke, ligesaa værdige som humane Maade, hvorpaa De er optraadt her i vor Midte, har vundet en fortjent og almindelig udbredt Anerkendelse, og at Deres Personlighed vil blive erindret her i Byen som et Billede af en Fjende, der veed at udføre sin Pligt som Soldat uden derved at fornægte sine Følelser som Menneske."

Efter denne Oplæsning afbrød Kommandanten hurtig Sammenkomsten og gav en yderligere Udsættelse til om Eftermiddagen Kl. 6, men idet han bortfjernede sig, sagde han synlig bevæget til Flere af os: „Dette kalder jeg Patriotisme — hvor jeg dog højagter det! Var jeg Dansk, stod jeg med Stolthed ved Deres Side."

Overalt i Byen vakte Kommunalbestyrelsens Svar den største Sympathi; man fandt det værdigt og stolt, og det hed sig, at Viborg var den første By, der afslog Kontributionsfordringen, og at vi derfor havde Grund til at føle det som en Ære for vor By, at den paa en saadan Maade var gaaet forrest, da det gjaldt at hævde et patriotisk Borgerstandpunkt.

Om Eftermiddagen Kl. 6 mødte den utrættelige Kommandant igen, og da der ingen Forandring var indtraadt, nødtes han til at erklære, at eftersom Ransagningen af de offentlige Kasser kun havde indbragt nogle faa Dalere, vilde til en Begyndelse Heste og Lystkøretøjer blive beslaglagte, senere vilde der blive taget Gidsler og truffet andre Tvangsforanstaltninger.

Den næste Dag blev det forlangt, at Byens Heste skulde møde paa Torvet, hvad ogsaa delvis skete, men da Preusserne saa erklærede at ville udtage nogle af dem som Vederlag for Kontributionen, nedlagte Kommunalbestyrelsen en formel Protest herimod. Blandt de just ikke Pragtexemplarer af Heste, der fremstilledes ved denne Lejlighed, fandt Fjenden ogsaa kun Anledning til at udtage — 3.

Der var jo imidlertid stillet andre Tvangsforanstaltninger i Udsigt, og deriblandt Udtagning af Gidsler. Der gik nogle Dage, uden at dette blev til Noget, saa at man begyndte at hengive sig til Forhaabninger om, at Fjenden havde opgivet denne Plan.

En tidlig Morgenstund alarmeredes imidlertid Byen ved Efterretningen om, at nu udtoges der

Gidsler, og at disse skulde føres til Rendsborg og forblive der, indtil Byen betalte Kontributionen.

Det spurgtes hurtigt, hvem de Udtagne var, og jeg ilede strax ned til et Par af dem, jeg kunde tænke mig mest afficerede af Begivenheden, og fandt dem ogsaa meget forknytte over, saaledes at blive rykkede fra Hus og Hjem; men det lykkedes dog forholdsvis let at faa dem strammede op til en rolig og værdig Holdning overfor Fjenden.

Arrestationen foregik saaledes, at en Officer sendtes til de Paagældende, og da det var tidlig om Morgenen, toges flere af dem paa Sengen. Officeren meddelte, at han efter Ordre havde at sikre sig den Paagældendes Person og føre ham til Vagtlokalet paa Torvet, hvorefter samtlige Arresterede skulde føres til Rendsborg. Som Regel viste de unge Officerer, der foretog denne lidet tiltalende Arrestation, megen Takt og Hensynstagen og gav Arrestanten Tid til at beskikke sit Hus og ordne de mest presserende Ting.

Det var et mærkeligt Udvalg, Fjenden ved denne Lejlighed havde gjort. At man udtog Etatsraad Bregendahl og Overretsprokurator Fasting, der var Direktører for store Kreditanstalter, lod sig endda forklare; men at man ogsaa til Ofre havde kaaret Smaaborgere, der vel nød personlig Anseelse, men var uden væsentlig Indflydelse og Betydning, forstod man ikke. At man havde taget den rige Købmand Samson, der tillige var Borgerrepræsentant, undredes man ikke særlig over; men at man samtidig havde udtaget en lille Købmand, der sad særdeles smaat

i det og aldrig havde deltaget i Byens offentlige Liv, var en Gaade.

Mest undrede man sig dog over, hvem der ikke blev taget med. At Byens Borgmester, Justitsraad Zingelmann gik fri ligesom ogsaa Overretsassessor Lund, der var Formand for Forplejningskorpset og betød Noget, samt nogle af Kommunalbestyrelsens mere fremragende Medlemmer, vakte Forbavselse, og Zingelmann var halvt syg af Ærgrelse over, at han ikke var funden værdig til at tages med.

Jeg spurgte senere paa Dagen le Beauld de Nans om Grunden til dette mærkelige Udvalg af Gidsler, og han svarede mig da med et Smil, at det dog i og for sig var ret forklarligt, at han ikke vilde berøve Byen de Mænd, der under den foreliggende Situation var nyttige baade for Byen og for Okkupationshæren; men at de Mænd, der var valgt, jo alle var hæderlige og ansete Mænd, som det kunde antages, at Byen vilde bringe Ofre for at faa tilbage, medens deres Bortfjernelse for en Tid ikke vilde berøre de rolige og velordnede Forvaltningsforhold. Det beroligede Zingelmann, da jeg meddelte ham Kommandantens Forklaring af Udtagningsprincipet.

En enkelt af Arrestationerne hin Morgen maa jeg dvæle et Øjeblik ved, fordi den forekommer mig saa betegnende ved sin rørende Naivetet.

En saare jævn og jævntstillet Haandværker, der vel var Medlem af Byraadet og med Rette var afholdt og anset for sin Bravhed og Retskaffenhed, men som forøvrigt spillede en meget beskeden Rolle i det offentlige Liv, sad hin Morgenstund

inde i sin Stue og talte med en Nabo, ligesom ogsaa en halvvoxen Datter var til Stede.

Der bankedes kraftig paa Døren og ind traadte en ung, tysk Officer med et rart Ansigt og et Par milde, blaa Øjne. Han gjorde Honnør for Haandværkeren, der høfligt havde rejst sig, og Officeren forklarede nu paa Tysk det beklagelige Ærinde, i hvilket han var sendt, og at Haandværkeren maatte gøre sig færdig til at følge med, da han som Gidsel skulde sendes til Rendsborg.

Haandværkeren forstod ikke et Ord af det Hele, han smilede og bukkede for den statelige Officer og gentog Gang efter Gang: „Javel, javel, min gode Mand!“ Den tilstedeværende Nabo forstod lige saa lidt Noget af, hvad Løjtnanten vilde; men den halvvoxne Datter, der gik i Borgerskolen og lærte Tysk, begyndte at græde og sagde: „Fa'er, han vil have Dig til Rendsborg.“ Forbitret vendte Haandværkeren sig imod Datteren: „Hva er det Do sejer, Din Satans Tøs; den pæne Mand, han ve' saamænd eet ha mæ te Renseborre; ve Do si, Do kommer ud.“

Men Løjtnanten, der havde Forstaaelse af Situationen, vendte sig til den lille Pige og forklarede hende, at Faderen virkelig skulde til Rendsborg. Hun brølede højere og kunde kun faa sagt: „Fa'er, Du skal arresteres og føres til Rendsborg.“

Haandværkeren blev ude af sig selv: „Ve Do no herut, Din Skarnstøs — den pæne Mand, han vil eet gjø mæ nouet,“ og ud foer Datteren til Moderen og fortalte hende den sørgelige Efterretning. Moderen ilede ind i Stuen: „Aa, Mand, Mand, de vil ha'e Dig til Renseborre!“ Manden

slog ud med Armene: „Er I da bløven towle Alle," men videre kom han ikke, thi forbi Vinduet passerede netop en tyskfødt Blikkenslager, som Konen kaldte ind, og som nu agerede Tolk.

Ja, det var jo ganske rigtigt, og nu fik Piben en anden Lyd. Den skikkelige Haandværker faldt ned i sin Stol, jamrede sig og græd og bedækkede sit Ansigt med sit rødblomstrede Bomulds-Lommetørklæde, og af og til hørte man ham sige: „Min gode Mand, hva' haar a gjov, a' Di vil gjør den Ulyk' paa me!"

Den unge medfølende Løjtnant var helt ilde tilpas og vidste ikke, hvad han skulde gøre. Paa dette Tidspunkt kom vi, der var udsendte for at bringe Hjælp og Trøst, til Stede, og vi søgte strax at berolige Manden, idet vi paa Byens Vegne kunde tilsige ham, at hverken han selv eller hans tilbageværende Familie skulde komme til at lide nogen Mangel under Fraværelsen. Vi havde Penge med til ham, og for hans Familie vilde der blive sørget. Han vedblev at jamre sig, og vi havde svært ved at faa ham beroliget, men omsider kunde det jo ikke være Andet end, at han maatte gøre sig i Stand, og iført et Par store Markedsstøvler og forsynet med Tørklæder og Overtøj fra Naboer og Genboer, begav han sig da ved Siden af Officeren op til Vagten.

Denne var anbragt i Købmand Georg Preislers Gaard paa Torvet, og her samledes efterhaanden de udtagne Gidsler, fulgt derop af en Flok af Byens Borgere. Etatsraad Bregendahl kom rolig og støt gaaende ved Siden af den preussiske Officer, og til den store Forsamling af Danske

paa Torvet sagde han: „I maa ikke give 4 Skilling for at faa mig befriet.“

Ikke Alle tog dog Sagen saa rolig; den tidligere omtalte mindre Købmand var meget forknyt, hvad man ikke kunde undres over for hans Vedkommende, da han kun grumme daarligt kunde undværes fra sin Forretning. Et Par af Byens Borgere, deriblandt en Rigmand, Partikulier Kabell, tilbød at træde ind som Gidsel i hans Sted, men det afslog de preussiske Militærautoriteter.

En anset Haandværker, der ogsaa var taget, følte sig stolt og lykkelig over den Ære, der her var vist ham, saa han med løftet Hoved og endnu mere rank end sædvanlig skred gennem sine Medborgeres Rækker og nikkede stolt og fortrøstningsfuldt til dem, og da han, efter at være anbragt i Vagtlokalet, skulde et Ærinde i Gaarden, saa man ham med samme stolte Holdning, og vendende Hovedet til sine Landsmænd, gravitetisk skride igennem Gaarden med en Soldat med opplantet Bajonet i Hælene paa sig. Han, der iøvrigt var en udmærket patriotisk og særdeles dygtig Mand, forstod at udnytte denne Situation.

I Vagtlokalet samledes saa alle Gidslerne tilligemed Byens Borgerrepræsentation og andre Borgere, der fik Tilladelse til at komme ind for at tage Afsked med de Bortdragende, og her flød det med Vin og Cigarer, ligesom der faldt mangt et fortrøstningsfuldt og opmuntrende Ord.

Paa to store firsædede Vogne anbragtes Gidslerne tilligemed et Par preussiske Soldater paa hver Vogn, og omkring disse Køretøjer sluttede

en Kavalerikordon, der skulde ledsage Vognene til Randers.

Igennem Byens Gader gik da dette Optog, fulgt af en stor Menneskeskare, der i Løb fulgte med ned ad Chausseen til Randers og tiljublede de Bortdragende nogle kraftige danske Hurraer, som en sidste Hilsen. Her kom det for første Gang til et lille Sammenstød mellem nogle af de iltreste Borgere og det preussiske Militær, der vilde trænge dem tilbage, og der fandt et Par Arrestationer Sted, saavidt jeg husker af Handelsfuldmægtig Tachau, nu den bekendte Agent, Købmand Tachau i Thisted, og Fuldmægtig Blichfeldt, nu Justitsraad og Expeditionssekretær i Kreditforeningen i Viborg. — Vi fik dog hurtig disse brave Landsmænd paa fri Fod igen.

Saa snart Gidslerne var bortførte, dannedes der en Komite med den Opgave jævnlig at tilse og tage Vare paa de efterladte Familiers Kaar og paa deres Forretningers normale Gang, og der stilledes til disse Øjemed fornødne Midler til Disposition.

Gidslerne kom dog ikke længere end til Randers, og nogle faa Dage efter havde vi dem tilbage igen. — Nu paa Afstand kan hin Begivenhed maaske ikke undgaa et halvkomisk Skær, men den Gang, da den foregik, maatte den opfattes som fuld Alvor, og det var med virkelig Sorg og Bekymring, vi saa disse brave danske Borgere ført bort af Fjenden for at undgælde for Byens patriotiske Vægring ved at betale Pengekontributionen. Vi udmalede os allehaande Trængsler, disse Gidsler vilde komme til at gennemgaa, og besluttede netop af Hensyn hertil at fordoble vor Omhu for de

Efterladte og for de Bortdragnes Forretningers økonomiske Trivsel.

V.
Episoder.

I min Barndom sang vi:

„Naar Tysken sin tørstige Ganger rider
Til Vands i Viborg Sø,
Saa siger Sagnet fra gamle Tider,
At Danmarks Rige skal dø.“

Det saa derfor ikke videre trøstefuldt ud, da Tyskerne i 1864 faktisk red deres tørstige Gangere til Vands i Viborg Sø; men en Sagkyndig beroligede os med, at ovennævnte Gengivelse af Verset var urigtig: Der stod ikke: „Naar Tysken . . .“, men: „Naar Tyrken sin tørstige Ganger rider til Vands i Viborg Sø . . .“, og da der heldigvis ikke var Udsigt hertil, slog vi os til Taals med denne Udlægning.

En Tid havde Viborg i hine Dage den „Ære“, som vi dog ikke satte tilstrækkelig Pris paa, at huse Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin indenfor sine Mure. Han boede hos Købmand A. W. Sandberg paa Vestergade, og en Dag, da han vilde ride sin Hest ud i Viborg Sø, traadte den ned i et Hul og faldt, og den høje Rytter fik sig en alvorlig Dukkert, som nok et Øjeblik saa ret betænkelig ud. Han bjærgedes dog dyngvaad i Land og befordredes op i sit Kvarter, og Historien fik ingen videre Ulæmper, men forskaffede Byens Borgere en forbigaaende Fornøjelse.

Samme Storhertug havde en Adjutant, en Graf v. Luccazini, en ægte Junkertype af den ubehageligste Art, opblæst, hoven og brutal. Han havde forelsket sig i en lille fuxrød Hoppe, der tilhørte Købmand Carl Sandberg, og havde gentagne Gange forlangt sig denne udleveret af Kommunalbestyrelsen. Denne havde imidlertid bestemt vægret sig ved at udlevere Hesten, da Heste ikke hørte med til de pligtmæssige Naturalydelser.

En Eftermiddag kom Grev Luccazini i halvdrukken Tilstand op i Byraadssalen og forlangte brutalt og myndig Hesten udleveret. Da Justitsraad Zingelmann bestemt afslog dette Forlangende, sprang den rasende Greve ind paa ham og greb ham i Brystet. Zingelmann rystede ham af sig, traadte stolt et Skridt tilbage, pegede paa sit Ridderkors og sagde, at det havde han erhvervet sig i ridderlig Kamp med ridderlige Fjender, og nu vilde han ikke torteres af en fjendtlig Bandit.

Officeren blev mere og mere ustyrlig, og da han for Alvor truede med Vold, tog to tilstedeværende Borgerrepræsentanter ham hver ved sin Arm og førte ham ud af Salen og ned paa Gaden. Her mødte de le Beauld de Nans, som strax ilede til, befriede sin Kammerat, hvem han kaldte afsides og tilhviskede et Par Ord, som havde til Følge, at den store Herre gjorde stram Honnør for Kommandanten og fjærnede sig.

Ved denne Lejlighed viste vor afholdte Kommandant ret sin Evne til at haandhæve Disciplinen; thi uagtet han her stod overfor Storhertugens Adjutant, der tilmed som Kyrasserofficer tilhørte et fornemmere Vaaben, tvang han ham til at bøje sig.

Kommandanten forlangte af de to Borgerrepræsentanter en Forklaring af det Passerede, og saasnart han havde hørt Beretningen til Ende, ilede han op i Byraadssalen, gjorde Borgmesteren en Undskyldning for sin Kammerats uheldige Optræden og sagde, at Greven selv i Dagens Løb vilde overbringe sin Beklagelse af det Passerede. Og virkelig kom et Par Timer efter den stolte Luccazini op paa Raadhuset og bad sin Optræden undskyldt; han havde, sagde han, befundet sig i en exalteret Stemning, der havde berøvet ham Besindigheden. Dermed endte denne Historie, og der blev, saavidt erindres, ikke senere Tale om Udlevering af Sandbergs smukke Hest.

En Dag, da jeg kom op til Kommandanten, var denne i en ganske usædvanlig ophidset Stemning. Han havde umiddelbart forud faaet Meddelelse om, at en af de tyske Intendanter var sporløst forsvunden, og han erklærede, at han vilde gøre Byen ansvarlig, hvis der fra den danske Befolknings Side var øvet Overlast mod den fjendtlige Intendant.

Sagen var mig gaadefuld; jeg kunde aldeles ikke tiltræde Kommandantens Frygt for, at Intendanten, der tilmed var ganske afholdt, var bleven dræbt. Nærmest havde jeg Formodning om, at der her forelaa en kaad og vel grovkornet Spøg, der kunde blive ubehagelig nok i og for sig. Min Mistanke tog strax en bestemt Retning.

Hoveddepotet for Naturalpræstationerne var anbragt nede i Jernbanens Bygninger og stod under Justitsraad, Toldforvalter Walsøes Overtilsyn.

Paa denne alvorlige Hædersmand maatte enhver Mistanke prelle af. Men han havde mange Medhjælpere, deriblandt en flink, men snu og forslagen Mand, der ofte havde en Spøg for, forhenværende Bager Samson.

Ham kunde jeg tiltro et Puds, men hans godmodige Temperament udelukkede enhver Tanke om nogen Voldshandling. Han var en ivrig Patriot og spillede i hine Dage Fjenden mangt et Puds, særlig ved Leverancerne af Vin, Tobak og Cigarer. Det paastodes, at den halve Tobakskardus bestod af Tang, at Vinen havde allehaande mærkelige Tilsætninger, og at de mavebæltede Cigarer til Officererne var rene Stinkadores.

Der klagedes ofte over Leverancernes Beskaffenhed, vistnok ikke altid med Urette; men vi fik os som Regel talt til Rette med den fjendtlige Intendantur, og havde iøvrigt et velvilligt Smil tilovers for Samsons Machinationer.

Jeg henvendte mig strax til ham og foreholdt ham, at han her havde en Finger med i Spillet, men han besvor med det troskyldigste Ansigt af Verden sin Uskyldighed. Med ham var der ingen Vegne at komme.

Imidlertid gik Tiden, og Intendanten vedblev at være borte, saa Sagen antog en ret uhyggelig Karakter. En almindelig Ransagning alle Vegne blev nu sat i Værk, og omsider lykkedes det at finde den Borteblevne i god Behold lukket inde paa et af de mest afsides liggende Lofter over Tugthuset.

Han var naturligvis rasende og paastod, at man med Villie havde lukket ham inde, hvad man sag-

tens ogsaa havde, og at det var Hensigten, at han skulde være sultet ihjel, hvilket derimod aldeles ikke var Tilfældet, hvad der ogsaa vilde have taget Tid, eftersom der laa Masser af Korn paa det paagældende Loft.

Nu maatte der gøres Undskyldninger efter en større Maalestok, og ved Kommandantens besindige Indgriben blev Sagen bilagt paa en tilfredsstillende Maade.

Endnu den Dag i Dag har jeg Samson mistænkt for at være Hovedmanden for dette Puds; men under de afholdte Forhør fastholdt han sin Uskyldighed, og Vidneforklaringerne gik nærmest i Retning af, at der her forelaa en Hændelse, som ingen enkelt havde Skyld i. Sagen endte hermed, men baade Zingelmann og jeg bevarede vor Tvivl om den „rene Tilfældighed" ved denne Lejlighed.

En anden Dag fortalte Rygtet, at den kæmpestærke, men godmodige Brænderibestyrer Cilius Thranum havde druknet et Par Kyrasserer i sit Bærmekar.

Naa, saa galt var det nu ikke; men ganske vist havde han givet to Kyrasserer en forsvarlig Dukkert i Bærmekarret. Hvad Grunden hertil var, mindes jeg ikke nøje; men det er muligt, at Begivenheden stod i Forbindelse med et andet den Gang verserende og vistnok paalideligt Rygte, der gik ud paa, at bemeldte Thranum, der havde et Par udmærkede Heste, for at unddrage disse fra Preussernes Efterstræbelser, havde opstaldet dem

paa et af sine Lofter, hvortil han formente alle Andre Adgang.

Om nu de to Kyrasserer havde udspejdet Hr. Thranums Hemmelighed, eller de paa anden Maade var komne den ellers saa godmodige Mand paa tværs, skal jeg ikke kunne sige, men Faktum var, at han under et Sammenstød med de to store, kraftfulde Kyrasserer med sine Kæmpekræfter tog en i hver Haand og dyppede dem ned i Bærmekarret, indtil de bad om godt Vejr.

Naturligvis blev der klaget over saadanne Ting, og naturligvis maatte vi paatale dem; men der kom iøvrigt Intet ud af Historien, og den sympathetiske Thranum, der i Forvejen var meget afholdt af Byens Befolkning, vandt jo kun yderligere Popularitet ved denne danske Kraftytring overfor to af de overmodige Kyrasserer.

Man hørte iøvrigt nu og da, at en Dansk havde kæmpet sig tilrette med en tysk Soldat, men saadanne Sammenstød havde aldrig videre Følger, takket være vor Kommandants besindige og rolige Indgriben. Han forstod, at slige Ting ikke helt kunde undgaaes, og at det gjaldt om at se lidt overlegent paa saadanne Udskejelser.

Enkelte Overgreb fra de fjendtlige Officerers Side, foruden Grev Luccazinis tidligere omtalte, kan ogsaa noteres, netop fordi det maa erkendes, at de hørte til Sjældenhederne. Til saadanne kan henregnes, at den tidligere nævnte General Bornstedt, fordi en Henvendelse fra ham, der krævede et øjeblikkeligt Svar, i Skyndingen afgaves i det danske Sprog — den blev kort efter ombyttet

med et Svar i tysk Oversættelse — blev i den Grad rasende, at han forglemte sig selv og tilstillede Kommunalbestyrelsen en yderst grov Skrivelse, hvori han i Gentagelsestilfælde truede Medlemmerne med — Vand og Brød. Ogsaa ved denne Lejlighed traadte Kommandanten heldig imellem og fik denne Konflikt bilagt.

Følgende Historie fortaltes almindelig, og jeg har Grund til at tro, at den i det Væsentlige er rigtig; men da jeg ikke selv overværede den eller har faaet Bekræftelse paa den af den Paagældende, kan jeg ikke i Eet og Alt indestaa for dens absolute Korrekthed.

I Mathiasgade boede i en Stuelejlighed en Enkegrevinde Ahlefeldt-Laurvigen, en høj og statelig gammel Dame, der optraadte med stor Værdighed, men samtidig havde et yderst vindende Væsen. Hun havde faaet en preussisk Major i Indkvartering, men afviste stolt enhver personlig Tilnærmelse fra den fjendtlige Officers Side. Herover blev han rasende og svor paa at ville tiltvinge sig Adgangen til hendes Saloner. Efter en bedre Middag en Dag kom han ridende tilbage til sit Kvarter og beordrede da sin Oppasser til at smække Fløjdørene op til Grevindens Dagligværelse, og han red derefter ind til den gamle Dame og hilste paa hende.

Grevinden skal da have rejst sig fra sin Plads og med stor Grandezza og en bydende Haandbevægelse have viist den uforskammede Major Døren, af hvilken han ogsaa synlig flov bortfjærnede sig. Siden skal han have gjort flere forgæves Forsøg paa at formilde den gamle Grevinde,

om hvis varme danske Sindelag, der i hine Dage lød mange Lovord i Viborg.

Medens Viborg havde den stærke Belægning, spillede et stort og udmærket Militærorkester hver Dag paa Torvet en Timestid; men Befolkningen viste den Takt at holde sig borte fra Torvet under Musiceringen, og ikke i et eneste af de mange Vinduer var der Tilhørere at opdage. At der inde fra Værelserne lyttedes til den kønne Musik, er en anden Sag; jeg har i ethvert Tilfælde ofte gjort det. Denne Passivitet fra Befolkningens Side ærgrede Militærmusiken, og den mente da at have en Trumf paa Haanden, der nok skulde gøre Underværker.

En Dag rungede „Den tapre Landsoldat“ ud over Torvet. Den herlige Melodi lød prægtig; men den fremkaldte snarest Indignation hos de Danske. Den Melodi havde Preusserne slet ikke Lov til at spille, og man fandt det plumpt at forsøge dette Middel for at lokke Befolkningen frem.

Midlet forfejlede da ogsaa ganske sin Virkning. Saavel Torvet som Vinduerne blev lige tomme, og paa Officerernes Forespørgsel, om man dog ikke var glad ved at høre den danske Krigssang, svaredes, at man betragtede det som en Haan imod os, at Orkestret spillede den. En kort Tid holdtes den paa Repertoiret, men gik saa ud, dog ikke helt — nu og da kunde man paany høre den kendte og kære Melodi fra det tyske Orkester.

En Dag, da jeg gik ned ad Gaden, mødte jeg en Bondekarl, der gik og bakkede paa sin Pibe. Han

løb mig, som det forekom mig ganske ufornødent, paa Ærmet, men jeg ændsede det ikke og gik videre. Et Øjeblik efter løb han atter paa mig, og jeg vendte mig da harmfuld imod ham, da han gav mig et Tegn, som strax gjorde mig Situationen klar. Det var et Medlem af Feltpolitiet, der var henvist til mig og skulde tale med mig. Jeg gav ham Tegn til at følge efter og førte ham til et Sted, hvor jeg vidste, vi kunde tale ubemærket sammen. Man kan forestille sig min Overraskelse, da den Fremmede viste sig at være en dansk Officer, der under denne Forklædning havde sneget sig ind i Byen og nu vilde have Oplysninger af mig, til hvem han var henvist.

Dem var jeg saare villig til at give, men jeg betydede ham den store Fare, han udsatte sig for og bad ham hurtigst mulig forlade Byen. Han lo af min Ængstelse og sagde, at han klarede sig nok, det var ikke den første Tur af den Slags, han vovede; men jeg maatte endelig forsyne ham med de ønskede Oplysninger.

Jeg opgav ham da, hvor han uden Fare kunde søge mig, og der mødtes vi, og efter at vi havde spist sammen, fik han de Oplysninger, han ønskede, og forsvandt. Jeg var dog ikke rolig, før jeg kunde beregne, at nu kunde der ikke være Fare for ham længere, og han kom da ogsaa godt bort.

En anden Episode kan fortælles i Forbindelse hermed. En Dag saa jeg i Mathiasgade en stor og gestikulerende Samling af preussiske Soldater, og da jeg gik nærmere for at erfare, hvad der foregik, blev jeg i højeste Grad overrasket ved at se en

dansk Soldat i Uniform staa mellem Preusserne. Jeg trængte mig ind til ham og spurgte ham, hvordan han dog var kommen her, og han fortalte mig da, at han, der var Menig ved 7. Regiment, var bleven saaret i Dybbølsstillingens første Kampdage og nu var udskreven fra Lazarettet som Invalid. Hvordan han kunde beholde sin Uniform og med den marschere igennem det af Fjenden besatte Jylland, fik jeg ingen Besked paa.

Preusserne var som ellevilde af Glæde over ham, de klappede ham paa Arme, Skuldre og Kinder og vilde traktere ham med, hvad de havde hos sig, men den danske Soldat afviste stolt alle deres Tilnærmelser med en foragtelig Bemærkning om, at de kun var Rekruter, der ikke havde lugtet Krudtet — det havde han. De forstod jo ikke hinanden; Tyskerne mærkede nok paa hans Miner og Tonefald, at han ikke skøttede om deres Venlighed, men det havde kun til Følge, at de fordoblede den.

Denne lille Episode foregik tæt ved Preislers Hotel, og da de der forsamlede Officerer erfarede, at der var en dansk Soldat udenfor, ilede en 3—4 Løjtnanter ud og førte i Triumf den danske Infanterist op paa Hotellet.

Da man berettede mig, at Officererne her trakterede den danske Kammerat med Champagne, Cigarer og Penge, besluttede jeg mig til at lodse ham ud af dette farlige Farvand, inden han blev altfor tilpakket, og jeg vovede mig derfor ind paa Hotellet, hvad jeg ellers nødig gjorde, fordi jeg der ikke kunde undgaa min Indkvartering, Fri-

herre von und zu Gilza, der altid vilde traktere mig med Champagne.

Derinde fandt jeg Invaliden nok saa fornøjet siddende midt i Officerernes Kreds, rygende en Cigar og drikkende med dem. Han havde oprindelig ogsaa villet haane dem som Rekruter; men da de forstod ham, og Flere af dem kunde fremvise Ar, der godtgjorde, at de ogsaa havde været med, hvor det gjaldt, maa dette have forsonet ham, thi han sad nu smilende og fornøjet imellem dem, Genstand for Alles Kur.

Da jeg kom ind, ilede v. Gilza glædestraalende imod mig og vilde have mig til at oversætte, hvad Soldaten sagde. Jeg maatte naturligvis drikke et Glas med, men fik, om end med noget Besvær, Soldaten med mig, og da han gik ned ad Gaden, talte han de ingenlunde faa Penge, han havde faaet.

Jeg fik ham hurtigst mulig ud af Byen igen, og jeg hørte ikke senere noget til ham. Hans Navn er gaaet mig af Glemme, ligesom den hele Episode, indtil jeg nu ved at gennemgaa mine Smaaoptegnelser fra hin Tid har genkaldt den i min Erindring.

Den 26. Juni 1864 udstedte den kommanderende General Vogel von Falckenstein en offentlig Bekendtgørelse til Jyllands Beboere, hvori det bl. A. hedder:

„Jyllands Bestyrelse overgaar fra i Dag til de allierede Armeers Administration. Embedsmænd som Indvaanere maa rette sig efter denne og af-

levere til samme Skatter og Landets andre Indkomster."

Bekendtgørelsen var udfærdiget i Randers, hvor den kommanderende General da havde Hovedkvarter, og saavel i det tyske som i det danske Sprog. Dette sidste var, som ovenstaaende Prøve vil vise, just ikke mønsterværdigt.

Samtidig udgik der en særlig Ordre til de danske Oppebørsels-Embedsmænd om paa sædvanlig Maade at opkræve og eventuelt inddrive Statsskatterne og indbetale disse til den i Randers oprettede fjendtlige Oppebørselskasse. Det tilføjedes i denne Ordre, at de Embedsmænd, der vægrede sig ved at efterkomme dette Paalæg, eller som udførte det utilfredsstillende, vilde blive straffede paa Person og Ejendom.

Dette var Noget for Zingelmann, her hvor alene hans Person og Ejendom skulde undgælde, og det kom mig aldeles ikke overraskende, da han kaldte mig til sig og erklærede, at han ikke opkrævede danske Skatter til Fjenden, og at han heller ikke haabede, at jeg vilde gøre det, hvis han skulde blive ført bort og jeg konstitueret i Embedet. Jeg lovede ham da, at jeg ikke skulde gøre det, med mindre jeg fra den danske Regering fik Bemyndigelse dertil.

I Stedet for, at de kongelige Skatter og Afgifter sædvanligvis opkrævedes halvaarsvis, skulde nu Opkrævningen foregaa maanedsvis med $^{1}/_{12}$ af Aarsafgiften, og Foranstaltningen skulde strax sættes i Værk.

Vi stod altsaa umiddelbart overfor Krisen, og da jeg vidste, at Zingelmann ikke vilde give efter,

var det med ikke ringe Spænding, jeg imødesaa, hvad der nu vilde ske.

Zingelmann vægrede sig altsaa ved at efterkomme Ordren og meddelte dette til de tyske Autoriteter: Han var kongelig dansk Embedsmand og vilde svigte sin Pligt, hvis han uden sin Konges Bemyndigelse opkrævede de Staten tilkommende Skatter og Afgifter til Fordel for Fjenden — saaledes var i korte Træk hans Motivering.

Den først berammede Frist var alt oversiddet, og der blev da givet den genstridige Embedsmand et nyt og skarpere Paalæg, i Forbindelse med Forlængelse af Fristen en Uges Tid. Hvis han da fortsatte sin Genstridighed, truedes han med Allandsens Ulykker.

Men Zingelmann stod urokkelig og var beredt til at tage alle Følgerne af sin Vægring. Fra Nabobyer kom der Anmodninger til ham om at give efter, det rørte ham ikke, og Natten før den sidste Tidsfrist Udløb, indløb der endog et Telegram fra en jysk Autoritet med en indtrængende Opfordring til Zingelmann om under de givne Forhold at bøje sig for Magten; men dette forandrede ikke i mindste Maade hans Holdning.

Den sidste Tidsfrist blev altsaa ogsaa oversiddet, og vi imødesaa nu med Spænding, hvad der videre vilde ske. Svaret lod ikke vente længe paa sig. Selve Vogel v. Falckenstein vilde paa en bestemt Dag komme til Viborg og diktere Straffen over den genstridige Embedsmand, hvis denne ikke inden da havde bøjet sig.

Nu begyndte der et nyt Stormløb paa Zingel-

mann for at faa ham til at give efter; men han var urokkelig, og Spændingen steg.

Saa kom den stormægtige og myndige Herre til Viborg, og nu skulde altsaa Dommen over Byens Borgmester afsiges og exekveres, men den faldt helt anderledes ud, end man var berettiget til at forudsætte. Borgmesteren slap personlig fri for Tiltale, medens Byen, paa Grund af hans Vægring, skulde straffes med at udrede en halv Gang saa meget til, som den forfaldne Maanedsskat kunde beløbe sig til.

Zingelmann var ude af sig selv, da denne Resolution blev ham meddelt; det blev altsaa Byen, der kom til at undgælde for det, han personlig mente at staa til Ansvar for.

General Vogel von Falckenstein opholdt sig imidlertid nede paa Raadhuset, hvor han forhandlede med den konstituerede Stiftamtmand, og det rygtedes snart, at han, naar disse Forhandlinger var forbi, vilde bese Byens interessante Domkirke, der var under Genopførelse. Nede foran Raadhuset havde der samlet sig en stor Mængde Mennesker for at se den mægtige og hadede General og man blev her ganske uventet Vidne til en højst dramatisk Scene.

Den store Fløjdør til Raadhuset gik op, og ud traadte Generalen med den konstituerede Stiftamtmand ved sin Side og efterfulgt af en Stab af fjendtlige Officerer. Midt paa Trappen ned til Torvet stillede Zingelmann sig i fuld Uniform og med Haanden til den trekantede Hat foran den frygtede General og sagde saa højt, at Alle kunde høre det: „Hr. General! Jeg er Byens Borg-

mester, og Hr. Generalen har overfor mig brudt Deres givne Ord. I Retfærdighedens Navn forlanger jeg en Samtale med Hr. Generalen."

Der herskede Dødsstilhed under denne Scene, Generalen saa forbavset og overrasket paa den dristige Borgmester, der rolig gengældte hans Blik, og det Mærkelige skete, at Generalen vendte om og gav Zingelmann et Vink til at følge sig. De To traadte nu ene ind i Byraadets Forhandlingssal, og man hørte heftig og højrøstet Tale imellem dem og ligesom nu og da haarde Slag mod Bordet.

Kort efter kom Begge ud, blussende røde i Kammen, og Generalen gik over i Domkirken. Vi samledes naturligvis om vor kække Borgmester for at erfare, hvad der var passeret; men han var faamælt og svarede kun, at Generalen fastholdt sin afgivne Kendelse.

Jeg fulgte med min mere og mere skattede Principal op til Politikammeret og erfarede da, at han energisk havde foreholdt Generalen, at dennes egen Ordre gik ud paa, at selve Embedsmanden med sin Person og Ejendom stod til Ansvar for en Vægring ved at parere Ordren, og at dette Løfte var brudt ved at paalægge Byen og ikke Borgmesteren Straffen — han var villig til personlig at staa til Ansvar for sin Vægring.

Generalen var da bleven yderst hæftig, havde med Sabelhaandtaget slaaet i Bordet og spurgt, om Borgmesteren virkelig turde vove at beskylde ham for at have brudt et givet Ord, og da Zingelmann energisk havde fastholdt denne Beskyldning, under Henvisning til de foreliggende Kendsgerninger, havde Generalen i Vrede vendt ham

Ryggen, idet han formelig raabte, at det blev ved den en Gang tagne Bestemmelse.

At Borgmesterens Popularitet yderligere steg efter denne Affære, vil man kunne forstaa, og man ændsede ikke det Extrapaalæg, der var lagt paa Byens statsskatteydende Borgere, og som for Resten heller ikke var særlig stort, saa vidt huskes 1700—1800 Kr.

Da der senere kom Bemyndigelse fra den danske Regering til at efterkomme Fjendens Skattefordring, maatte jeg — Zingelmann vilde ikke — efter Konstitution foretage Opkrævningen for Statsskatternes Vedkommende, derunder den paalagte Bøde af 50 pCt. af den første Maaneds Skat.

Saavidt jeg veed, blev denne lille Extraskat senere ved Fredspræliminærerne Genstand for særlig Forhandling og vistnok tilbagebetalt Byens Borgere.

Jeg maa her gøre Undskyldning for, at jeg nu maa omtale et Par Begivenheder, i hvilke jeg selv kom til at spille en mere fremtrædende Rolle, men da de ogsaa egner sig til at belyse Forholdene under den fjendtlige Okkupation, forekommer det mig, at det vilde være falsk Beskedenhed at forbigaa dem.

Fjenden havde, som man kunde forudse, faaet et fuldstændigt Telegrafsystem organiseret, og det var ham naturligvis om at gøre, at dette System til enhver Tid fungerede regelmæssig. Dette var imidlertid langt fra Tilfældet, næsten hver Nat

blev de fjendtlige Telegraflinier overklippede snart her, snart der, og de tyske Telegrafingeniører havde nok at gøre med om Dagen at udbedre den Skade paa Linierne, der skete om Natten.

Det var jo ikke til at undres over, at Fjenden var forbitret over de Voldshandlinger, der fra Befolkningens Side øvedes mod Telegrafen, og han søgte en Tid ved Vagtposter at forhindre Ødelæggelsen, men forgæves: der, hvor Vagtposterne ikke var, sprængtes Traaden, uden at det lykkedes at opspore Gerningsmændene, og saa vidt mig bekendt blev det ingen Steder opdaget, hvem der forvoldte Skaden.

Da Fjenden ikke kunde besætte Telegraflinierne i hele deres Længde med Vagtposter, og Voldshandlingerne vedblev, besluttede den fjendtlige Generalkommando at gøre de danske Embedsmænd og den danske Befolkning ansvarlig for Telegrafens Iturivning, og der udgik i den Anledning et Cirkulære, der for Viborgs Vedkommende paalagde Embedsmændene at træffe Foranstaltninger til Liniernes Bevogtning om Natten, og en mangelfuld Røgtelse af dette Hverv vilde dels komme til at gaa ud over de paagældende Embedsmænd, dels over Viborg By for et bestemt normeret Linieafsnits Vedkommende. Dette Cirkulære tilstilledes gennem Amtet de lokale Autoriteter, der imidlertid helt ignorerede det.

Voldshandlingerne vedvarede, og Fjenden rasede. En Dag blev jeg helt uventet kaldt op til Stiftamtmanden. Han havde en stor Plan for, til hvis Udførelse han vilde anvende mig. Jeg skulde have en Generalfuldmagt, hvorefter alle

Herredsfogder og Byfogder i den okkuperede Del af Jylland skulde være mig behjælpelige med at organisere et fuldstændigt Vagtsystem ved de fjendtlige Telegrafer, og jeg skulde befare Landet som Overleder af den hele Organisation.

Stiftamtmanden udviklede for mig, hvilken stor Ære, der ved denne Lejlighed var tiltænkt mig ganske unge Mand, og hvilken patriotisk Gerning det vilde være gennem en slig Foranstaltning at afværge store Voldshandlinger fra Fjendens Side.

Jeg var ganske overrasket, men kunde ingenlunde dele Stiftamtmandens Syn, og i høflige Ord erklærede jeg Stiftamtmanden, at jeg ikke kunde modtage det mig tiltænkte Hverv, eftersom min Hu nærmest stod til at ødelægge den fjendtlige Telegraf, hvor jeg kunde komme afsted med det, fremfor at beskytte den.

Stiftamtmanden havde altid behandlet mig personlig med stor Velvillie, hvilket jeg nærmest antog var, fordi han som Regel laa i Konflikt med min Principal, og at jeg paa denne Baggrund forekom ham mere tiltalende, og han vendte sig nu for første Gang med nogen Bitterhed imod mig og udviklede i et længere Foredrag, at slige smaa Trakasserier overfor Fjenden var ganske unyttige og kun virkede irriterende og æggende til Voldshandlinger, medens det baade vilde være klogt og rigtigt her at komme Fjendens dog til en vis Grad berettigede Forlangende i Møde. Stiftamtmanden udviklede derefter paany, hvilken enestaaende Tillid og Ære, der her vistes en saa ganske ung Mand ved at lægge saa stor Magt i hans Haand, men at Stiftamtmanden nu en Gang havde faaet Tillid

til mig og derfor havde udkaaret mig til Hædershvervet.

Jeg takkede ærbødigst Stiftamtmanden for denne Tillidstilkendegivelse; men jeg maatte bede mig fritaget for „Æren“. Jeg kunde ikke forsone det med min patriotiske Pligt at passe paa Fjendens Telegrafer, og selv om Stiftamtmandens Betragtning i og for sig var rigtig, var jeg, med de Anskuelser, jeg nu en Gang havde, ikke Manden til at gennemføre den. — Vredt og kort vendte Stiftamtmanden sig fra mig, og Audiensen var forbi.

Jeg gik i en underlig Stemning op paa Politikammeret, hvor jeg til min Overraskelse traf Zingelmann, som ellers altid paa den Tid af Dagen var nede paa Raadhuset.

Han foer imod mig: „Hvad svarede De?“ Han vidste altsaa Besked. (Det viste sig, at Stiftamtmanden havde betroet sin Plan med mig til Stiftprovst Welding, der saa igen havde røbet Hemmeligheden for Zingelmann.)

Jeg sagde, at jeg naturligvis havde givet et afslaaende Svar. Da foer Zingelmann hen imod mig, greb min Haand og sagde med en Bevægelse, jeg aldrig før havde seet saa udpræget hos ham: „Det skal De have Tak for, det var rigtig gjort.“

Lidt overrasket spurgte jeg, om han da havde tvivlet om mig, hvilket han vel benægtede, men dog tilføjede, at det var en saa stor Magt, der her skulde lægges i mine unge Hænder, at den maaske nok kunde friste. Han takkede mig endnu en Gang og gik.

Saa vidt jeg veed, blev der gjort et andet Forsøg fra Stiftamtmandens Side, men da det heller

ikke førte til Noget, faldt Planen, og jeg hørte senere Intet til den. Fjendens Telegrafer forulæmpedes jævnlig, uden at der dog skete Andet i den Anledning end, at Tyskerne selv passede bedre paa.

Efter at vi vistnok mindst et Par Maaneder havde havt en fast Belægning med le Beauld de Nans som Kommandant, skete der jævnlige Troppevexlinger, og til Tider var Belægningen af fjendtlige Soldater i Viborg overordentlig tynd. Dette var netop Tilfældet, da den Begivenhed indtraf, jeg nu skal skildre.

Jeg kom en Dag gaaende ned ad Mathiasgade. Det var Regnvejr og sjasket, og jeg havde Galoscher paa, en Paraply over mig, og under Armen bar jeg en Pakke Dokumenter, da jeg skulde til et Møde. Jeg anfører alt dette for at gøre det klart, hvor lidet jeg var belavet paa at komme til at udkæmpe en Kamp med en preussisk Soldat.

Da jeg kom udenfor Overretsassessor Ludvig Withs Bopæl, hørte jeg derinde et stærkt Spektakel, og da jeg nærmede mig, saa jeg en rasende tysk Soldat med dragen Klinge hugge i Vægge og Borde, idet han bandede og skældte ud.

Vi var Flere, der gik ind og søgte at tale den rasende Soldat til Rette og fik ham da ogsaa med ud paa Gaden, og jeg gik ned ad Klubben til, stadig fulgt af den endnu vrede Soldat, der uafladelig brugte Mund. Da jeg søgte at berolige ham, foer han hen imod mig og raabte truende: „Halt's Maul, verdammte Däne!"

Jeg lo af ham og spurgte, om han virkelig

troede, han kunde forskrække mig, da Mennesket foer ind paa mig, gav mig med den ene Haand et Slag i Nakken og med den anden et kraftigt Stød under min Hage. Jeg var ung den Gang, og mit Blod var hidsigt, og jeg var stærk og smidig. I samme Nu laa min Paraply og mine Papirer paa den sølede Gade, og jeg kastede mig i blindt Raseri over Preusseren. Et Øjeblik efter havde jeg kastet ham ned paa Brostenene, og i min Hidsighed dunkede jeg hans Hoved saa kraftigt mod de spidse Brosten, at Blodet stod ham ud af Baghovedet.

Derved fik jeg min Besindighed tilbage, og da han blev liggende bleg, efter at jeg havde rejst mig, mente jeg, at han foreløbig kunde nøjes med den givne Lektion, hvorfor jeg atter samlede mine Papirer og min Paraply op af Sølen og gav mig paa Vej igen.

Jeg havde ikke gaaet en Snes Skridt, før jeg følte mig bagfra grebet i Nakken, og i samme Nu saa en Klinge suse over mit Hoved. Den Tanke foer som et Lyn igennem mig, at nu slog han mig ned, og uvilkaarlig førte jeg Haanden op for at afbøde Slaget, da, i det Øjeblik Slaget skulde falde, en kraftig Haand greb om Soldatens Arm og kastede ham tilbage.

Denne betimelige Hjælp skyldtes Postbud Peter eller, som vi kaldte ham, „Peter Post", der nede i Gaden havde iagttaget vor Kamp, og da han saa Tyskeren rejse sig og drage sin Slire, var han klar over, at nu vilde Soldaten gaa paa Livet løs imod mig. Han var da løbet til og havde i rette Tid standset Slaget imod mig, og idet jeg

nu vendte mig og rev Sablen ud af Soldatens Haand, kastede Post Peter, der var en kraftig Karl, som havde været med i den første slesvigske Krig, sig med øjensynlig Velbehag over Tyskeren, trængte ham op mod Købmand Jens Preislers Butik og dunkede ham ganske forsvarligt, idet han raabte: „A haar far ha't fat i saadanne Kaale, A skal . . .“ og saa bandede han, „vise, hvad en gammel, dansk Soldat duer til.“

Alt dette var jo kun et Øjebliks Værk, men uventet fik Tyskeren Hjælp, idet en preussisk Underofficer ubemærket af os var ilet til med dragen Klinge for at kaste sig over Post Peter. I samme Nu den nye Fare observeredes, greb samtidig Peter Underofficeren i Halsen, medens jeg havde grebet hans hævede Arm og vristede Vaabnet fra ham.

Nu havde Peter dem begge To fat, og det kan nok være, at de fik danske Kræfter at føle. Han dunkede dem op ad Muren og ad Vinduesprossen, saa det klaskede, og Blodet flød af dem begge.

I Butiksdøren stod Købmand Preisler og raabte opmuntrende til Peter: „Jeg vover Vinduerne,“ og Gadedrengene, der havde samlet sig, sang af fuld Hals: „Dansken har Sejr vunden, Hurra, Hurra!“

Da jeg nu blev bange for, at Peter skulde slaa de to Soldater fordærvet, greb jeg ind og paabød ham at slippe dem, hvad han kun modvillig og med en misbilligende Mine til mig gjorde; Soldaterne ilede blødende bort, og jeg spadserede sejrsstolt med mine to erobrede Klinger ned til Kommandanten for at aflevere dem.

Dette var naturligvis meget ubesindigt gjort af mig, idet jeg maatte kunne sige mig selv, at det,

at Civile havde afvæbnet to Militære var en særlig graverende Historie; men det tænkte jeg den Gang ikke over og marscherede altsaa af med mine Trofæer.

Den Gang havde vi ikke le Beauld de Nans til Kommandant, og jeg kom følgelig galt af Sted. Da jeg afleverede Sablerne til Kommandanten og forklarede ham Sammenhængen, erklærede han mig øjeblikkelig for Arrestant, og der gik samtidig Bud ud, at Post Peter skulde arresteres.

Historien spurgtes jo hurtig i Byen, og da Zingelmann erfarede den, ilede han ned til Kommandanten og bad om Tilladelse til at tale med mig. Den fik han, og jeg har aldrig set Zingelmann saa vred paa mig som da. Han foreholdt mig, at jeg nu atter havde ladet en ungdommelig Ubesindighed løbe af med mig og oven i Købet gjort mig skyldig i en Dumhed, som han ikke havde tiltroet mig. At jeg bankede Soldaten, da denne havde slaaet mig, det kunde han endda forstaa, men at jeg fortsatte Affæren sammen med Post Peter og tog Sablerne fra de to Militære og endelig bragte dem lige ned til Kommandanten, det var Topmaalet af Dumhed og Ubesindighed. Nu kom jeg til Rendsborg, fik en haard Straf og blev strengt behandlet — han kunde ikke denne Gang frelse mig, og han, der havde havt saa stor Tillid til mig og holdt saa meget af mig, han skulde nu have denne Sorg af mig.

Ærlig talt følte jeg mig ikke selv videre brødebetynget, og jeg havde slet ikke Noget imod at komme en lille Tur til Rendsborg — det fandt jeg endog kunde være ganske raskt; men dette

nænnede jeg ikke at bedrøve Zingelmann med at sige og søgte kun at overbevise ham om, at jeg dog var nødsaget til at hjælpe Post Peter, efter at denne havde hjulpet mig. Derimod var det maaske nok en Dumhed med Sablerne. — I Vrede forlod Zingelmann mig.

Der blev nu optaget Forhør over os to Syndere, og den preussiske Auditør søgte ganske aabenbart at faa Sagen drejet derhen, at der forelaa et planlagt Overfald fra vor Side: Jeg var en bekendt Preusserhader, og Peter Post havde været dansk Soldat — dette Sidste var navnlig meget graverende.

Da jeg mærkede, hvilken Vending Sagen truede med at tage, forlangte jeg en Tolk, og hertil beskikkedes daværende Overlærer Wolle. Der blev nu ført en Række Vidner, men da disses samstemmende Vidnesbyrd gik ud paa, at jeg havde været Genstand for et Overfald fra den tyske Soldats Side, lykkedes det Zingelmanns ihærdige Bestræbelser at faa mig paa fri Fod igen, dog med Tilkendegivelse af, at Sagen forfulgtes videre, og at jeg ikke maatte forlade Byen.

Zingelmann modtog mig med aabne Arme, og Vreden var helt bortdunstet; kun vedblev han at nære Frygt for, at jeg til Slutning skulde blive ført til Rendsborg.

Men min tapre Kampfælle sad fremdeles arresteret, og det kunde jeg ikke godt finde mig i. Jeg fik derfor Zingelmann overtalt til at paatage sig Garantien for Post Peters Tilstedeblivelse i Byen, og efter at der var afgivet en skriftlig Erklæring herom, blev han løsladt. Det følger af

sig selv, at vi To maatte have et Bæger i denne Anledning, men vi fik ikke Lov til at være ene om det; thi en Kreds af Borgere sluttede sig om os og vilde for enhver Pris traktere os.

Efter at Forhørene var sluttede, blev Sagens Akter sendte ned til Vogel von Falckensteins Resolution, men vi hørte aldrig mere til den; derimod fortalte en preussisk Officer mig senere, at Soldaten i nogen Tid havde ligget paa Sygehuset af de Saar, han havde faaet i Bataillen og derefter var bleven straffet for sit Overfald.

Om samme Post Peter maa jeg endnu tilføje et Par Ord. Han var en djærv, ægte jysk Type, men hurtigere i Vendingen og i sine Svar, end Jyderne almindeligvis er, maaske en Følge af hans Soldatertid. Han var en ivrig dansk Mand og meget stolt af at have været med til at værge Fædrelandet. Han skød en stor Pakvogn foran sig, naar han bragte Postsager om i Byen, og paa den havde han faaet malet to store Dannebrogsflag. Det gik jo ikke, da Byen blev belagt af Fjender, og Postmesteren fik Ordre til at fjærne disse Flag. Men Post Peter malede selv to nye Flag paa sin Vogn, og da han stadig forfulgtes i den Anledning, blev Flagene mindre og mindre, men de var der, til Slutningen paa ret skjulte Steder. Men Peter vilde beholde sine Flag og beholdt dem.

Det morede os Danske at iagttage Peters Kamp for sine Flag, og vi ansporede ham naturligvis til at holde ud, og det blev en staaende Samtale imellem os, hvor Peter nu havde faaet anbragt sine Flag, og hvor smaa de var.

Han var iøvrigt meget afholdt af os og havde derigennem erhvervet sig et vist Frisprog; han var tillige i Besiddelse af en Mutterwitz, der somme Tider kunde være drøj nok i sine Ytringer, men som altid kaldte en fornøjelig Latter frem. Jeg mindes ham endnu den Dag i Dag med Glæde.

VI.

Østerrigerne, Gablenz, den norske Officer m. m.

Viborg havde ogsaa et Par Gange med Mellemrum østerrigsk Belægning, dog aldrig af længere Varighed.

Østerrigerne var, i Modsætning til de smaa, undersætsige preussiske Infanterister, høje smukke Karle med god Holdning og en vis Elegance i Optræden. De havde i langt højere Grad vor Sympathi end Preusserne, uagtet de ikke var nær saa disciplinerede og altfor tilbøjelige til smaa Rapserier i Kvartererne.

Men for os stod de ikke i samme Forstand som Fædrelandets Fjender som Preusserne, det var ogsaa aabenbart, at denne Krig slet ikke stemte med deres Følelser, og de fandt det baade urimeligt og uretfærdigt, at de skulde trække saa langt Nord paa for at bekæmpe et Folk, de intet Udestaaende havde med, og som de hurtig lærte at holde af og at agte.

Sligt kunde man ved alle Lejligheder høre udtalt af Officerer, Underofficerer og Menige, og samtidig faldt der altid meget drøje Ord om deres

Allierede, Preusserne, og et højlydt Ønske om en Gang at faa ordentligt fat i dem. To Aar efter fik de østerrigske Soldater deres brændende Ønske opfyldt; men det faldt jo desværre yderst kummerligt ud.

Skønt Østerrigerne var langt daarligere udrustede end Preusserne, tog de sig dog i deres simple Uniformer med de snævre Benklæder langt flottere ud, men til Strømper kendte kun de Færreste af dem. I deres lasede Fodtøj stak deres af de lange Marscher mishandlede Fødder enten helt bare eller omviklede med linnede Klude eller Papir. Det tog sig ikke ud og fremmede ikke deres Marschdygtighed, og man fik i det Hele ved en nærmere Beskuelse af disse Folk et Indtryk af, at de kom fra et fattigt Land, der ikke havde Raad til at udstyre sine Soldater feltmæssig, og det var dog sagtens Elitetropper, der sendtes mod os. Som bekendt stod ogsaa deres Vaabenudrustning langt tilbage for deres Allieredes.

Men, som sagt, vi holdt mere af dem end af Preusserne, skønt de forskaffede os flere Bryderier, og hver Gang en østerrigsk Belægning afløste en preussisk — jeg tror ikke de nogensinde var samtidig i Viborg — forekom det os som en Lettelse.

Vi havde i en Tid en østerrigsk Friherre v. John til Kommandant, en ganske ualmindelig smuk, blond Mand med en sympathivækkende Fremtræden. Han havde været med ved Sankelmark og nærede fra denne Kamp en sand Beundring, særlig for 11. Regiment, mod hvilket han havde kæmpet.

Paa den Tid hjempermitteredes en Del af det ældre Mandskab, der havde været indkaldt til vor Armé — de saakaldte islandske Nattrøjer —, og de af dem, der kom igennem Viborg, skulde Politikorpset skaffe Kommandantens Tilladelse til at passere videre. Denne Tilladelse voldte ingen Vanskeligheder; men Kommandanten forlangte, at hvis der mellem de Hjempermitterede var Soldater af 11. Regiment, skulde de bringes til ham; han vilde se dem og tale med dem.

Det gjorde der, og jeg førte selv de Første, der kom, op til Kommandanten. Han modtog dem med stor Elskværdighed, spurgte om de havde været med paa hin for de danske Vaaben saa berømmelige Dag ved Sankelmark, — jeg tror ikke, at Nogen af dem havde været med, de var vist senere indkaldte — trykkede hver Enkelt i Haanden, gav dem en Pakke Cigarer og nogle Kroner, beregnet i danske Penge.

Dette rygtedes jo snart blandt de Hjempermitterede, og de vilde følgelig gerne op til den fjendtlige Kommandant, ja, Folk fra andre Afdelinger spurgte mig, om det ikke kunde gaa an, at de sagde, de havde staaet ved 11., hvad jeg naturligvis ikke vilde tillade. Da jeg imidlertid erfarede, at et Par forvovne Karle havde afsøgt Kommandanten som Soldater fra 11., der havde været med ved Sankelmark, og følgelig var blevne særlig godt modtagne af ham, traf jeg Aftale med ham om, at jeg fremtidig selv vilde fremstille de Soldater for ham, der virkelig havde hørt til 11., og saaledes skete det.

Friherre v. John stillede ikke særlig store For-

dringer til Byen; hans Soldater var nøjsomt vante, og naar der blot kunde skaffes nogenlunde frisk Halm til dem i deres Kvarterer, var de tilfredse.

Jeg fik under min Forbindelse med Kommandanturen ofte med en Underofficer — nærmest svarende til vore Stabssergenter — at gøre. Han var en smuk Mand af en udpræget Soldatertype og havde været med ved Solferino og Magenta. Det var yderst pralende Røverhistorier, han ved enhver Lejlighed diskede op med om hine Slag, hvor Kugleregnen havde været saa voldsom, at den kun kunde sammenlignes med et Skybrud, men trods dette havde naturligvis han og hans Afdeling udført sande Heltegerninger. Naa, tapper havde han sagtens været, eftersom han bar et Par Tapperhedsmedailler; men hvis han i 1866 var med mod Preusserne, vilde det have været interessant at erfare, hvad Skybruddet da var blevet til; thi den Gang overdængedes nok Østerrigerne ganske anderledes med Kugler fra de nye preussiske Bagladevaaben, end af Franskmændenes Forladere ved Solferino og Magenta.

Jeg havde paa hin Tid en Dag den Ære at staa Ansigt til Ansigt med Feltmarschal Gablenz, der rigtignok ikke gjorde Andet end at skælde mig ud.

Det var bekendt, at han altid vilde frem med overordentlig Hurtighed og derfor krævede rene Væddeløbere for de Vogne, der udskreves til hans Befordring.

Det meddeltes en Dag paa Politikamret, at en højtstillet østerrigsk Officer var kommen farende

som et Lyn gennem Byen og var standset ude ved Mogensport og forlangte nyt Forspand for at befordres videre til Skive.

Jeg var selv optaget og bad da anden Fuldmægtig paa Politikamret at gaa derud og ordne den Sag. Kort Tid efter kom der imidlertid Bud til mig, at Officeren ikke var nogen ringere end selve Feltmarschallen, og at han kasserede alle de Heste, der præsenteredes ham.

Jeg ilede da derud og modtoges af Feltmarschallen med en Række Grovheder og med Trusel om, at der skulde ske os en Ulykke, hvis vi ikke skaffede ham et Par præsentable Heste. Jeg søgte at indflette, at vi ikke kunde levere bedre Heste, end dem vi havde, men afbrødes af ham med en ny Syndflod.

Jeg gik da ud for at se paa Bespændingerne i Vognparken, og en Officer, der var i Feltmarschallens Følge, fulgte med og gjorde halvvejs Undskyldning for Marschallens Optræden, som han undskyldte med Overanstrængelse og Nervøsitet — ellers var han den flinkeste Mand af Verden, forsikrede Officeren.

Vi fandt omsider et Par Heste, som vel ingenlunde saa ud til at være Væddeløbere, men som dog havde et nogenlunde præsentabelt Ydre, og de blev udtagne og spændte for Marschallens Kaleschevogn.

Han saa længe paa dem, brugte et Udtryk som „Kameler“ om dem; men efter at han et Øjeblik havde talt med sin Officer, steg han med en let Hilsen til Vogns og rullede af Sted, alt hvad Krikkerne kunde trække.

Feltmarschallen var en smuk, statelig noget graanet Mand med et Par gennemborende Øjne; men han tog sig ikke ud, da han var vred, hvorimod der traadte et klædeligt, halvt skalkagtigt Smil frem hos ham under Samtalen med Officeren.

Der var som bekendt en norsk eller dog norsktalende Officer med Preusserne oppe i Jylland i 1864. Han var nogle Gange i Viborg, og flere af Borgerne havde talt med ham. Man vil kunne forstaa, at særlig han var Genstand for Befolkningens Harme. At en norsk Officer var med til Overfaldet paa os, fandt man med Rette utilgiveligt.

Jeg havde hørt ham flere Gange omtale, men aldrig set ham eller talt med ham. En Dag, da jeg passerede gennem Mathiasgade, kom en Kavalkade af Officerer imod mig, og en yngre, blond Mand red hen til mig og bad mig paa Norsk om en Oplysning. Det var altsaa Nordmanden.

Jeg lod, som jeg ikke hørte eller forstod ham, og han gentog da i en barsk Tone sit Spørgsmaal. Tæt ved ham holdt en højere preussisk Officer; til ham gik jeg hen og sagde paa Tysk, at jeg ikke vilde svare Nordmanden, hvorimod jeg vilde give ham den ønskede Oplysning. Han førte Haanden til Huen og saa paa mig med et velvilligt Blik, medens Nordmanden og jeg vexlede forbitrede Øjekast.

Senere saa jeg heldigvis ikke Noget til ham; men jeg hørte rundt om fra, at det just ikke var den høfligste Behandling, han mødte hos de Danske, og denne Følelse af Harme fra Befolkningens Side maa dog formentlig have virket pinligt paa

den norske Officer, der var kommen i den forkerte Lejr.

Uagtet Embedsforretningerne ifølge Sagens Natur ikke kunde være særlig omfattende eller anstrængende under den fjendtlige Okkupation, var jeg dog paa mange Maader stærkt optagen og maatte færdes baade her og der. Navnlig om Natten var det slemt, idet Politikamret skulde holdes aabent Nat og Dag, og det var meddelt Fjenden, at her skulde man henvende sig i alle Tilfælde af Uordener og om Natten, naar der iøvrigt faldt Noget for.

Det var da paalagt mig at forblive paa Kontoret om Natten og tage Vare paa, hvad der maatte indtræffe. Jeg havde faaet anbragt nogle Madratser og nogle Tæpper deroppe, og her sov jeg, saa godt det kunde lade sig gøre, og var i mange Uger ikke af Klæderne, medens Politibetjentene og det øvrige Kontorpersonale skiftevis holdt Vagt, medens jeg sov. Saasnart der passerede Noget, blev der kaldt paa mig, og vaagnede jeg ikke før, skulde den smukke Morgenreveille paa Torvet nok vække mig. Den lød saa kønt, naar det blot ikke havde været Fjenden, der blæste den.

Dette Liv tog selv paa mit stærke Legeme, og jeg faldt i en farlig Sygdom. Jeg maatte til Zingelmanns Sorg ligge til Sengs i længere Tid, og da jeg omsider kom lidt til Kræfter, blev jeg af Byens Læger beordret til København for at underkaste mig en Specialistbehandling.

Paa den Tid var Fredspræliminærerne underskrevne, og uagtet Landet vedblivende var belagt

med Fjender, der optraadte som Herrer, var der dog regelmæssig Forbindelse mellem Landsdelene, og navnlig gik der Dampskib mellem Aarhus og København. Den Vej vilde jeg, men maatte først skaffe mig et Pas fra Vogel von Falckenstein, der da var i Aarhus, for at kunne faa Lov til at rejse.

Dette Pas var let at faa, og jeg fik det og gik endnu svag og syg ned i det ved Aarhus Bolværk liggende Dampskibs Kahyt. Her var der samlet flere Danske, og jeg iagttog mine Rejsefæller og lagde særlig Mærke til en yngre Mand af et destingveret Ydre, en fin Profil med et Par mørke, gennemborende Øjne.

Jeg var glad ved at være nede mellem Landsmænd; thi hele Dampskibsbroen var overfyldt af preussiske Officerer, for hvem et Dampskibs Afgang eller Ankomst var en interessant Begivenhed.

Vi havde kun siddet kort Tid nede i Kahytten, da en preussisk Feldwebel traadte ind og skulde visitere vore Pas. Vi foreviste dem, og Alt var i Orden, men den distingverede Herre sad rolig paa sin Plads med Hænderne i Lommerne paa sin tætknappede Overkappe.

Feldweblen henvendte sig høflig til ham og affordrede ham hans Pas. Han svarede, at han ikke havde noget Pas og ikke skulde have noget. Feldweblen insisterede imidlertid, stadig høflig, paa, at han maatte se Passet; dertil havde han Ordre. Da sprang den danske Herre op, rev Kappen tilside, og der stod stolt og strunk en dansk Premierløjtnant i Uniform med Ridderkorset paa Brystet. Han erklærede kort og myndig, at han havde været hos Vogel von Falckenstein i Tje-

nesteanliggender, og at han hverken vilde have eller behøvede at have noget Pas.

Den preussiske Feldwebel — en smuk Mand med en udmærket Fremtræden — gjorde stram Honnør for den danske Officer og fjærnede sig. Vi Andre saa med Stolthed paa Premierløjtnanten, der slet ikke lagde Mærke til os, og hvor syg jeg end var, bankede mit Hjærte af Stolthed og Glæde over denne danske Officer, — den Første, jeg i lange, lange Tider havde set.

Et Øjeblik efter kom Feldweblen tilbage, og med Haanden til Huen næsten fremstammede han, at han maatte forlange et Pas, da hans Ordre bestemt lød paa ikke at lade Nogen rejse uden et saadant. Løjtnanten, der havde sat sig, rejste sig atter, og med lynende Øjne tiltordnede han Feldweblen, at han ikke fik noget Pas af ham. Dermed satte han sig determineret ned, og det var klart, at der her maatte anvendes Magt, hvis man vilde forhindre ham i at rejse.

Feldweblen saa helt fortvivlet ud, betænkte sig et Øjeblik, gjorde Honnør og gik.

Man vil forstaa, at denne Scene interesserede os levende, og Etatsraad, Vandbygningsdirektør Carlsen, der var med, vexlede et Par for Officeren meget sympathetiske Ord med mig om Begivenheden.

Feldweblen kom ikke mere tilbage, og Dampmaskinen begyndte at gaa. Vi gik op paa Dækket og saa de fjendtlige Officerer, der maa have faaet Kendskab til Sagen, stirre efter Enhver, der viste sig, om det ikke skulde være den danske Officer. Først da vi styrede ud af Havnen, kom han op,

og nu kan det nok være, at de preussiske Officerer fik Hælene sammen og Haanden til Huen i strammeste Honnør, medens den danske Officer kølig og fornemt lettede paa Hatten.

Det var senere Generalmajor Esmann. Jeg kendte ham kun af Udseende, har aldrig talt med ham; men jeg har altid bevaret den varmeste Sympathi for ham for hans værdige og mandige Optræden hin Dag i Aarhus Havn.

Mit Ophold i København blev heldigvis kun af kort Varighed, og da jeg tog hjem igen med Dampskibet til Aarhus, oplevede jeg en Begivenhed, der stod i grel Modsætning til den foran skildrede.

Blandt Passagererne var en ung, smuk Mand i den klædelige Kavaleriuniform for Officersaspiranter, og han havde ikke som Premierløjtnant Esmann civilt Overtøj. Dette harmede mig, fordi han jo i sin danske Uniform skulde færdes mellem Fjenderne, og jeg haabede hele Tiden, at han, inden vi naaede Aarhus, vilde skifte Tøj.

Dette skete saa langt fra, at han tværtimod, da vi lagde til ved Bolværket, stod paa et fremtrædende Sted paa Dækket og gjorde stram Honnør for de paa Broen placerede preussiske Officerer. Disse hilste meget elskværdig igen, og de erobrede strax den danske Aspirant, da han kom i Land. Senere saa jeg ham paa „Hotel Royal" siddende i en Kreds af preussiske Officerer, drikkende og samtalende med dem.

Jeg vendte mig harmfuld fra ham og kunde længe ikke glemme ham det. Men det gik over, da jeg senere erfarede, at han var en rask Soldat, en højst elskværdig og dygtig ung Mand, hvis

ungdommelige Forfængelighed ved denne Lejlighed var løben af med ham.

Han kastede mange Aar efter fjærnt fra Danmark Glans over sit Navn. Han fik en tidlig Død, der blev almindelig omtalt i den europæiske Presse, og der faldt ved denne Lejlighed mange varme Lovord om den unge Dansker, der i en anden Stats Tjeneste maatte lade sit Liv fjærnt fra det Land, der havde fostret ham.

Da syntes jeg ogsaa, der var Grund til at være stolt af ham!

VII.

Befrielse. Fjendens Opførsel. Befolkningens Holdning.

Den sørgelige Fred var afsluttet, og vi vidste, at det nu kun var et Tidsspørgsmaal, naar Fjenden vilde drage bort.

En Dag i November — jeg har ikke noteret Datoen — fandt Afmarschen Sted; den foregik til Tonerne af „Den tapre Landsoldat". Nu, da det var Befrielsen, fandt vi det ikke saa stødende, glædede os endog over de skønne Toner og var heri tilbøjelige til at se en velment Anerkendelse af vore Soldaters tapre Kamp. Saaledes kan Stemningerne skifte!

Der gik som et befriende Suk over Byen; hver Gade, Fjendens Bagtrop havde forladt, prangede i et Nu med Dannebrogs Farver. Ud af hvert Vindue, hver en Kvist vajede et Flag; jeg havde aldrig troet, at der var saa mange Dannebrogs-

flag i Viborg; men mange af dem var vistnok ogsaa lavede eller anskaffede for Tilfældet. Samtidig sloges Vinduerne op, som om man vilde lufte ud bogstaveligt og figurligt, og der herskede den gladeste og hjærteligste Stemning i Befolkningen. Man talte med Enhver, trykkede hinanden i Haanden og udtalte sin Glæde over Befrielsen. Flere slog sig sammen og arrangerede festlige Sammenkomster i Dagens Anledning, og end ikke den nedtrykkende Fred fik den Dag Magt til at bryde den lykkelige Stemning.

Og dog maatte vi retfærdigvis indrømme, at Fjendens Opførsel i det Hele havde været uventet god. Vi hørte nok, hvorledes han andre Steder og særlig paa Landet var faret ilde frem mod Befolkningen; men i Viborg havde vi ingen virkelig Grund til at klage.

Om dette skyldtes den udmærkede Kommandant, vi i den farlige Begyndelsestid havde, eller et særligt Held, skal jeg ikke afgøre; men vist er det, at det var forholdsvis faa egentlige Uregelmæssigheder, de fjendtlige Soldater gjorde sig skyldig i, og dog havde vi jo fjendtlig Belægning i henved 7 Maaneder.

Den preussiske Soldat, som vi lærte at kende ham, var udmærket disciplineret; men det var jo ogsaa Gardere, altid Gardere og tilsvarende Elitekorps, vi havde med at gøre. Han var som Menneske nøjsom og godmodig, ofte hjælpsom overfor Befolkningen, og hvor der var større Samlinger indkvarterede, f. Eks. i Skolerne, fandt der et stadigt Tilsyn fra de Overordnedes Side Sted, og

naar man saa disse Soldatergrupper i Skolegaardene tilberede deres Maaltider, altid med stor Omhu og Akkuratesse, havde Billedet nærmest et fredeligt Præg.

Underofficererne var ofte dannede og belevne Mennesker, der, saa vidt vi kunde se, behandlede Soldaterne godt, og de søgte som Regel at stille sig paa en god Fod med Befolkningen, hvad ogsaa for saa vidt lykkedes, som Høflighed mødtes med Høflighed.

Den egentlige militære Junkertype, der er saa utiltalende, kunde ganske vist findes hos Officererne og traadte vel ogsaa nu og da frem; men, hvad Grunden nu var, de fleste Officerer, vi fik med at gøre, gjorde sig med Held Umage for at tage sig ud fra den bedste Side.

Hvor underligt det end lyder, maa jeg dog, Sandheden tro, erkende, at jeg hos preussiske Officerer har fundet større Hjertelighed og mindre afvisende Fornemhed, end hos de fleste østerrigske Officerer, jeg kom i Berøring med.

Om Plyndringer eller Voldshandlinger af graverende Natur var der aldrig Tale, at derimod Smaarivninger her og der ikke kunde undgaas, siger sig selv; men som Regel fik de Danske Medhold, naar de havde Ret.

Vore nationale Følelser blev meget sjældent saarede, og selv om man kunde finde det smaaligt, at Dannebrog saa omhyggelig banlystes, var dette jo snarere noget, man lo af end forargedes over.

De fjendtlige Soldater ytrede stor Begejstring over vort Land og dets Naturskønheder, og de

betragtede det som Ægyptens Kødgryder i Sammenligning med deres Hjemlands Forhold.

Overfor den danske Soldat og hans Kamp udtaltes der fra Officerernes Side den varmeste Anerkendelse, særlig i Betragtning af hans korte Uddannelsestid, og vort Kavaleri betegnedes som ligefrem udmærket. Friherre v. Gilza, der boede hos mig, forklarede mig en Gang, at der var en Øvelse, han aldrig kunde faa sine Husarer til at gøre saa fuldendt, som han havde set danske Kavalerister gøre den. Det var efter en susende Karriere op ad en Bakke, ved Bakkens Top at parere Hesten og samtidig gøre et kraftigt Fremhug med den dragne Klinge. Medens den danske Dragon sad som naglet til Sadlen og gjorde dette Hug med fuld Kraft, faldt altid hans Folk lidt tilbage i Sadlen ved den pludselige Standsning, og det svækkede i høj Grad Huggets Kraft. Sligt forstaar jeg mig nu ikke paa.

Jeg kan ikke bruge for stærke Ord til at udtrykke min Beundring over Borgernes Holdning og Takt under Trængselsperioden. Det var ligefrem en mønsterværdig Optræden, lige langt fra stødende Uhøflighed og fra ydmyg Underkastelse.

Værdig og rolig og med jysk Sejghed tog Befolkningen mod Fjenden, holdt sig formelt og lidt kølig tilbage, passede sig selv og sin Dont og blandede sig aldrig med Fjenden, selv om man havde ham lige paa Livet af sig Dag for Dag gennem Indkvartering. Forholdet var det samme, da Fjenden gik, som da han kom.

Og dette gjaldt lige ned til den ringest situerede

af Befolkningen; jeg færdedes jo overordentlig meget omkring i hine Dage; men jeg mindes næsten ikke, at jeg har set selv en forkommen Existens pokulere med Fjenden. Om Frygt eller Ængstelse var der ikke Tale; det fik vi ikke faa Beviser paa; men Afstanden var der, og den blev holdt beundringsværdig i de allerfleste Tilfælde. Ofte søgte godmodige fjendtlige Soldater at faa et kammeratligt Forhold etableret til deres Værter eller disses Karle; men som almindelig Regel kan det siges, at slige Forsøg fuldstændig mislykkedes. Fjenden fik, hvad han skulde have; dermed var Forholdet til ham forbi. Hvor denne korrekte Holdning dog var velgørende!

Om Embedsmændene og de virkende Autoriteter maa jeg sige et Par Ord. De Embedsmænd, der ikke havde noget direkte med Fjenden at gøre, indtog, som man kunde vente, en fuldtud korrekt Holdning, og jeg har Grund til at betvivle Rigtigheden af et Rygte, der i hine Dage var ude, at enkelte af Spidserne stillede sig i et mere kordialt Forhold til de fjendtlige Officerer og lod disse spise ved deres Bord. Jeg føler mig overbevist om, at dette ikke er rigtigt og fremdrager det kun her, fordi det er mig bekendt, at Rygtet har holdt sig mange Aar efter, og derfor har jeg ønsket at gøre mit til at slaa det ned.

For de Embedsmænd og Kommunerepræsentanters Vedkommende, der havde de daglige Berøringer med Fjenden, gælder det absolut, at deres Holdning var hævet over enhver Ros. Og dog var Forholdene overordentlig vanskelige paa Grund af en uheldig Stilling til Stiftamtmanden.

Det er mig pinligt at komme nærmere ind paa denne Sag, som enhver Viborgenser den Gang kendte; men jeg er, for fuldtud at vurdere de Mænds Fortjenester, der bar Dagens Byrder, nødsaget til at fremhæve, at deres Gerning ikke lettedes ved Stiftamtets Indgriben. Det er muligt, vel endog rimeligt, at her har været Fejl paa begge Sider; men ogsaa jeg, der dog kendte Forholdene ret nøje, kan ikke nu, saa mange Aar efter, frigøre mig for den Opfattelse, at Stiftamtmanden under de vanskelige Forhold misforstod sin Opgave og sin Stilling, og derved skabte Vanskeligheder, som burde have været undgaaede.

Nu blev faktisk Stillingen uholdbar, og det endte med, at Stiftamtmanden isoleredes; men jeg vil til hans Undskyldning sige, at denne ellers velbegavede og i sine yngre Aar dygtige Stiftamtmand ved personlig Modgang var bragt i en saa nervøs Stemning, at han let kom i en Exaltation, der berøvede ham hans besindige Omdømme.

At han i sit Hjerte var en god dansk Mand, er der slet ingen Tvivl om, og Mange med mig havde forøvrigt personlig Sympathi for den fine gamle Mand.

Men i 1864 virkede Principet Bretton ikke heldigt paa Forholdene i Viborg, og det var under saadanne Forhold en dobbelt Fortjeneste, at de Mænd, der tog Ledelsen og Ansvaret paa sig, løste den vanskelige Opgave, som de gjorde. I første Række stod her Zingelmann og Assessor Lund; men ved Siden af dem stod der en Kreds af Embedsmænd og Borgere, der gjorde en Gerning, som fortjener at mindes, derimellem Herreds-

fogederne Borgen og Platou, Toldforvalter Walsøe, Raadmand Boye, Konsul Jensen, Købmand Thomesen og mange Flere.

Og endelig maa jeg sige et Par Ord om Damerne i Viborg under Okkupationen. Deres Holdning i de tunge Dage var ganske beundringsværdig. Naar man betænker, at Fjenden var i Viborg i henved 7 Maaneder i den bedste Foraars-, Sommer- og Efteraarstid, vil man forstaa, hvad dette vil sige, at det ligefrem hørte til de opsigtvækkende Sjældenheder i den Tid at se Damer paa Gaden. Skulde de nødvendigvis i Byen, skete det helst i Mørkningen med ilsomme Skridt og tæt tilslørede. Den Dag, Fjenden rykkede ind, blev i alle de Gader, Fjenden passerede, Gardinerne rullede ned, saa at Byen fik et uddødt Udseende, og i de mange Maaneder blev Gardinerne i Stueværelserne ikke trukne fra Vinduerne, hvad ellers under normale Forhold var Tilfældet, og dette gjaldt ligesaa fuldt i fattige Hjem som i rige.

Fjenden var ganske overrasket og betaget af denne Holdning fra Kvindernes Side og søgte paa mange Maader at krydse den, men forgæves; her gjaldt det absolut: Tre Skridt fra Livet — Vi er Danske og I er vore Fjender!

Men i Hjemmene var de det opmuntrende Element, naar vi Mænd nu og da var ved at fortvivle; de tabte ikke Modet og ikke Haabet.

Det var med Indtrykket af Viborg Kvinder i 1864, at jeg i 1881 skrev i en offentlig Henvendelse til den danske Kvinde: „Jeg har set Eder, da Danmark var i Nød, set Eders Taarer og Sorg, naar Danmarks Stjerne blegnede, set Eders blussende

Kind og flammende Øjne, naar Rygtet om en dansk Bedrift foer Landet over, set Eders stille, fromme Gerning paa Lazaretterne, set Eder trodse Nattens og Vinterens Kulde for at bringe vore medtagne Soldater den Forfriskning, hvortil de saa haardt trængte, set Eders stolte, værdige Holdning overfor Fjenden, en Holdning, der aftvang ham Beundring og Ærbødighed — Alt dette har jeg set baade hos Store og Smaa, hos Rige og Fattige. Og jeg mindes Eder netop saa godt, da Fjendens Aag laa stærkest paa os, og vi Mænd var nær ved at segne af Sorg og Fortvivlelse. Da var det Eder, der tændte Haabets Lue i vort Bryst. I fortvivlede aldrig, I bar med stille Resignation Eders sorte Dragt med den lille Dannebrogssløjfe, og havde Eders Sorg end ikke længer Taarer, den havde dog baade Troen og Haabet tilbage; det holdt Eder oppe, det gav Eder den smittende Frejdighed . . . .“

Det var Eder, I Viborg Kvinder, jeg tænkte paa, da jeg for 25 Aar siden skrev dette. Jeg kan ikke udtrykke min Beundring for Eder bedre, end jeg den Gang gjorde; derfor lader jeg disse snart gamle Ord staa som det Æresminde, jeg har ønsket at sætte Eder!

Der tilkommer Viborg Bys Borgere i det Hele den varmeste Anerkendelse fra hin Tid. Jeg er stolt over, at jeg var i deres Midte, og jeg erkender, at deres Exempel virkede ansporende og opdragende paa mig og sikkert ogsaa paa mange andre unge Mænd. Derfor takker jeg rent personlig for hin Tid, og jeg vil fra den altid føle mig i Taknemmelighedsgæld til det gamle Viborg!

VIII.
Kongens Besøg. Afslutning.

De gamle Forhold vendte efterhaanden tilbage. Krigens Tid blev et sort Minde, som den daglige Gerning efterhaanden mere og mere udviskede.

Men endnu en Begivenhed maa jeg omtale, og det er vor Konges første Besøg i Viborg efter Krigen.

Kong Christian var jo den Gang en Mand i sine bedste Aar og berejste første Gang som Konge sit tro Jylland for at takke det for Taalmod og Troskab under Fjendens Trængsler.

Allevegne blev Majestæten modtagen med Begejstring, og i det gamle loyale og kongetro Viborg beredte man sig til med Ære og Glans at modtage Landets Konge og Landets Kronprins, som vi nu atter skulde gense efter Fjendehærgningen.

Vi kendte ikke vor nye Konge; men vi havde en velgørende Følelse af, at han i Trængslernes tunge Dage havde staaet støt ved sit Folks Side og delt Sorgen og Ulykken med det, og der havde lydt Vidnesbyrd nok til os om, at Krigens sørgelige Udgang næppe pinte nogen Mand mere end Landets Konge.

Derfor var vi rede til at give ham en begejstret Modtagelse, og den fik han. De Hurraer, der rungede ham i Møde, var baade kraftige og ægte, og vi søgte at vise ham, at vi var stolte over at have ham i vor Midte.

De Fleste af os saa ham for første Gang, i alt Fald som Danmarks Konge, og han vandt ved sin jævne, milde og alvorlige Optræden de modtagelige Hjerter.

Kongen forekom mig saa alvorlig og med det vemodige Udtryk i Øjet, jeg senere altid har fundet hos ham; men netop hans Alvor og hele bramfri Fremtræden forekom mig under de forhaandenværende Forhold saa usigelig tiltalende.

Jeg saa kun een Gang ligesom et lykkeligt Smil opklare hans alvorlige Ansigt; det var, da den udenfor Preislers Hotel forsamlede Mængde udbrød i jublende Hurraer for den unge, vakre Kronprins, der viste sig ved et Vindue. Det forekom mig, at Kongen var gladere ved den Jubel, der mødte hans Søn, end over den, der blev ham selv til Del.

Men en Sorg beredte Kongens Nærværelse os. Medens der i andre Byer, Kongen havde besøgt, faldt Udmærkelser af i Mængde, blev Viborg paa en forunderlig Maade stillet i Skammekrogen. Kun een eneste af de Mænd, der havde haft Noget med Okkupationen at gøre, fik en Anerkendelse, medens de Mænd, der i Sandhed havde baaret Dagens Gerning, blev forbigaaede.

Vi forstod meget vel, at dette skyldtes Amtet, men det gjorde os alligevel ondt, at i alle Tilfælde to Mænd som Zingelmann og Lund af den Grund skulde unddrages den Anerkendelse, hele Byen var enig om, at de fortjente. Lund havde gjort et overordentlig stort og anstrængende Arbejde, som han ubestridelig skilte sig fortrinligt fra, og Zingelmann, denne legemssvage Mand, havde i syv lange Maaneder udviklet en Kraft og en Energi, der alene skyldtes hans Pligtfølelse og Fædrelandskærlighed. Han havde forandret alle sine Livsvaner, og han, der plejede at ligge til langt

op ad Formiddagen, fordi han vred sig paa et søvnløst Leje, han var i al den Tid paa Benene fra Kl. 7 om Morgenen til Midnat og vilde ikke høre noget om at skaane sig selv. Med Krigens Ophør var Modstandskraften brudt, og han levede kun et Par Aar efter, stadig syg og lidende.

Der var flere andre Mænd, der med Føje kunde have fortjent en Anerkendelse for deres Færd under Krigen; men disse To stod absolut i første Række, og for dem gjorde det os ondt. At det ogsaa smærtede Zingelmann, veed jeg; det var ligesom Viborg her sattes i anden Klasse; men heri var Kongen jo ganske skyldfri; det var Amtet og Ministeriet, der bar Ansvaret for denne uretfærdige Tilsidesættelse.

Jeg fik senere at vide, at jeg havde været En af de Faa, Stiftamtet havde indstillet til en Anerkendelse — jeg var ligefrem glad ved, at jeg ikke den Gang fik den; thi det vilde have været en altfor haandgribelig Uretfærdighed at give mig en Anerkendelse, men forbigaa dem, der havde ti Gange saa store Fortjenester i hine Dage, som jeg. Jeg kunde ikke lade være med at sige Kammerherre Bretton dette, da han fortalte mig om sin Indstilling.

Kongens Ophold var kun af kort Varighed; men Befolkningens Jubel bølgede ham uafbrudt i Møde.

Jeg afslutter hermed disse Skildringer. De har under Nedskrivningen genkaldt hine Begivenheder fra min Ungdoms lykkelige Dage saa levende for mig, at jeg næsten synes at gennemleve dem paany.

Det er kun faa og spredte Notater, jeg har bevaret fra hin Tid; men Begivenhederne har præget sig saa uudslettelig i min Erindring, at de, da jeg kom til at beskæftige mig med Emnet, dukkede op en for en med hele Friskhedens Farve.

Jeg kan huske fejl i uvæsentlige Enkeltheder; i Hovedsagen er Begivenhederne nøjagtigt og paalideligt gengivne.

Vor Literatur er jo rig paa Beretninger fra begge vore Krige, men det er næsten altid militære Beretninger, og jeg har i mange Aar undret mig over, at den jyske Krig i 1864 ikke belystes fra et civilt Standpunkt.

Jeg har selv tøvet — maaske altfor længe — med de Skildringer, jeg kunde give fra hin Tid; men jeg var dog, saa vidt jeg ved, den Første, der var fremme med nogle Skitser fra Okkupationsdagene. Det er, som Enhver vil kunne se, ikke Okkupationens Historie for Viborgs Vedkommende, jeg har villet skrive — det evner jeg ikke; men det er Episoder, der belyste hin Tid, som jeg har troet, det kunde have sin Interesse at fremdrage. Den egentlige Historie maa der en Kyndigere til at skrive.

Hvor sørgelig end hin Tid var, er jeg dog glad ved, at jeg i min Ungdom blev dragen ind i Begivenheder, der nødvendigvis maatte præge sig varig i mit Liv. Man opdrages og modnes under saadanne.

Som Dreng toges mit Sind i højeste Grad fangen af Begivenhederne i den første slesvigske Krig. Jeg er udgaaet fra et jysk Hjem, hvor Aanden fra 1848 ret slog ned, og jeg blev tidlig greben

af Nationalfølelsen. Jeg mindes, at jeg som otte Aars Dreng formelig harmedes paa min prægtige Moder, fordi hun ved Efterretningen om Ryes Fald ved Fredericia brast i Graad — vi havde jo sejret, hvad gjorde saa det, at Rye var falden, Hurra!

Det var hine lykkelige Barndomsaar. Saa kom i min Ungdom hin tunge og mørke Tid. Er det til at undres over, at slige mægtige Begivenheder for stedse maatte præge mit Sind og min Tænkemaade, og har man ikke heri en naturlig Forklaring af, at jeg altid har maattet staa i Forsvarsvennernes Rækker?

Jeg siger ikke, at vi, der har oplevet de to Krige og alle de vekslende Stemninger, der hørte dem til, er mere fædrelandskærlige end de Yngre; det har jeg ikke Lov til at sige, og det mener jeg heller ikke.

Men jeg tror, at vi, der har staaet hine Dages Begivenheder nær, hvad enten det har været i Geleddet eller som Civil under Aaget, har faaet en større Ængstelse for, at det lille udsatte Land, vi kalder vort, og som vi Alle holder mere af end noget andet Land i Verden, skal gaa til Grunde og udslettes af de selvstændige Nationers Tal.

Derfor bliver vi utrættelig ved at tilraabe vore Landsmænd: Forsøm ikke at skærme dette Land mod Undergang, saa vidt det overhovedet er menneskelig muligt!

Staar vi ikke beredte til at tage en alvorlig Dyst, naar Tysken atter skulde ride sin tørstige Ganger til Vands i Viborg Sø, saa — ja saa er den frygtelige Fare overhængende:

At Danmarks Rige kan dø!

ANDRE UNGDOMSOPLEVELSER

EN LEVENDE BEGRAVELSE

Der har en Gang været berettet om et mærkeligt Tilfælde, hvor en Brøndgraver i henved to Døgn var begravet i en sammenstyrtet Brønd, men desuagtet gravedes levende og uskadt frem fra denne lange og tilsyneladende haabløse Begravelse.

Jeg kan berette om et lignende Tilfælde, der vel ikke var saa mærkeligt, men dog i sin Tid vakte megen Opmærksomhed.

En Formiddag kom der Ilbud ind til Viborg Byfogedkontor om en Ulykke, der var passeret ude paa Viborg Mark, en god halv Mil fra Byen.

En højt anset og meget afholdt Mand, Tømrermester Svendstrup, der havde spillet en betydelig Rolle i Byens kommunale Liv og været Indehaver af mange Tillidsposter, havde trukket sig tilbage til en lille Landejendom, han havde købt paa Viborg Mark, og levede her med sin Hustru. Han var endnu en kraftig og virksom Mand, der selv tog Del i alle forefaldende Arbejder, og han var om Formiddagen gaaet ned i sin Brønd for at rense denne, da der pludselig fandt et Sammenskred Sted, som begravede Svendstrup.

Ulykkestilfældet, der hurtig rygtedes i Byen, vakte almindelig Sorg og Beklagelse, og der blev

naturligvis øjeblikkelig truffet Foranstaltninger til hans Udgravning. Jeg, der den Gang var konstitueret i Embedet, sammenkaldte strax en Brøndgraver og nogle af Byens Tømrermestre, og vi kørte, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, ud til Ulykkesstedet, efter at jeg dog først af Byens militære Autoriteter havde faaet Tilsagn om militær Assistance til Udgravningen. Da vi var komne ud til Ulykkesstedet, var der allerede samlet en stor Mængde Mennesker, der var i Færd med at træffe Forberedelser til Udgravningen.

Jeg havde strax en Konference med Brøndgraveren og de sagkyndige Tømrermestre om Fremgangsmaaden. Brønden laa tæt op til et Udhus, som man ikke turde gaa synderlig nærmere af Frygt for en Sammenstyrtning, og uagtet de Sagkyndige var bange for nye Jordskred ved den almindelige Udgravningsmethode, anbefalede de dog at forsøge en saadan, da en hurtig Udgravning maatte anses for en absolut Betingelse for ethvert Haab om at finde Svendstrup levende.

Under Tømrermestrenes og Brøndgraverens Ledelse tog man derfor strax fat paa Udgravningen. Der var Arbejdskraft nok, baade militære og frivillige, saa Arbejdet kunde fremmes ved Deling i Hold. Man var allerede kommen godt ned, da ud paa Aftenen det befrygtede nye Sammenskred fandt Sted, og det udførte Arbejde var spildt. Jeg sammenkaldte øjeblikkelig de Sagkyndige til en ny Konference om, hvad der nu var at gøre, og disse mente da, at den eneste Methode under disse Forhold, der kunde anbefales, var at sammentømre en stærk og solid firkantet Træramme og grave

den ned. Det var en langsom og besværlig Fremgangsmaade, men den mentes sikker, idet Træsiderne vilde forhindre yderligere Sammenskred.

Jeg godkendte da denne Fremgangsmaade og beordrede den hurtigst sat i Værk, men det viste sig nu, at der ikke var Tømmer paa Stedet til en saadan Ramme. En af Tømrermestrene maatte derfor tage til Byen og hente det nødvendige Materiale, og dette maatte jo ske hurtigst muligt.

Først henad Morgenstunden var Rammen færdig, og Arbejdet kunde paany tage sin Begyndelse. Mange Mennesker havde tilbragt Natten paa Stedet, og op ad den følgende Formiddag kom der ridende og kørende fra Byen og Omegnen for at høre, hvorledes det stod til. Da jeg gennem disse Besøgende erfarede, at daværende Kaptajn Dalgas var i Viborg, sendte jeg Ilbud ind til ham og bad ham om at komme ud og sige os sin kyndige Mening om vor Fremgangsmaade. Han kom ogsaa hurtig til Stede, og efter at have undersøgt alle Forhold, erklærede han, at den Methode, vi anvendte, vistnok under de foreliggende Forhold var den fornuftigste, idet Minegange her vilde frembyde særlige Vanskeligheder.

Vi fortsatte altsaa Arbejdet og kom langt ned. Pludselig syntes vi at høre en Stemme nede fra Brønden, og da vi standsede Arbejdet for at lytte, var det utvivlsomt, at den Begravede raabte til os og altsaa endnu var levende. Det var henimod Aften, og der var gaaet nogle og tredive Timer, siden Ulykken skete.

Der blev naturligvis stor Jubel blandt de mange Hundrede Tilstedeværende, da det hørtes, at

Svendstrup var levende, og der blev tilraabt ham opmuntrende Ord om at holde Modet oppe; vi var ham jo nu ret nær. Efterhaanden som vi kom længere ned, blev hans Tale højere og tydeligere, men det var usammenhængende Ord, vi hørte, og det blev os hurtig klart, at han talte i Vildelse. Efterhaanden blev hans Tale til hæse Raab, der lød helt uhyggelige, men vi trøstede os med, at levende var han da.

Omsider naaede vi ned til ham, og Arbejdet foregik nu med stor Varsomhed; man afdækkede hans Ansigt og Hoved, men fra det Øjeblik af, at Luft og Lys trængte ind til ham, besvimede han tilsyneladende og var tavs.

Da man var naaet ned til hans Bæltested, turde man ikke gaa videre af Frygt for en Sammenstyrtning, der trods Trærammen i høj Grad truede, og da Faren navnlig mentes stor, naar han blev trukket op af det Hul, hvori han nu stod, besluttede man sig til at hejse ham op i stærkt Tovværk. At anbringe dette forsvarligt paa ham, var imidlertid forbundet med ikke ringe Fare, men det blev gjort ved modige Mænd, og navnlig lagde en Tømrermester G r ø l s t e d ved denne Lejlighed stor Behjertethed for Dagen.

Svendstrup blev saa paa den Maade befriet og under almindelig Deltagelse baaret ind i en Seng, hvor Distriktslægen, der hele Dagen havde været til Stede, strax tog ham under Behandling.

Desværre var og blev han død. Lægen mente, at der var sket Brud paa Nakke- eller Ryghvirvler, men at den indklemte og oprejste Stilling havde bevirket, at Livsorganerne, saalænge det var Til-

fældet, kunde fungere. Da han blev befriet, faldt Legemet sammen, og han var død.

Dobbelt tungt føltes dette Resultat efter de lyse Forhaabninger, man havde været berettiget til at nære, og særlig den stakkels Enke var utrøstelig. Han jordedes i Viborg under en Deltagelse, man ikke i lange Tider havde været Vidne til.

EN INTERESSANT FORBRYDER

Under min Konstitutionstid i Viborg Byfogedembede indtraf følgende Begivenhed.

Viborg Arresthus skulde ogsaa afgive Plads til de Arrestanter, som indsattes af de to i Byen domicilerede Herredsfogderier, Middelsom—Sønderlyng Herreder og Fjends—Nørlyng Herreder, medens Byens Politimester var Arrestfoged ogsaa overfor de Arrestanter, der hørte til de nævnte Jurisdiktioner.

Det var i det gamle Arresthus, hvor Forholdene var yderst ynkelige og Pladsen saa kneben, at flere Arrestanter ofte maatte anbringes i samme Arrestrum. Dette var saaledes Tilfældet med 4 Arrestanter, der hørte under Fjends—Nørlyng Herreders Jurisdiktion; det var ret farlige Forbrydere, der flere Gange havde været straffede og paany havde en Række Synder paa Samvittigheden. Navnlig en af disse, som jeg her vil kalde Lars, var en ret ualmindelig Personlighed. Han var vel i Begyndelsen af Trediverne, høj, bredskuldret, ret en Kæmpekarl med et kønt og tiltalende Ansigt, men med et farligt Glimt i de blaa Øjne og et energisk Træk omkring Munden. Han havde været

straffet et Par Gange, og sad nu arresteret for nogle grove Forbrydelser, saasom Tyveri, Indbrud og Vold, og da han skulde arresteres, havde han øvet Vold mod Sognefogden og saaret denne med en Høstle. Han ansaas for en meget farlig Forbryder, der aldrig tilstod, men i Retten fastholdt en haardnakket og irriterende Tavshed.

Han og 3 Kammerater, der dog var langt mindre farlige, var altsaa, paa Grund af Pladsens Knebenhed og et stort Arrestantantal, anbragte i samme Celle, og her kunde de naturligvis forhandle, som de vilde, og lægge allehaande Raad op.

En Morgen opdagede Arrestforvareren, at Muren fra Cellen ud til en indre Gaard var gennembrudt og kun lige holdt sammen, og det viste sig hurtigt, at der fra Cellen af var gjort et energisk Forsøg paa ved Murens Gennembrydning at undvige fra Arresten, men netop Morgenen før Planen skulde gennemføres, skete Opdagelsen, og de nødvendige Modforanstaltninger blev naturligvis trufne.

Som Arrestfoged afholdt jeg da en Række Forhør over de 4 Forbrydere. De 3 tilstod strax alt og angav Lars som Hovedmanden, der havde fattet Planen og energisk fremmet dens Gennemførelse. Tanken var altsaa at bryde ud, men da man ikke kunde komme fra den indre Gaard ud paa Gaden, var den aftalte Plan endvidere den at overfalde og kneble Arrestforvareren, til hvis Lejlighed der var Adgang fra Gaarden, og saa forsvinde ad Hovedindgangen.

Planen var klar og tydelig nok, og den gennembrudte Mur var jo et umiskendeligt Vidnesbyrd, saa at Benægtelse var umulig. De 3 var ogsaa

meget villige til at tale, men Lars var tavs, og naar han svarede, var det kun med Enstavelsesord og undvigende. Kun da jeg foreholdt ham, at de andre havde angivet ham som Undfanger af Planen og som Leder ved Udførelsen, gik der et halvt stolt, halvt foragteligt Smil over hans Ansigt, og han sagde: Ja, saadan forholder det sig.

Det var første Gang, jeg stod over for Lars, og hans karakteristiske Ydre, hans Kæmpeskikkelse og hans øjensynlige Villiestyrke interesserede mig meget. Jeg søgte at lokke et Smil frem i hans ubevægelige Ansigt eller dog en Ytring af Lune eller Temperament, men alt prellede af paa hans urokkelige Ro.

Ifølge Arrestreglementet kunde jeg idømme disse Arrestanter Rottingslag, dog ikke over 15 ad Gangen, men under skærpende Omstændigheder kunde der idømmes 15 Slag 2 Dage i Træk, naar Lægen erklærede, at den paagældende kunde taale det. De 3 Arrestanter blev idømt fra 10 til 15 Slag, hvorimod Dommen over Lars lød paa 15 Slag 2 Dage i Træk. Da jeg afsagde Dommen for Arrestanterne, gik der et haanligt Smil over Lars' Ansigt, men baade han og de Andre forholdt sig tavse.

Ved Exekutionen, der skulde udføres af Arrestforvareren, en forhenværende Vagtmester i Husarerne, skulde saavel Distriktslægen som jeg være til Stede. Og Dagen oprandt. Tidlig om Morgenen bragtes der mig Meddelelse om, at Arrestanterne efter Lars's Opfordring havde vedtaget at tage Pryglene uden at kny, og derefter, idet de passerede forbi mig, sige: „Tak!“ Denne Meddelelse generede mig meget, fordi jeg var betænkt paa at

eftergive Lars den anden Dags Straf eller dog en Del af den, men gennemførte han den nu lagte Plan, hvad jeg havde Grund til at tro, mente jeg, at Eftergivenhed vilde være paa urette Plads.

I Raadhusets Forsal skulde Exekutionen foregaa, efter at Distriktslægen først havde undersøgt de 4 Arrestanter og erklæret, at de kunde taale Pryglene. Arrestforvareren — den gamle Vagtmester — stod med Rottingen parat til at give eftertrykkelige Slag som Tak for den Medfart, der var tiltænkt ham, hvis Udbrudsplanen var lykkedes, og Distriktslægen og jeg stillede os op inden for Indgangsdøren, hvorigennem Arrestanterne skulde føres. To Politibetjente førte en for en Synderne frem og holdt dem under Exekutionen.

Det var første Gang, jeg overværede en slig Pryglescene, og jeg skal aldrig ønske at overvære nogen igen, saa raa og modbydelig forekom Straffen mig, skønt jeg senere er kommen til den Erkendelse, at der er Tilfælde, hvor den med Rette bør anvendes.

Den første Arrestant, der skulde have de 10 Slag, førtes ind, og Exekutionen begyndte. Strax ved det andet Slag brølede han i vilden Sky og blev ved dermed; han var som en sammenfalden Klud, da han førtes bort, og han glemte naturligvis at sige Tak til mig. Ganske paa samme Vis gik det de to af hans Kammerater, de hylede i vilden Sky og ludede forbi mig uden at se paa mig.

Saa kom Turen til Lars, og jeg iagttog ham nøje. Han kom ind med en rank Holdning og saa mig stift ind i Øjnene. Med særlig Omhu ud-

delte Arrestforvareren Slagene til ham, de lød formelig som hule Drøn. Han stod rank og oprejst og ikke en Klagelyd undslap ham. Læberne var fast sammenklemte, Ansigtet næsten opsvulmet af sammenpresset Blod og Aarerne i Tindingerne tykke og synlige. Han tog sine 15 Slag paa den blodige og flaaede Ryg uden det fjerneste Svaghedstegn og gik, da Exekutionen var endt, rank og stolt forbi mig, idet han bøjede Hovedet og med fast Stemme sagde: „Tak!"

Jeg var paa en Gang imponeret af hans vældige Villiestyrke og harmfuld over hans respektstridige Optræden, og jeg sagde, saa han hørte det, vil Hr. Distriktslægen ikke være saa venlig at undersøge Lars i Morgen tidlig og se, om han op ad Dagen kan taale 15 Slag til.

Hele Dagen gik jeg og haabede, at han vilde fortryde sin Færd og gøre en Undskyldning, idet jeg gennem en af Betjentene havde ladet Lars vide, at hvis han vilde gøre det, vilde jeg være tilbøjelig til at formilde Straffen eller eventuelt helt eftergive ham den. Jeg vilde heller ikke have havt noget imod, at Distriktslægen havde erklæret, at Lars ikke kunde taale Prygl; thi højst nødig overværede jeg en saadan Scene igen.

Men Lars lod ikke høre fra sig, og da jeg Dagen efter sendte en Betjent hen for atter at spørge ham, om han vilde gøre en Undskyldning, vendte han med Foragt Betjenten Ryggen. Distriktslægens Erklæring gik ud paa, at der intet var i Vejen for Exekutionens Gentagelse, og vi maatte da til det igen, hvor nødig jeg end vilde.

Den samme Scene som Dagen forud gentog sig da. Han tog sine 15 Slag paa den blodige, sønderflængede Ryg uden at give et Kny fra sig og uden at synke i Knæ. Lige rank og oprejst gik han forbi mig, saa mig stift ind i Øjnene, men sagde ikke noget. Jeg beundrede ham og havde samtidig den største Medlidenhed med ham. Strax efter Exekutionen fik han Lænker om Benene for at hindre ethvert senere Flugtforsøg.

Tanken om denne mærkelige Forbryder fulgte mig hele Dagen, og jeg blev baade glad og overrasket, da jeg henimod Aften af Arrestforvareren fik Underretning om, at Arrestanten ønskede en Samtale med mig under fire Øjne. Baade Arrestforvareren og Betjentene fraraadede mig at gaa ene ind til den farlige Forbryder i den ophidsede Stemning, han maatte antages at være, men jeg var fast bestemt paa det og traf kun Foranstaltninger til, at der kunde bringes mig Hjælp, om det skulde vise sig nødvendigt.

Der var Skumring i hans Celle, da jeg traadte ind til ham; han stod oprejst ligeoverfor mig og saa paa mig med et Udtryk, hvori jeg mente at spore mildere Følelser, og dette bekræftede sig hurtigt. Han sagde med bevæget Stemme, at han fortrød sin Adfærd, og det var kun den Trods, som Modgangen i Livet havde gjort saa stærk, der havde gjort det umuligt for ham at bøje sig. Nu, da han havde lidt sin Straf, vilde han blot sige mig, at han godt følte, at jeg ikke havde kunnet handle anderledes, og at han havde fortjent, hvad han havde faaet. Da jeg spurgte ham, om der ikke var noget, jeg kunde lette hans Arresttid med, bad

han om nogle Bøger. Jeg lovede ham disse og stak en Skraa til ham samt lovede at tage mig af ham, hvor jeg kunde. Med et kraftigt Haandtryk skiltes vi.

Senere sendte han mange Gange Bud efter mig, og jeg kom ogsaa af mig selv. Der udviklede sig efterhaanden et mærkeligt Forhold imellem os; jeg stak til ham, hvad jeg mente at kunne forsvare, han fik Bøger, som han var glad ved, af og til lidt Extraforplejning og jævnlig Tobak. Han aabnede sig mere og mere for mig, saa jeg kom til at holde af ham. Han var egentlig et blødt og modtageligt Gemyt, men han var kommen skævt ind paa Livet, og det havde udviklet en ubændig Trods hos ham og et Had til Samfundet. Han havde haft et daarligt Hjem og aldrig lært noget, men han var i Besiddelse af usædvanlig gode Evner, og mange Gange slog det mig, at han med sine Evner og sin Villiestyrke kunde have bragt det vidt i Livet, hvis der var faldet lidt Sol paa hans Vej.

Der opstod et ligefrem venskabeligt Forhold imellem os, og han var synlig glad, hver Gang jeg kom. Men trods alle mine Forsøg paa at faa ham til at bekende sine Synder lige overfor sin Forhørsdommer, var han ikke at formaa hertil, og overfor denne blev han tavs og indesluttet og ikke til at drive af Stedet.

Saa kom der en Kommissionsdommer til Skive for at hitte Rede i en Række Forbrydelser, og da Lars viste sig indviklet i nogle af disse, rekvirerede Kommissionsdommeren, Assessor B e h r e n d, ham

til Skive. Da han hørte dette, erklærede han at ville bekende, men krævede, at jeg skulde være til Stede under Forhøret. Saaledes skete det da, og han aflagde fuld Bekendelse, hvorefter han dømtes til 8 Aars Tugthus. Vi tog en hjærtelig Afsked med hinanden — da græd han, og jeg har aldrig hørt om ham siden.

ET SKÆBNESVANGERT TILFÆLDE

Den Begivenhed, jeg nu skal omtale, foregik en af de sidste Dage i Juni Maaned 1866 og vakte den Gang nogen Opmærksomhed, saa den ogsaa blev udførlig omtalt i Hovedstadspressen.

Jeg var den Gang konstitueret paa eget An- og Tilsvar som Byfoged i Viborg under Embedsvakance, havde været det en halv Snes Maaneder og skulde netop i de første Dage af Juli Maaned aflevere Embedet til den udnævnte Byfoged, Sorenskriver Kock fra Færøerne.

Det var altsaa en af de sidste Dage af Juni Maaned, at jeg en solklar og herlig Sommerdag kom ned paa Kontoret, hvor jeg, efter Sædvane, først lod Politibetjentene berette, hvad der i Nattens Løb maatte være forefaldet i Byen. Der var den Gang 2 faste Politibetjente, Hansen og Møller, begge Veteraner fra den første slesvigske Krig, og 1 Reservebetjent, Bech, en ældre, men kraftig Mand med megen Interesse for Politivirksomheden.

De to første Betjente havde intet særligt at berette og Bech i og for sig heller ikke, men han meddelte dog, at der til en Værtshusholder Salling i Graven var kommen en ung Bondekarl ridende paa en Hest i Tøjret. Dette er naturligvis altid et mistænkeligt Symptom; men i det Forhør,

Bech i den Anledning havde underkastet ham, havde han klaret sig godt. Han fortalte, at han af Proprietær Kastrup til Kastrupgaard ved Hobro var lejet til at ride Hesten til Viborg og der indskrive den med Jernbanen til en Gæstgivergaard i Skive. Hesten var solgt til en Mand i Skiveegnen, der skulde afhente den i den nævnte Gæstgivergaard, og herom havde Kastrup skrevet baade til Køberen og til Gæstgivergaarden. Karlen havde af Kastrup faaet Tilladelse til at ride Hesten i Tøjret, som saa fulgte med Hesten, for at blive fri for at bære Bidsel, Dækken og Springsadel tilbage. Bech havde forvisset sig om, at Hesten paa Jernbanen var indskreven til bemeldte Gæstgivergaard i Skive.

Dette lød ganske vist noget underligt; men det var jo ingenlunde utænkeligt, og da jeg spurgte Bech, hvad Indtryk Karlen havde gjort, og om der var Anledning til at skride ind, svarede Bech, at Karlen havde gjort et særdeles godt og troværdigt Indtryk paa ham, og at han nærmest var tilbøjelig til at tro, at der ikke var noget i Vejen.

Imidlertid, Vejret var, som alt sagt, straalende, og Kontorluften lidet indbydende, og da jeg følgelig ikke havde noget imod en lille Friluftsexpedition, sagde jeg til Bech, at vi jo kunde følges ad op til Værtshusholder Salling og faa fat i Karlen. Dette gjorde vi saa, uden at jeg egentlig paa dette Tidspunkt var klar over, hvad jeg vilde gøre. Bech kaldte Karlen ud til mig. Det var en høj, smuk Bondekarl i Tyverne med et aabent og tiltalende Ansigt. Jeg examinerede Karlen, fik samme Besked, som Bech havde faaet, og Karlen gjorde

ogsaa paa mig et paalideligt Indtryk, saa at jeg var mest tilbøjelig til at tro, at han talte sandt; men jeg vilde dog ikke strax opgive Ævret.

Derfor beordrede jeg Karlen og Bech til at følge med mig ned paa Banegaarden, hvor jeg nærmere vilde undersøge Forholdene. Under denne Vandring gik Karlen midt imellem Bech og mig, Bech paa højre Side af ham, jeg paa venstre.

Undervejs bad Karlen mig endelig ikke skaffe ham i Forlegenhed ved at standse Hesten, hvad jeg havde sagt, jeg vilde, og jeg svarede, at hvis Karlen havde rent Mel i Posen, vilde der ikke ske ham noget, hvorimod jeg tog Ansvaret for at standse Hesten og telegrafere til Hobro om Sagen. Dette syntes at genere Karlen; men hans Ængstelse kunde jo dog have en ret naturlig Begrundelse, og jeg var endnu ikke helt klar over, hvad jeg vilde gøre.

Vor Vej gik igennem en Gade, der hedder „Dumpen". Her standser Husrækken paa højre Side noget nede i Gaden, og der kommer en aaben Mark, der skraaner op imod Byens Plantageanlæg. Da vi kom hertil og netop skulde dreje ned ad Vejen til Banegaarden, overraskedes jeg pludselig ved et vældigt Næveslag paa min højre Kind, saa jeg tumlede til Siden, dog uden at falde, og da jeg forbavset saa mig om, laa Bech paa Gaden, og Karlen løb af alle Kræfter op ad Marken.

I samme Øjeblik var jeg naturligvis klar over, at Hesten var stjaalen, og jeg løb, saa hurtigt, jeg evnede, op efter Karlen. Jeg var den Gang ung og lettilbens, og det blev mig hurtigt klart, at jeg kunde løbe Karlen op. Jeg havde imidlertid ikke saa meget som en Stok med mig, men i min

Lomme havde jeg en stor Dørnøgle, og den fik jeg under Løbet halet frem for at bruge den som Vaaben.

Jeg raabte til ham, at han skulde standse; han svarede, at han vilde „undlive“ mig, hvis jeg kom til ham, og Jagten fortsattes. Det var mig om at gøre at faa at vide, om han var bevæbnet eller ikke, og jeg sprang derfor hen imod ham for at se, om han vilde trække Vaaben, hvad han dog ikke gjorde. Vi nærmede os imidlertid Plantageanlæget, og der turde jeg ikke lade ham komme ind, for at han ikke skulde smutte fra mig mellem Træerne.

Jeg besluttede mig da til at tage ham, hvad Følgen end vilde blive; han var større og stærkere end jeg, det var jeg klar over; men jeg vilde slaa først og saa hænge mig paa, til der kom Hjælp. Jeg turde jo forudsætte, at Betjenten atter var kommen paa Benene, og at Folk maatte have set, hvad der var sket, og var ilet efter os.

Altsaa sprang jeg ind paa ham, slog ham med min Nøgle i Tindingen, saa Blodet sprøjtede ud, men i samme Nu greb han mig i Struben, sønderrev alt, hvad jeg havde paa Hals og Bryst, og søgte at kvæle mig med sine kraftige Hænder. Vi var nu inde paa Livet af hinanden, og det gjaldt en Kamp paa Liv og Død. Vel følte jeg, at han var ved at kvæle mig; men da jeg mærkede, jeg kunde løfte ham, gik der en befriende Følelse igennem mig. Et Øjeblik efter var han kastet og maatte slippe sit Tag i mig, og i min voldsomme Ophidselse lagde jeg mit Knæ paa hans Bryst, saa han gav sig og bad for sig. Jeg sagde da, at

han skulde bekende, og det gjorde han, og jeg lettede da mit Tag i ham. Han blødte voldsomt, og selv blødte jeg stærkt, saa vi saa nydelige ud.

Alt dette gik jo for sig hurtigere, end det kan fortælles, og ved at vende mig om, saa jeg nu en halv Snes Mennesker komme løbende med Betjenten i Spidsen. Saasnart han naaede os, begyndte han i sin Forbitrelse at slaa løs med Stokken paa den liggende Karl, hvad jeg dog hurtigt afværgede, og i de tililende Folks Paahør bekendte Karlen da, at han havde stjaalet Hesten paa Kastrupgaards Mark.

Karlen blev nu rejst op, men kunde ikke støtte paa det ene Ben, hvad jeg troede var Simulation; men han forsikrede, at Benet maatte være brækket. Det var det dog ikke, men derimod stærkt forstuvet. Betjenten og en anden Mand blev nu beordret til at støtte ham, og et mærkeligt Optog begav sig tilbage til Byen: den konstituerede Politimester stærkt blødende og oversprøjtet med Blod, en Bondekarl, ligeledes stærkt blødende, hængende om Betjent Bechs Hals, og et stadigt voxende Følge af Nysgerrige.

Vejen gik atter til Banegaarden for at stoppe Hesten, og den stakkels Karl henvendte sig gentagne Gange til mig med Bebrejdelser over, hvilken Ulykke, jeg havde gjort. Jeg fik Indtrykket af, at han havde mere at bekende, og da jeg spurgte ham derom, svarede han mig, at det skulde han nok senere sige mig.

Hesten blev standset, og vi begav os strax op paa Raadhuset, hvor Retsvidnerne blev tilkaldte og Retten sat.

Den stakkels Synder afgav nu under Forhøret følgende Bekendelse. Han var Dagen før bleven løsladt fra Hobro Arrest efter en Vand- og Brødstraf, vistnok for Tyveri. Ude paa Hobro Mark boede hans Plejemoder, det eneste Menneske, der havde været god imod ham, og hvem han stod i Taknemmelighedsgæld til. Han vidste, at hun havde Penge i et Skab, der hang ved Siden af hendes Seng. Hun var Enke og boede ene, og Karlen besluttede da at bryde ind hos hende og stjæle hendes Penge. Dette gjorde han ved Midnatstid, men da hun vaagnede under Indbrudet, slog Karlen hende ihjel med en Lægte, og efter at have forøvet Tyveriet stak han Ild paa det enligt liggende Hus, der helt nedbrændte. Han stjal saa Hesten paa Kastrupgaards Mark og red paa den til Viborg, hvorfra det var hans Hensigt at rejse Syd paa med Banen ud af Landet. I hans Logi i Graven fandtes flere hundrede Daler, Enkens opsparede Penge.

Efter at denne uhyggelige Tilstaaelse var protokolleret, blev Karlen under forsvarlig Bevogtning sendt til Hobro, og samtidig telegraferedes der til Politikontoret der, at Forbryderen var undervejs, og hvilken Tilstaaelse han havde aflagt.

I Hobro vidste man, at Enkens Hus var brændt, og at hun var indebrændt, men mente, at det skyldtes en ulykkelig Hændelse; man vidste endvidere, at der var stjaalet en Hest paa Kastrupgaards Mark, men Mistanken herfor havde taget en anden Retning.

Den Gang var jeg stolt af min Bedrift, for hvilken jeg da ogsaa høstede Ros af mine Overordnede,

senere i Livet har det ofte tynget mig, at jeg ved et Tilfælde kom til at gribe saa afgørende ind i dette Menneskes Skæbne.

Var jeg den Dag bleven paa Kontoret og havde passet Forretningerne der, i Stedet for at lokkes af Friluftstilbøjeligheder, vilde Karlen sagtens være sluppen bort og hans Brøde aldrig opdaget. Nu greb jeg ved et Lune hos mig voldsomt ind i hans Tilværelse, og jeg kan endnu nu og da generes af det fortvivlede Blik, han sendte mig, da han efter Kampen førtes ned til Banegaarden. Jeg blev jo ved et Tilfælde hans Skæbne.

Han blev dømt fra Livet, men benaadet med livsvarigt Tugthus, og nu, efter over 40 Aars Forløb, maa han enten være død eller løsladt fra Straffeanstalten. Derfor har jeg ikke her villet nævne hans Navn. Han kunde jo leve endnu og maaske føre en hæderlig Vandel, og jeg ønsker ikke anden Gang at være hans Skæbne.

DA KONG CHRISTIAN VAR MEDARBEJDER VED „DAGBLADET“

Det var i September 1876. Jeg var den Gang ansat ved „Dagbladet“, og da Viborg Domkirke efter endt Ombygning med stor Højtidelighed skulde indvies, og samtidig Randers—Grenaabanen skulde overleveres, anmodede Redaktør Topsøe mig om at tage til Jylland og til „Dagbladet“ referere disse Indvielser, der fik et særligt festligt Præg derved, at ikke blot hele vor Kongefamilie, men ogsaa Kong Georg og Dronning Olga deltog i dem.

Om den første Del af Turen er kun at bemærke, at de Kongelige allevegne, hvor de kom frem, ombølgedes af Befolkningens Jubel, og at der over alle Festlighederne hvilede en hjertelig og hyggelig Stemning, der virkede betagende paa Deltagerne.

Efter Randers—Grenaabanens Indvielse var der stor Kongemiddag i Randers, i hvilken Pressens Repræsentanter selvfølgelig deltog.

Foruden de lokale Blade var flere Hovedstadsblade repræsenterede, og Jernbanebestyrelsen havde stillet en særlig Waggon til Pressemændenes Disposition.

Ved Bortkørselen fra Randers erfaredes det, at der paa Vejen til Viborg skulde gøres et Ophold

i Langaa, idet de paagældende Amts- og Sogneraad havde udbedt sig og erholdt de Kongeliges Indvilligelse i, at der ogsaa her arrangeredes en Festlighed for Majestæterne og de kongelige Højheder.

Da det var givet, at Pladsen her vilde blive meget indsnævret, blev der truffet den Aftale mellem Pressens Repræsentanter, at den eller de, der naaede længst frem i Festsalen og følgelig fik mest at se, loyalt skulde referere det Iagttagne for Kollegerne.

Ved et heldigt Tilfælde kom jeg meget højt op i Salen, saa jeg stod ved Siden af det med Frugter, Forfriskninger og Champagne overfyldte Festbord, og da jeg saa mig omkring, opdagede jeg, at der ikke var andre Pressemænd til Stede her end en Referent for et Randersblad, saa vidt jeg husker en Lærer Thorup. Det gjaldt følgelig for mig at bruge mine Øjne og Øren, da jeg aabenbart her blev Vejlederen for mine københavnske Kolleger, og jeg gjorde da ogsaa mange interessante Iagttagelser. Jeg saa Hs. kgl. Højhed Kronprinsen placere sig ved et lille Bord henne ved Salens modsatte Sidevæg, stadig omgiven af en Kreds af Bønder, som han med den lykkelige Gave, han besidder, paa sin lette, jævne og vindende Maade holdt en livlig Samtale i Gang med til øjensynlig Glæde for Bønderne.

Tæt ved Festbordet stod Hds. kgl. Højhed Prinsesse Thyra — Hertuginden af Cumberland — omgiven af og ivrigt konverserende nogle intelligente jyske Bønder, der i deres Iver for at drikke med og tale med Prinsessen hvert Øjeblik spildte Cham-

pagne ned ad hendes Kjole, men det afficerede aldeles ikke Hds. kongelige Højhed.

Jeg stod nær nok til at kunne høre Brudstykker af Samtalen, der bl. a. drejede sig om Dronning Olga, som stod ved den modsatte Side af Bordet, og jeg hørte da Prinsessen forsikre Bønderne, at den græske Dronning baade talte og forstod Dansk. Da Bønderne syntes at tvivle herom, kaldte Prinsesse Thyra højt paa sin Svigerinde, der strax kom over til hende, og da hun hørte, hvorom Samtalen drejede sig, sagde hun paa Dansk, ganske vist med en skarp Akcent, at hun godt forstod Dansk, og at hun havde glædet sig meget til at være sammen med de loyale og trofaste jyske Bønder. Disse straalede henrykt og var synlig overraskede.

Deres Majestæter, Kongen, Dronningen og Kong Georg gik omkring og konverserede de Festindbydere, der omgav dem, i Salens øverste Ende. Jeg var som sagt naaet frem til denne Del af Salen, og da jeg var festklædt fra Middagen i Randers, formoder jeg, at Hs. Majestæt Kongen har antaget mig for en af Festarrangørerne. Jeg saa et Par Gange Hs. Majestæts Blik fæstet paa mig, og et Øjeblik efter stilede han hen imod mig og spurgte mig, hvem jeg var.

Jeg maatte da meddele, at jeg var mødt som Referent for „Dagbladet“, og Hans Majestæt gjorde da nogle anerkendende Bemærkninger om dette loyale Blad. Dette gav mig Anledning til at sige, at Bladet i alle Tilfælde var lykkelig over at kunne bringe Meddelelser ud over Landet om den Be-

gejstring og Jubel, hvormed Majestæterne allevegne var bleven mødt, hvortil Kongen livligt svarede:

„Ja, ikke sandt! Denne Modtagelse gør ogsaa Dronningen og mig meget lykkelige."

Samtalen fortsattes endnu et Øjeblik, hvorefter Kongen pludselig sagde: „Jeg kan give Deres Blad en Nyhed; den er desværre sørgelig, men den er korrekt. Jeg har i dette Øjeblik modtaget Telegram om, at Biskop Laub er bleven syg og ikke kan indvi Domkirken, hvorimod Biskop Brammer i Aarhus vil træde i hans Sted. De kan godt telegrafere dette til Deres Blad — det er ganske korrekt."

Jeg takkede Hs. Majestæt for den Naade, han viste det Blad, jeg repræsenterede, hvortil Kongen med Liv svarede:

„Ja, jeg har altsaa ved denne Lejlighed været Medarbejder ved „Dagbladet"; jeg ønsker at drikke et Glas med Dem."

Jeg havde intet Glas, hvorfor Kultusminister Fischer, der stod tæt ved og paahørte Samtalen, rakte mig et Glas fra Bordet, og Hs. Majestæt drak da med mig paa dette Medarbejderskab.

Det var øjensynligt, at Hs. Majestæt vilde fortsætte Samtalen, men nu blev der slaaet paa et Glas, og Herredsfoged Borch rakte Dronningen en Buket og holdt en Tale til Hds. Majestæt.

Kongen havde drejet sig om, da Slaget paa Glasset lød, og sagde derefter til mig:

„Nu maa vi To nok være opmærk-

somme!" hvorefter Majestæten med et venligt Nik til mig traadte nærmere hen til Taleren.

Hds. Majestæt Dronningen havde hele Tiden med stor Opmærksomhed fulgt, hvem Kongen talte med, og da Samtalen med mig varede usædvanlig længe, saa jeg Hds. Majestæts Blik gentagne Gange fæstet paa mig. Jeg var paa det Rene med, at Hds. Majestæt antog mig for en af Egnens Notabiliteter, siden Kongen ofrede mig saa mange Ord og saa ostentativt drak et Glas med mig, og jeg forudsaa, at nu vilde Hds. Majestæt ogsaa vise mig Bevaagenhed og hilse paa mig.

Saasnart Herredsfoged Borchs Tale var endt og Hurraerne hendøede, saa jeg Dronningen stile hen imod mig, og Kultusminister Fischer bøjede sig hen til mig og hviskede:

„De maa tale højt til Dronningen."

Hvor lykkelig og glad jeg under andre Forhold vilde have været ved en Samtale med Dronningen, følte jeg mig trykket af den foreliggende Situation. Jeg maatte med høj Stemme berøve Hds. Majestæt en Illusion og fremstille mig som en ganske jævn Bladreporter, og jeg søgte derfor at trække mig lidt tilbage bag mine to Sidemænd, Hofjægermester — senere Landbrugsminister — F. Friis og Hofjægermester, Major Honnens de Lichtenberg.

Hds. Majestæt naaede hen til os og hilste hjertelig paa os, og Hofjægermester Honnens de Lichtenberg, der stod nærmest, indviklede med et let Konversationstalent Dronningen i en livlig Samtale, og da Opbruddet umiddelbart forestod, maatte jeg nøjes med et Haandtryk og et venligt Nik af Hds.

Majestæt samt et Par forbindtlige Ord om Arrangementet, og jeg var, som Forholdene laa, baade glad og tilfreds hermed.

Toget brusede ad Viborg til, og jeg sad placeret i Referentkupéen, hvor mine Kolleger, med Blyanter og Papir parate, ventede paa mine Meddelelser.

Jeg begyndte da at diktere, at Biskop Laub var bleven syg, og at Biskop Brammer vilde træde i hans Sted ved Indvielsen. Jeg blev strax afbrudt med, at her ikke var Tid til Løjer, og at man udbad sig en alvorlig og korrekt Fremstilling af, hvad jeg havde iagttaget. Jeg begyndte paany med Bispemeddelelsen, men blev strax afbrudt af en ivrig Referent, der kategorisk erklærede, at det skrev han ikke. Jeg beroligede ham med, at det gjorde han nok alligevel, og fortalte da, hvad der var passeret, og hvem, der havde været min Kilde til den sensationelle Nyhed.

Nu vakte den Interesse, og Blyanterne foer hen ad Papirerne for at optegne, hvad jeg meddelte.

Saasnart vi var komne til Viborg, stormede vi hen til Telegrafstationen, og snart foer Nyheden ad de elektriske Traade ud over Landet.

I Viborg overnattedes der, og den følgende Formiddag fandt Kirkeindvielsen Sted med stor Højtidelighed.

Det var en meget lang, alvorsfuld og løftende, om end nu og da lidt trættende Akt, og vi Referenter havde selvfølgelig et stort Arbejde, baade under og efter Højtideligheden.

Om Eftermiddagen fandt der en Festmiddag Sted paa Byens nye Raadhus, og da jeg i sin Tid

som konstitueret Borgmester havde siddet i Kirkens Byggeudvalg, modtog jeg fra Kommunalbestyrelsen en særlig Indbydelse til denne Fest.

Et Kvarterstid før det berammede Tidspunkt samledes Festdeltagerne paa det nye Raadhus og opstilledes en haie for at modtage de Kongelige. Som altid kom disse præcis, med de danske Majestæter i Spidsen, og da Kongen passerede mig, standsede han og sagde:

„Det har nok været en anstrængende Dag for os To," hvortil jeg svarede, at den særlig for Hs. Majestæt maatte have været anstrængende.

Kongen føjede til:

„Telegraferede De saa til Dagbladet — De saa jo, Nyheden var rigtig nok?"

Jeg svarede, at alle de tilstedeværende Presserepræsentanter strax havde telegraferet Nyheden til deres respektive Blade, — det var jo sjældent, Pressen havde Lejlighed til at øse af en saadan Kilde som i dette Tilfælde.

Med et Haandtryk og et venligt Nik passerede Hs. Majestæt videre.

Ved Middagen blev der naturligvis talt mangt et godt Ord og bragt de Kongelige store Ovationer.

Hs. Majestæt holdt en af disse korte, af saa megen Hjertevarme baarne Taler, der aldrig forfejlede deres Indtryk, og Hs. kgl. Højhed Kronprinsen en stor Tale om Kirkens Kulturopgave i et Folk.

Disse Taler modtoges med Jubel, men Begejstringens Højdepunkt naaede dog maaske Hs. Majestæt Kong Georg.

Da den græske Majestæt rejste sig, vendte alles

Blikke sig mod den statelige og smukke Konge, der paa godt, bredt Dansk i et let og flydende Foredrag holdt en udmærket Tale, hvori han skildrede sin dybe Kærlighed og stadige Længsel efter Danmark. Han anførte som et talende Exempel herpaa, at Dronning Olga, Kongen sagde: „Min Kone“, talte det danske Sprog bedre end det Lands, for hvilket hun var Dronning. Det havde længe været Hs. Majestæts Ønske at føre sin Dronning sammen med den intelligente, trofaste og loyale, jyske Befolkning, og det var ham en stor Glæde nu at se dette Ønske opfyldt.

Da jeg kom tilbage til København og fortalte Topsøe om Samtalen med Kongen ved Festen i Langaa, morede og glædede Beretningen ham i høj Grad, og han spøgte senere ofte med, at naar en Dag „Dagbladet“s Medarbejdere offentlig skulde nævnes, skulde i Spidsen staa: Kong Christian den Niende af Danmark.

